

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Els barris de la Zona Franca el 1977: un exèrcit industrial de reserva

Raimon Bonal

Joan Costa

JUNY 1977

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
jaume
BOFILL
Bofill

INTRODUCCIÓ

Quan es va començar a parlar de la possibilitat de fer un estudi a la Zona Franca, la realitat del nostre país era encara força diferent de l'actual. Aquella demanda que provenia dels elements més actius i dinàmics del Centre Social La Vinya, es presentava a la mirada d'un observador imparcial com una verdadera necessitat, malgrat la gran quantitat de petits i grans treballs que s'havien ja realitzat dintre el context de l'àrea del nostre estudi. La Zona Franca precisament perquè és activa i dinàmica demanava de manera molt imperiosa una actualització en el coneixement de la seva pròpia realitat i és per aquest motiu que la conveniència d'un estudi de l'àrea es presentava com a molt intere_sant.

Malgrat l'estructura sòcio-econòmica canviant de la zona, hi ha quelcom que resta permanent i es tracta precisament del conjunt d'aspectes marginadors d'aquests barris i que constitueixen en si mateixos un ampli espectre de causalitats que fan dels barris de La Zona Franca un conjunt caòtic i desordenat. Aquesta desorganització social arriba precisament al punt que a l'espectador imparcial aquesta àrea urbana pot donar la sensació en molts indrets del barri que hom no es troba dintre la ciutat, sinó en un context rural i inclús en un simple veïnat o agrupació de masies.

La Zona Franca i els seus habitants saben molt bé què és la misèria. La majoria dels seus habitants han sofert els desarrallaments propis de la immigració, els malestors directament connectats a l'absència dels béns més elementals de subsistència des de la vivenda, a l'aigua i la sensació terriblement revoltant de saber-se de la ciutat sense estar-hi. Potser la humiliació més fortament sentida és la de tenir que viure constantment amb una dependència institucional i de serveis de la ciutat de Barcelona, sense haver tingut mai l'opció de poder participar en la gestió dels afers urbans. Inclús, hi ha hagut moments de la seva història marcats poderosament per servituds als grans senyors: l'Exposició Universal del 1929 comportaria el desplaçament de bona part dels seus habitants i el traçat del Cinturó del Litoral tindria conseqüències semblant; per a

no citar només que dos fets molt allunyat en el temps, però amb una idèntica significació.

Aquesta situació de fet, dona encara la sensació de viure únicament d'almoïna: es viu a la ciutat perquè aquesta us necessita; però tu no ets necessari a la ciutat. Es tracta de la contradicció permanent d'ésser usat pels interessos predominants de la megalòpolis i no rebre'n pràcticament res en compensació. Aquesta contradicció es fa evident, d'una banda, per la importància relativa que té la vivenda social a la Zona Franca i, d'altra banda, per l'absència de certs equipaments tan importants com són els que toquen a la sanitat, l'assistència sanitària i el mal estat d'altres elements com la mateixa vivenda i la infraestructura urbanística.

La Zona Franca és una de les àrees de Barcelona més marginades. L'anècdota de la dada concreta i específica no ens pot fer oblidar el contingut del sistema que possibilita l'existència de situacions com la present. Una societat montada en funció de la productivitat i del consum, només pot donar aquesta mena d'avortament urbans. Si, a més, els nivells de participació política i social estan bloquejats per un règim polític que no possibilita ni canalitza les aspiracions del poble; fatalment s'arriba a situacions com la present marcades per un distanciament cada vegada més gran entre àrees urbanes habitades pels regidors de la ciutat i de la cosa pública i les àrees dels executors i seguidors de les consignes, orientacions o ordres imposades pels altres. A cadascun d'ells hi correspon una distribució i ubicació pròpia dintre el sòl urbà i és així com s'opera de manera realment desproporcionada una diferenciació de classes socials dintre el context de la ciutat.

La nostra recerca a la Zona Franca vol únicament incidir sobre els elements descriptius i analíticament més interpretatius de la Zona Franca. La metodologia sociològica emprada pretén lluirar l'anàlisi dels fets que, reduïts a unitats molt simples, seran objecte d'induccions que poden constituir per si mateixes un element polític d'actuació i d'incidència futura a la Zona Franca. Des de la història a la vivenda, des de l'ensenyament a la sanitat, des de la vida associativa a l'estatus socio-econòmic de la població: tots són elements prou interessants per a poder realitzar una acció socio-política adient.

Que la nostra labor sigui eficaç depèn precisament dels actors del mateix barri. Nosaltres ens donaríem per ben satisfets que la important ajuda de la Fundació Jaume Bofill es vegi instrumentalitzada de cara al millorament progressiu i dinàmic del barri. No ha pas estat feta aquesta anàlisi per a ésser arxivada a les biblioteques de Barcelona; sinó que el que ens sembla de tot punt necessari és que l'actuació puntual de les nostres induccions serveixin per a l'acció reivindicativa i de concientització del veí de la Zona Franca.

Tots els nostres esforços seran ben utilitzats si el que s'en beneficia, en darrer terme, d'aquesta anàlisi és aquell personatge ignorat, menystingut i oblidat per les instàncies sòcio-polítiques del mateix barri. En definitiva, és a aquest veí desconegut, però que pateix realment la situació real de la Zona Franca, a qui dediquem amb un considerable afecte aquestes planes i totes les hores que hi hem dedicat en la seva recollida d'informació, el laboració i síntesi.

Barcelona, juny 1977

Capítol I

Història i evolució de la Zona Franca i els seus barris

La Zona Franca, àrea urbana ubicada actualment a ponent de Barcelona i constituint pràcticament un apèndix extrany i amagat de la ciutat, està formada per un conglomerat de conjunts habitats que ocupen un preu del sòl que oscil·la entre les 400 i les 600 pessetes el pam quadrat. Relativament, és certament un preu barat i, per tant, cal considerar-la una àrea marginal.

A l'esquena de la muntanya de Montjuïc i pràcticament ignorada de la ciutat, la Zona Franca testifica per la seva història el caràcter de marginalitat de la seva estructura urbana.

Al principi, hi havia únicament dos nuclis primitius: el Port i Can Tunis. Aquest darrer donava el nom a tota la zona, puix que abans de dir-se Zona Franca s'anomenava Can Tunis.

Aquest es trobava a la part del mar. Hi havia el port, dàrsenes i tallers. Hi vivien, sobretot, pescadors i pagesos. El Port es trobava en un creuament de diversos camins dels que el principal era l'Antic Camí de València que era molt important per l'abundància de la seva circulació i trànsit. Just a la cruïlla hi havia el bar de "Las Cañas", que era el repós obligat dels traguiners així com avui ho seria dels camioners.

La primitiva Església del Port s'ubicava on es troba avui el dipòsit de butano. Era aleshores una tendència parroquial i, per tant, depenia d'una altra institució parroquial. Fins no fa pas tants anys que hi havia encara les runes de l'antiga capella del Port que es trobava vora la platja. No seria sinó molt més tard que fou edificada l'Església Parroquial de Santa Maria del Port, que és l'actual. Entorn de la mateixa s'hi concentrà un nucli de vivendes que arribarien a formar el verdader i actual barri del Port.

1. Can Tunis

Com ja ha estat insinuat, la història de Can Tunis va íntimament lligada a la del barri de Port. Es precisament cap a finals del segle passat que Can Tunis es converteix definitivament en un barri mariner i Port esdevé una mena de poblet pagès dins la ciutat.

El document més antic que hom conserva referent a l'existència de la capella de Nostra Senyora de Port, és datat de l'any 1.030. El castell es té notícia de que ja existia a la mateixa època. Ambdues edificacions, enrunades, subsistiren fins el moment de la construcció de l'actual cantera de Nostra Senyora del Port, l'any 1910. (1)

(1) Notes històriques de mossèn Jaume Armengol del 1947, citat per J. Fabre i J. Me Huertas, Tots els barris de Barcelona, Edicions 62, 1976, volum IV.

Aquell pla, que s'estenia fins el Llobregat i inclús més enllà del riu, comptà amb el primer port de la ciutat de Barcelona. Era un port natural del qual partiren les naus del comte Berenguer III l'any 1.114 per a saquejar les illes Balears, que aleshores era un feude musulmà, com a càstic per a les contínues activitats dels corsaris a la Mediterrània. Aquest port va durar fins el segle XV, és a dir, fins el moment que les sorres anaren tapant la seva boca i formant una mena d'estany que romangué fins el segle passat. Per aquell temps el que avui concixen com a Can Tunis rebia el nom de Fraga i era ja un poblet de pescadors.

L'any 1566 s'aixecà una torre prop de la desembocadura del riu Llobregat que havia de servir de protecció per a "foragitar els moros i altres corsaris. Hi ha qui situa en aquestes visites dels pirates de Tunis l'origen del nom del barri. Però això no és pas del tot clar i corren dues versions del nom del barri.

La primera, parla de l'existència, al segle XVIII, d'un constructor de vaixells que es deia Manuel Antúnez (o Antunis) que s'instal·là per aquelles rodalies en terrenys mig pantanosos amb la idea de muntar unes drassanes. La segona, atribueix el nom de Can Tunis a una masia que estava ubicada arran de l'aigua i que existí com a mínim fins l'any 1925 (1).

Sigui com sigui, la moderna configuració de Can Tunis arrenca del dessecament de l'estany a mitjans del segle passat que fou promogut per la Societat Agrícola. De fet, hi havia interès en transformar tota aquella zona en industrial donada la proximitat del riu. El projecte no prosperà per causa de la insalubritat provocada per l'estany; en canvi, efectivament es va lograr amb els municipis de Sant Martí de Provençals (ple d'aiguamolls) i de Sant Andreu del Palomar (prop del riu Besós).

L'any 1848 fou instal·lat el far del Llobregat, on abans havia existit la torre de protecció contra els moros que era coneguda amb el nom de Cap de Riu. El 1883 i aprofitant terrenys dessecats fou construït un hipòdrom, que dugué llarg temps el nom de Club de Polo i que rebé la freqüència de les visites del rei Alfons XIII. L'hipòdrom durà fins el 1934. El 1907 fou utilitzat com aeròdrom i tingué l'honor de rebre el primer vol al sud dels Pirineus.

La industrialització no recixia perquè les periòdiques inundacions del riu Llobregat determinaren que Can Tunis fos una planície desèrtica fins el final del segle passat.

Ja l'any 1898 uns veïns del barri fan una reclamació ~~al~~ a l'arcalde demanant-li empar i ajuda per l'estat ruïnós de la zona.

(1) "La Veu de Catalunya". Citat per Fabre-Huertas, op. cit.

A principis de segle, els moradors d'aquesta zona vivien en colònies fabrils. Per exemple, les emplaçades prop de la fàbrica de cartró i del dipòsit de sorra. Les colònies més importants, amb tot, eren tres: la colònia Candi on hi ha actualment la SEAT, la colònia Santiveri prop de la fàbrica i la colònia Farrero també al costat de la mateixa empresa. Amb tot, dominava de lluny la pagesia.

Pel que es refereix a Can Tunis, els seus primers habitants foren pescadors que van instal·lar les seves barraques prop de l'antiga capella.

L'any 1905 esclatà a Barcelona una epidèmia de pesta bubònica. Les barraques dels pescadors, anomenades del Vidriol o del Maco, no reunien les més mínimes condicions i dels 23 morts que registrà Barcelona, 4 eren veïns d'aquestes barraques que es taven al costat de la farola. Aprofitant la llunyania i l'abandó del terreny, hi fou edificat una mena d'hospital llatzaret per a tractar i acollir els apestats. Sembla que el seu emplaçament, era prop de la fàbrica Rivièr.

La transformació del barri de Can Tunis comença amb l'expropiació de terrenys que els anys 1920-1925 dugué a terme el Port Franc. Aleshores l'àrea habitada acollia aproximadament unes 100 famílies.

Al moment de les expropiacions, Can Tunis era un barri industrial i pescador. Com a indústries rellevants en aquells moments hi havia les següents: cartró, Campsa, Mateu, aglomerat de carbó, fundicions diverses una de les quals era de joguines i Aeronàutica Naval. Les indemnitzacions eren a raó de 0'14 pessetes el pam quadrat.

Com que la cosa no anava pas a fer-se desseguida, s'els autoritzà a construir-se noves cases amb materials d'enderroc. A l'ensem, s'els hi donava un document on era establert que, si en 25 anys no era fet el port, ells serien els primers en tenir dret a recuperar-les. El cas és que, al llarg dels anys 30 alguns hagueren de patir fins i tot quatre expropiacions, doncs era soterrada la sorra dels terrenys més propers al riu i sobraven els veïns. Desaparegueren en aquell temps els nuclis del Vidriol i del Rancho Grande. Algunes famílies restaren en el vell nucli de Can Tunis, al voltant de l'Església i altres es traslladaren al lloc conegut aleshores com la Muntanyeta, davant de l'entrada del Cementiri. El nucli vell era compost per cases de planta baixa, lluitant entre la barraca i de casa modesta de pescador i pagès. Tots eren majoritàriament catalans.

Un nou element es va afegir a les velles manipulacions de l'ampliació del Port Franc: la Campsa volia ampliar la factoria i, per tant, pretenia també fer fora la gent. Qui realment anava de mala fe era el Port Franc que, amb la procura dels materials per a fer la barraca més amunt, va anar facilitant el naixement de les barraques de Jesus i Maria que els anys 1939-1941 tenien ja 100 famílies més.

Per altra banda, l'horta d'aquelles contrades era molt rica. Es

feien quatre collites l'any i era, en certa manera, el rebost de Barcelona. I les barraques s'anaven instal·lant enmig dels camps.

La postguerra, i per causa de la fam, dugué a Can Tunis la primera família immigrada. Era exactament l'any 1948 i aquesta família procedia del poble de Castell de Santisteban, província de Jaén. A Can Tunis tenien casa, escola a prop (l'actual asilo de l'Ajuntament emplaçat a Port), feina segura, arribaven a fer-se un estalvi i encara que les condicions de vida fossin molt semblants a les del poble, això era Amèrica. I comencen a venir altres famílies conegudes i es va fer una verdadera invasió d'andalusos (1). Les barraques deshabitades, eren ocupades per nou vinguts que van procedir a aquest assentament fins l'any 1960 que es va bloquejar municipalment l'edificació. Ja abans d'aquesta data, s'havia arribat al nombre de 400 barraques. El nom de Jesús i Maria venia d'un col·legi de monges situat a la vora. Alguns desaprensius, fent-se passar per propietaris dels terrenys cobraven diners per la venda de parcel·les. Segons recorda algú, es cobraven 600 ptes per 25 metres quadrats.⁽²⁾ Juntament amb els nous barraquistes hi roman encara els descendents dels pescadors i encara era curiós veure algun hort amb parres i fins i tot alguna que altra palmera

L'any 1944 el Llobregat es desbordà i el barri s'inundà. La zona venia formada per diferents nuclis aplegats sota el nom general de Can Tunis: Colònia Canti, Arsenal, Galtés, els Peixaters, les cases d'en Grases, l'horta de la Paloma (3), etc.

Per efecte de les pressions anteriors, Campsa i Port Franc, comencen a urgir-se els desaucis. Entre 1939 i 1942 s'espolien 400 famílies, 89 de les quals foren traslladades a "La Verneda"; eren els que vivien al passeig de Can Tunis.

Es tractava d'unir a la gent per a la defensa dels seus drets. Es va plantejar de fer una opció: fou una llarga i pesada lluita que va durar vuit anys. Tot el seguit d'expropiacions van acabar trobant la resistència d'algú que es negà a ésser bellugat: el "tío Nello". La força popular va desembocar en una mena de cohesió impressionant. Tothom va rodejar la barraca, inclús dones i criatures i així es va posar un fre a l'enderrocament de la barraca. A partir d'aquell moment, quan es feia una sentència de desauci, es posava en joc la mateixa solució popular i col·lectiva.

El Port Franc va dir: això no pot ésser. Es va cridar a la força pública que amb el jutge i els piquets de destrucció volien intimidar el veïnat. Ningú es va moure. Alguns guàrdies civils van amenaçar amb

(1) Alguns informants han parlat d'immigrants vinguts d'un mateix poble: Alicun de Ortega, província de Jaén.

(2) Alguns d'aquests especuladors eren i són de l'Ajuntament.

(3) Aquests ocuparen les primeres barraques oficials: el Camp de la Bota.

van amenaçar amb tirar. Però la gent no s'inquietava.

Mentrestant, es van fer gestions d'urgència a cel i terra. Quan arribava el vespre, tothom marxava i no es complia la sentència. Dos capellans anaven davant. L'única cosa que es demanava és que no s'els tirés la barraca a terra sense haver pensat on podrien anar a viure. La resistència popular només i únicament obeïa a això. I el resultat fou que, lentament, els intents de desauçí de mica en mica van anar minvant. A l'ensem que aquesta resistència que podríem qualificar d'heroica, s'en van fer d'altres com, per exemple, una instància a les autoritats signada per 300 persones, reclamant que no es portés a terme cap més desauçí. En definitiva, va acabar guanyant el sentit comú i la voluntat popular.

Aprofitant aquesta força popular, es va pensar que calia fer una cooperativa. Això suposava organització i esforços monetaris, a més d'un estudi que comportés un pla per a fer vivendes. D'entrada, es va pretendre que l'Estat ajudés amb una aportació inicial de 15 milions; però això no es va lograr.

Aleshores, per part del veïns, es va muntar una germanada d'estalvi el 2 de maig del 1962 amb la cooperació de la Caixa de Pensions. Es va iniciar amb 144 llibretes i 1.440 pessetes. La progressió fou impressionant: el juny de 1963 s'arribava al milió; el desembre del mateix any eren ja dos milions i mig i el maig del 1966 s'arribava a la quantitat de 5.741.337 pessetes amb un total de 971 llibretes. A mateix temps, es promovia un estudi demogràfic-sociològic sobre els habitants que vivien a Can Tunis. I també, un estudi per a promoure vivendes.

Tots aquests esforços foren centralitzats a una barraca on s'hi va crear un centre social. Aquesta era la casa del poble on s'hi feien estudis nocturns i hi havia una petita biblioteca, s'hi va constituir un centre esportiu amb excursionisme i una petita societat col·lectiva. Hi havia una coral, s'hi feien vetllades teatrals, s'organitzaven festes majors de barri i els homenatges a la vellesa. Es va fer sortir una revista que es deia "IDEAL". Al principi, nasqué amb col·laboradors de fora del barri; però, paulatinament, s'ho van anar fent la gent del mateix barri. Per a comprendre el gran esforç realitzat, només cal veure, per exemple, que amb quatre anys es van recollir vora els 14 milions.

De l'estudi demogràfic-sociològic en sortiren les dades següents: (les dades es refereixen a l'any 1966)

- famílies: 588
- persones: 2.516
- ocupació de l'espai: dues hectàrees
- dimensionat de les barraques-vivendes: 26 meters quadrats

- pàrvuls: 454
- nens en adat escolar: 482
- adolescents: 280
- adults: 1.559
- aigua: únicament font pública
- llum: 90 % no en tenen
- alcantarillat: inexistent
- barraques de fusta: 7
- barraques de fusta i obra: 439
- barraques d'obra: 111
- llits per persona: 0'75

La revista "Ideal", en el seu número 21 corresponent al juliol-agost del 1965, publicava els resultats d'aquest estudi. A la plana següent reproduïm aquest original on per carrers i nuclis de barraques hi ha la globalitat de les dades demogràfico-familiars.

Per altra banda, un arquitecte es va encarregar benèvolament de fer un pla parcial alternatiu per a la promoció de les vivendes. Les grans línies d'aquest eren les següents:

- Extensió: 3'3 hectàrees
- Pendent del terreny: 3%
- Centre social: 680 metres quadrats
- Escoles: 677 metres quadrats
- Index d'edificabilitat: 1'3 metres quadrats
- Densitat: 775 habitants per hectàrea
- Edificació: 5.272'63 metres quadrats
- Vivendes: 640 (222 de quatre dormitoris i 408 de tres dormitoris)
- Format: tres blocs lineals: planta baixa i 4 pisos
quatre blocs lineals: planta baixa i 8 pisos
sis torres: planta baixa i 12 pisos

Els tècnics municipals posaren dificultats sota l'argument que una autopista havia de passar per aquell lloc: la del Litoral. Els veïns no es desanimen i aconseguixen que el Ministeri d'Obres Públiques declari que el projecte d'aquell barri no afectava per a res a l'autopista. L'Ajuntament, per la seva banda, argumenta que el projecte no s'adapta a les ordenances. Els veïns veuen la necessitat de contactar advocats. L'Ajuntament insistia en que allò era zona verda i el 9 d'octubre de 1964, quan l'arcalde Porciolet visita el barri assegura que ell això ho resolts amb sis mesos; però els veïns insisteixen que cal comptar amb la cooperativa.

El 1968 el Patronat Municipal de la Vivenda oferí uns terrenys

a la cooperativa al costat de Can Clos; però eren cars i inacceptables. Mentre s'estava en aquesta situació d'estita i arronça, de cop i volta arriba la notícia de que hi havien pisos disponibles a les UVAS (Unitats Veïnals d'Associació Social) a Sant Roc de Badalona. Igualment, hi hagué una oferta de vivendes a Cinco Rosas de Sant Boi de Llobregat i a d'altres indrets perifèrics.

Aquesta maniobra del senyor Jaume Mensa va donar els seus fruits: tot es va acabar. Uns hi anaren i d'altres compraren uns terrenys en el Prat de Llobregat per a fer-s'hi la seva vivenda després de retirar els estalvis de la germandat-cooperativa.

Per altra banda, amb camions procedents del passeig Marítim i de la Ronda de Sant Martí, moltes famílies gitanes anaven ocupant les barraques buides. La unitat de Can Tunis lograda amb tants esforços, s'esqueradava definitivament.

De la cooperativa només en queden un grup de 45 socis que van decidir que valia la pena aprofitar la personalitat jurídica de la mateixa per a fer alguna cosa. Es va comprar un terreny al Prat de Llobregat i s'hi han construït dos blocs, un de 53 i l'altre de 87 vivendes. En aquests moments s'estan firmant les escriptures de propietat.

Tot plegat havia fet nèixer les desconfiances i molts van acabar volent els diners per a ells. Malgrat que era una verdadera llàstima, tot s'en va anar per terra. A més, l'operació Mensa va provocar l'enfrontament entre païos i els gitanos nous.

La lluita havia durat vint anys i els informants ens confessen la sensació de buidor. De barri de Can Tunis n'han estat escombrats els veïns i l'any 1973 es comptabilitzaven 157 empreses amb 46.710 llocs de treball. Avui dia Can Tunis és un barri pràcticament desaparegut, amb unes poques cases de la vella època, al voltant d'un bar dit Zoraida (en record dels vells banys que duïen aquest nom) i algunes barraques que resten del populós nucli de Jesús i Maria.

L'Ajuntament ha volgut donar solució a les 88 famílies que habiten a les barraques de Jesús i Maria. Els primers intents van consistir en fer unes altres barraques més netes fins que aquestes persones fessin aptes per a viure en una casa. Encara que d'obra, s'ha acabat fent uns pavellons molt semblants a les barraques el preu dels quals es remonta a la fabulosa quantitat de 90 milions de pessetes. Comptant que els terrenys no costaven res, es podia haver fet una cosa bastant més digna. El novembre del 1976 foren ocupades pels seus moradors els quals són tot famílies gitanes a l'excepció de tres llars. El reglament que s'ha posat pels veïns els situa en unes condicions ~~xxxx~~ de quasi bèsties i ningú sap

qui ni com ni quan podran ésser considerats com a persones.

Es tracta d'una població molt jove i amb molts fills: n'hi ha uns 200 en edat escolar. Encara que no gaire lluny hi hagi places escolars disponibles, els gitanos mai es desplaçaran per anar a l'escola. El total de la població està prop de les 900 persones. Hi ha una guarderia que regenten unes religioses que abans vivien al barri i ara hi són del matí al vespre. Aquestes religioses cuiden uns vellets que han estat afincats a les noves cases de l'Ajuntament.

...

...

Una entitat que ha jugat un paper rellevant a Can Tunis és el Consorci de la Zona Franca, nascut el 1926, quan es va fer càrrec dels terrenys compresos entre Montjuic i el Llobregat. Al principi, el Consorci de la Zona Franca ocupava unes 1.100 hectàrees que van costar el 1929, 29 milions de pessetes.

Per una llei de l'any 1965, la Zona Franca perdia el seu propi port, que mai va arribar a construir, cedint 400 hectàrees pel port general de Barcelona i rebia l'autorització per a convertir 741 hectàrees en zona industrial. Això transformava el destí d'una zona que jamai havia realitzat els seus propòsits.

Com ja ha estat dit més amunt, els expropiats de l'any 1929 estaven en possessió d'un document que deia que, si en 25 anys no es realitzava el Port Franc, serien els primers en tenir opció als terrenys ubicats, en bona part, al barri de Can Tunis. Després de moltes vicissituds, algunes de les quals ja n'hem fet referència, aquestes famílies es van trobar que el 1967 passaven sota la dependència de la Junta d'Obres del Port de Barcelona i que aquesta desitjava construir un nou port en aquests terrenys, precisament quan feia 38 anys que havien estat expropiats amb aquest fi.

De fet, són incalculables les plusvàlues dels terrenys d'aquesta empresa paraestatal, que actualment s'han privatitzat en passar a la realització del polígon industrial de la Zona Franca, una de les aglomeracions industrials més rellevants del món.

Sembla que fou determinant en el canvi de destí de la Zona Franca, la instal·lació de la SEAT a començaments del 1950. S'hi emplacen allà nombroses empreses que abandonen els seus terrenys de l'interior de Barcelona i que preparen al mateix temps substancials operacions immobiliàries, com el projectat Pla de la Ribera, per exemple.

Les obres d'ampliació del port foren començades l'estiu del 1970. L'empresa constructora SATO era la que havia de dur a terme aquestes obres. Vivien aleshores en aquest lloc unes 300 famílies que van poder contemplar les excavadores treballant per allà i

sense saber massa per què. La constructora oferí 50.000 pessetes d'indemnització a cada veí que havia de servir per a pagar l'entrada d'un pis a Gavà que costava 2.500 pessetes de lloguer mensual. Els pisos de Can Tunis eren de lloguers baixíssims i molts veïns disposaven d'un potencial econòmic molt escàs. A més, tampoc es va pensar en indemnitzar els rellogats...

Els veïns es negaren altra vegada a marxar, malgrat que les excavadores treballaven enmig de les cases provocant un gran pànic entre la població. Al final, la resistència va lograr que les indemnitzacions fossin més substancioses arribant fins les 150.000 pessetes (1).

Havia guanyat la unió i el fet que no fossin admeses solucions personals. Cal notar que en conflicte hi intervingué l'Associació d'Amics de les Nacions Unides que va fer gestions davant dels Ministeris de la Vivenda i Obres Públiques.

El 1972 l'Ajuntament de Barcelona ofereix vivendes a La Mina a 120 famílies de Can Tunis dintre el pla d'exterminació del barraquisme i, a l'ensem, donaria vivenda en uns barracons emplaçats al costat del cementiri a la resta dels seus habitants. En destruir, el 1973, les primeres barraques abandonades, en cauen algunes que encara estan habitades. Hi ha tensions i les obres es sospenen.

La ubicació d'aquests barracons és a l'antic taller del cementiri del sud-oest, a pocs metres d'án hi havia les barraques de Jesús i Maria. La idea primera, exposada a unes "Conversacions sobre Marginació Social" tingudes al Patronat Municipal de la Vivenda (2), seria la que corresponia a les Vivendes d'Ocupació Transitòria, és a dir, "amb la idea directriu d'integrar a la ciutat certs sectors marginals de població, amb un aprenentatge per a viure en vivendes". Aleshores, serien unitats de 50 metres quadrats, posseint els mínims equipaments i quedant clos el conjunt per una muralla que tindria una entrada en la que hi hauria a la dreta la caserna de la policia municipal i a l'esquerra un dispensari. Posteriorment, la idea fou modificada per causa de la no acceptació del projecte pel Ministeri de la Vivenda: els metres quadrats seran 55 i la muralla desapareix per a afavorir la integració amb l'entorn ~~trancant~~, en certa manera, l'autarquia.

(1) El Correo Catalán, 20-IX-1970

(2) Aquestes jornades començaren el 12 de març del 1973 i nosaltres hi assistíem com a congressistes.

Julio-Agosto 1965 n.º 11

EL TRABAJO DE NUESTROS HOMBRES DA SU FRUTO

Avance del censo barraquista del barrio

Familias de (personas)

CALLE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Total familias	Matri-monios	V	H	Total personas
GRUPO JESÚS MARÍA																		
Pje. Parada	2	6	6	13	6	3	3	—	—	—	—	—	—	39	34	38	47	153
Plaza del Pozo	—	2	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	6	4	9	7	24
Mirador	—	1	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	1	8	19
Estrecha	—	2	2	3	3	—	1	—	—	—	—	—	—	9	9	9	17	44
Glorieta	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	4
Jesús María	1	9	16	13	16	6	8	1	1	—	1	—	—	73	60	106	94	320
Parada	—	2	—	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	7	7	9	9	32
Pje. Maciá	1	—	2	2	1	4	—	—	—	—	—	—	—	10	8	14	14	44
Miranda	1	8	3	3	1	2	—	—	—	—	—	—	—	18	14	9	18	55
Cuatrovientos	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2	3	6
Acequia	—	4	9	7	10	1	2	1	—	1	—	—	—	35	32	52	35	151
Pje. Cuatrovientos	—	—	3	3	3	—	1	—	—	—	—	—	—	10	7	14	15	43
Alta	1	5	9	12	13	5	2	3	1	—	1	—	—	42	42	79	76	239
Central	—	1	2	2	5	4	—	—	—	—	—	—	—	14	12	20	21	65
Andaluces	1	2	3	1	2	—	2	—	1	—	—	—	—	12	11	14	15	51
Baja	—	—	2	7	3	2	1	2	—	—	—	—	1	18	18	41	28	105
Total GRUPO J. MARÍA	7	42	61	73	65	29	21	8	3	1	2	—	1	313	265	418	408	1.356
ZONA FRANCA																		
Peris	—	6	6	15	18	9	6	2	—	1	—	—	—	53	46	81	79	352
Túnez-Jorba	1	5	3	10	6	4	1	—	1	—	1	—	—	32	27	40	47	141
Pasco Agrícola	1	8	16	11	7	2	1	1	—	—	—	—	—	48	38	41	63	180
Pje. Trías	1	—	2	2	3	1	1	1	—	1	—	—	—	12	10	26	15	61
Pje. Jardínero	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	2	5	11
Pañella	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	1	4
Pje. Parera	—	1	3	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	8	6	7	11	30
Galtés	—	6	12	19	6	5	—	—	—	—	—	—	—	38	31	41	41	144
Tras Somatén	—	—	1	3	2	3	—	—	1	—	—	—	—	10	8	17	19	52
Cardenal Cas.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	—	6
Somatén	—	3	6	9	2	1	2	—	—	—	—	—	—	23	23	24	20	90
Pla y Rave	—	—	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	4	16
Fomento	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	3	12
Total ZONA FRANCA...	4	32	51	66	37	27	11	4	3	2	1	—	—	238	200	291	308	999
BALNEARIO	—	4	6	7	6	3	1	2	1	—	—	—	—	30	27	40	40	134
NTRA. SRA. PORT.....	—	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	3	5	5	16
FÉLIX MACIÁ	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	2	1	6	11
RESUMEN																		
Totales																		
G. Jesús María	7	42	61	73	65	29	21	8	3	1	2	—	1	313	265	418	408	1.356
Zona Franca	4	32	51	66	37	27	11	4	3	2	1	—	—	238	200	291	308	999
Balneario	—	4	6	7	6	3	1	2	1	—	—	—	—	30	27	40	40	134
Ntra. Sra. del Port	—	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	3	5	5	16
Félix Maciá	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	2	1	6	11
TOTALES	11	80	120	147	108	60	34	14	7	3	3	—	1	538	497	755	767	2.516

De fet, però, l'experiència dels barracons de Can Tunis que acaba de començar no serà tant una pedagogia de la vivenda com una solució als barraquistes que no posseeixen cap mena de liquiditat econòmica. Les seves condicions són inacceptables: la cuina i el menjador a la mateixa peça i disposen de tres dormitoris petits i algunes finestres donen a la paret del cementiri... En definitiva, entre aquest i el futur Cinturó del Litoral, aquests pavellons es poden convertir en un nucli completament marginat de la ciutat, és a dir, en un autèntic ghetto tancat on la majoria dels seus moradors hi permaneixin sense muralla; però completament emmurallats.

El nombre d'habitacles és de 63 i el cost de cada un d'ells és de 320.000 pessetes. El problema greu és que el 23 de maig del 1975 el nombre de barraques era encara de 107 i el de famílies 83. Com encabir 83 famílies en 63 habitacles? (1).

Entre les promeses fetes per l'arcalde Masó quan la seva visita a Montjuic el 22 de maig del 1975, n'hi havia unes quantes que afectaven a Can Tunis (2):

- el col·legi Lluís Antúnez serà transformat en Institut i començarà a funcionar el mes de setembre del 1975.
- hi haurà transport escolar a la barriada de Can Tunis per a què els nens d'aquest sector puguin traslladar-se als col·legis de la Zona Franca.
- les vivendes de Can Tunis seran entregades el setembre del 1975. Pels que no hi tinguin cabuda, es resoldrà el problema al polígon Canyelles.
- es netejarà immediatament la barriada de Can Tunis.
- s'ampliarà la guarderia de Can Tunis a 120 places.
- la nova barriada de Can Tunis serà oberta amb centre social, jardins i zona de parc infantil.
- es cubrirà el canal de La Infanta en el sector Nostra Senyora de Port-Can Tunis.

Ignorem si és una ironia del destí o una contradicció de la societat capitalista; però en aquests moments Can Tunis és un recer per a la indústria que conviu amb un transport esbogerrat i els barracons infectes de l'Ajuntament amb les restes d'algunes barraques. Només la pau dels morts deixa un cert sentiment de tranquil·litat...

(1) El Noticiero Universal

(2) Mundo Diario, 10-VI-1975.

2. El Port

Per a un profà el nom de Port té unes resonàncies marineres i el de Can Tunis podria ésser el d'un antic mas esdevingut barri. Però ha estat justament a l'inrevés: Port ha estat rural fins fa ben poc temps.

Durant molts anys, els masos de Port foren regats per les aigües del canal de La Infanta inaugurat en el primer terç del segle passat i convertit oficialment en clavaguera ja en els anys 70 del segle actual.

Hi ha força pagesos que viuen encara i parlen de noms de masies com Can Macarrifias (1); l'Americano; la Puda, prop de la farola; la Laieta; cal Pipa; can Cunillaire; la torre del Canyet (2); cal Sisó (3); can Clos (4)...

Segons Candel (5) són tres els barris que hi ha seguint el llarg de la carretera de Nostra Senyora del Port:

-Port, pròpiament dit

-Plus Ultra, amb els pisos d'en Piulachs (5)

-Santiveri, amb la colònia nascuda prop de la fàbrica

L'eix vital de tot el conjunt de Port és doble: per un costat el passeig de la Zona Franca i per l'altre la carretera de Nostra Senyora de Port.

El barri de Port pròpiament dit ve integrat per les construccions més antigues. Les vivendes, extraordinàriament modestes, són en nombre aproximat de 400 i fins fa poc convivia amb barraques molt humils (6).

(1) avui són fàbriques

(2) va desaparèixer quan a SEAT li calgué obrir una carretera que agafava la torre de front

(3) avui Escola Professional de la Mercè

(4) avui és tot un barri construït pel Patronat Municipal de la Venda

(5) el grup Piulachs nasqué durant la guerra on en aquests moments hi ha les construccions del Patronat que s'anomena La Viña.

El grup Plus Ultra, fou anomenat "el barri del Pont dels Gats", algú ens ha parlat dels gossos, perquè hi havia un pont sobre la sèquia des d'on es podia contemplar sempre el passatge de gats morts i ofegats a l'aigua que passava.

(6) les del pati de La Mundeta: 12 barraques que han sobreviscut fins l'any 1972.

El barri de Plus Ultra inclou contruccions antigues; però sobretot recents. El darrer grup Piulachs fou edufucat l'any 1964, coincidint amb un període de fort creixement migratori. Formant també part de Plus Ultra, hi ha La Vinya -o "el convent"- contruït recentment pel Patronat Municipal de la Vivenda. Abans, havia estat ocupat per unes cèlebres barraques. Tots els terrenys de l'entorn eren cultiu de vinyes i s'hi fabricava un vi de gran qualitat: el vi de Nostra Senyora de Port. A més d'aquestes vinyes hi havia també unes mines de terra d'escudella sota el que actualment és ocupat per les construccions de Fomento. Inclús una vegada aquestes vivendes es van esberlar per causa d'un moviment de terres.

El nom de Plus Ultra és un record dels aviadors i encara els carrers recorden els seus noms: Ruiz de Alda, Duran i Franco. Aquest nucli ve limitat pels carrers Ferrocarrils Catalans, Fundició, Altos Hornos i Nostra Senyora de Port. Els blocs del Patronat, en nombre de 288, foren edificats entre 1966 i 1968 i es tracta de blocs de vivendes noves sobre cases velles (1).

Santiveri, com a barri, consisteix en dos carrers de cases quasi totes de planta baixa (2). Les naus industrials ofeguen la seva existència. Al començament fou anomenada "barriada nova de Port"; però ha persistit el nom de colònia Santiveri. La primitiva factoria estava en terrenys de la Campsa; més tard, fruit d'expropiacions, s'instal·là al passeig Agrícola (3) i fins l'any 1929 no fou ubicada en el lloc actual. Són pocs els que hi treballen en aquesta empresa. El propietari dels terrenys del costat de la fàbrica va fer una parcel·lació i molts obrers de Santiveri s'hi feren aleshores la caseta amb el jardí. Són en total 60 vivendes que es veuen sovint afectades per inundacions.

En tota aquesta banda dels barris de Port, les vivendes de construcció oficial arriben aproximadament a constituir el 80 % de les promocions. A més del Patronat Municipal de la Vivenda, l'empresa Fomento és un dels grans terratinents de Montjuïc. Així com altres constructores, "Fomento de Obras y Construcciones", mitjançant una paga i senyal, s'havia compromés a realitzar la urbanització; però com moltes altres immobiliàries preferí perdre aquests diners que no pas complir el seu deure social. D'aquí que

(1) De les 634 vivendes, només 250 són anteriors al 1920.

(2) Els carrers són: Torres de Marina i Gabriel Miró (abans Mir i Miró nom d'un escriptor anarquista. Fou canviat després de la guerra civil). Hi havia d'haver-hi un tercer carrer, Teresa Claramunt, que no passà de projecte (Aquesta era una de les dones més assenyalades dins el moviment obrer català).

(3) Avui, Avinguda Alvarez de la Campa.

entre aquesta inhibició i la manca d'actuacions de les autoritats, la meitat dels carrers de Port siguin sense asfaltar.

Fins el segle actual, pot dir-se que Port no va veure la instal·lació notable d'indústries. Hi havia hagut anteriorment alguns intents: hom parla el 1784 de fàbriques d'indianes estropellades pels aiguats. En el moment fort de la instal·lació de la indústria tèxtil, algunes fàbriques s'establiren a Port: actualment, només resta el Prat Vermell de la família Bertrand i Serra, al costat de les vivendes Eduard Aunós.

Fou precisament a començaments del segle XX que s'inicia una important industrialització. Cal esmentar com una de les més importants l'anomenada Can Barret, que es dedicà a la fabricació de municions pels francesos durant la guerra mundial del 1914. Quan es desecadenà una forta conflictivitat entre sindicalistes i patronals l'any 1918, fou el propietari el primer mort durant els enfrontaments. La fàbrica subsisteix encara i ocupa en aquests moments una bona extensió de Port. Sembla que durant la guerra civil espanyola tornà a fabricar armament.

~~Altres fàbriques que hi havia a Port foren~~

En conjunt, la vida industrial de Port suposa l'existència d'un nombre important de llocs de treball (1), a més del fet de la proximitat del Consorci de la Zona Franca.

(1) 9.349 llocs de treball, repartits en 83 empreses.

3. Montjuic

Uns diuen que, etimològicament, el nom de Montjuic ve de "Mont-jovis" perquè es suposava que, en temps dels romans, es consagrà la Muntanya a Júpiter havent-li inclús erigit un temple. Altres asseguren que vol dir "mont dels jueus" per haver-s'hi trobat rastres i deixalles funeràries que demostren llur presència (1).

El viatger Benjamí de Tudela, pels voltants dels anys 1161 a 1170, aplica un adjectiu a la ciutat de Barcelona: bella.

"La bellesa de Barcelona és una afirmació de valor absolut, perquè era bella per ella mateixa. En això coincideix amb els conceptes tantes vegades repetits per viatgers posteriors. El mar, la fertilitat dels camps immediats i el veïnatge de les muntanyes de poca altura cobertes de copiosa vegetació, degueren ésser els principals elements que donaven to i color al paisatge de la ciutat. Probablement hi havia al seu entorn grans extensions de vinyes; devia haver-hi també oliveres i altres arbres fruiters, i camps de blat cap a la muntanya de Montjuic. De tot això, en parlen els documents contemporanis. Ens parlen també de masies escampades pels camps, voltades d'arbres; de camins, rieres i boscos...(2)".

A l'espectacle de la muntanya actual i, sobretot, del que s'hi troba darrera, quan hom sap que Montjuic d'aquells anys estava deurada pel blat, sembla realment un compte de fades.

El 1870, quan hom procedeix a l'explotació intensiva de les pedreres, es té la primera referència d'uns veïns instal·lats a la muntanya en vivendes que eren barraques. El 1885 les autoritats feien sortir al diari que el plaç per a enderrocar barraques acabava el mes de març d'aquell any.

Amb tot, el poblament fort de barraquistes es realitza poc abans de l'Exposició Universal de l'any 1929. Hom arribà a comptabilitzar 6.478 barraques emplaçades principalment en el sector de Magòria, darrera d'on es troba actualment l'estació terminal d'Ibèria.

(1) L'esquella de la Torratxa, 30-III-1934

(2) Agustí DURAN i Sanpere, Barcelona i la seva història. La societat i l'organització del treball, vol II, p. 579.

Sembla que el dictador Primo de Rivera les va fer enderrocar i que els seus habitants ocuparen les cases barates. De totes maneres, sense pensar en una cronologia exacta, sembla provat que el creixement fort es produí els anys cinquanta reforçant-se els nuclis de Can Valero, Les Banderes, La Fossa, Tres Pins, Maricel, a part les situades menys a l'interior de la muntanya: Poble Sec, Port, Jesús i Maria i Zona Franca.

Cap el 1954, poc després de la celebració del Congrés Eucarístic Internacional, amb l'ajuda de catequistes vinguts de la ciutat per a la promoció d'activitats apostòliques als suburbis, es va iniciar un dels poquíssims centres socials de la muntanya, l'anomenat Centre Oriol (1).

Les dades d'aquest historial barraquista són molt diferents segons les fonts informatives. Heus aquí una mostra:

1957 - 3.502 barraques,	segons l'Ajuntament.
7.000	segons el Patronat Municipal de la Vivenda.
6.090	segons la Setmana del suburbi.
8.087	a Can Valero, segons l'Enciclopèdia Catalana.
52.377	en tot Montjuic, segons CAU.
1966 -12.880	, segons un informe sociològic aparegut a Serra D'Or

Per a fer el parc d'atraccions (els anys 1964-1965) es traieren les 90 barraques de Maricel; però, no havent-hi pisos per a tothom, l'Ajuntament en construïa 50 de noves a la zona dels Tres Pins. Poc temps més tard, desaparegué el conjunt que es trobava sobre la Fossa Comú. El 1968 s'obria el darrer període de permanència massiva de barraquistes a Montjuic tant pels plans d'en Porcioles com perquè Televisió Espanyola volia terrenys que estaven ocupats pel nucli de Can Valero. La cosa fou ràpida perquè entre 1965 i 1968 havien desaparegut vora les dues mil barraques.

Els veïns de Can Valero, i sobretot els de Les Banderes, havien procurat organitzar la seva vida cultural i social. Inclús hi hagué una revista que va viure dos anys -1967 i 1968- que es deia "La voz de la Montaña".

De totes maneres, el 1975 encara l'Audiència Territorial destimà el recurs dels propietaris de Can Valero donant la raó a l'Ajuntament. De totes maneres, els barraquistes ja havien estat desallotjats i tenien un habitatge a les Unitats Veïnals d'Absorció Social (UVAS).

(1) En memòria d'Oriol Briva, actual bisbe d'Astorga.

4. Eduard Aunós

Les primeres promocions importants a la Zona Franca després dels amplis períodes de barraquisme i el de les colònies fabrils, són les de l'any 1929. Es tracta de les Cases Barates d'Eduard Aunós. Coincidia amb l'onada dels murcians que generaren molts conflictes amb la pagesia. Al costat mateix d'aquestes vivendes, s'hi trobava també la colònia Bausili que possiblement és anterior a l'edificació d'aquest polígon d'Eduard Aunós.

El desembre del 1921 una llei autoritza l'edificació de les anomenades Cases Barates. Poc després, el juliol del 1922, un decret dóna el reglament pel que s'ha de regir aquesta edificació. Els mesos d'octubre del 1924 i el del 1925, es modifica la reforma de la llei de les Cases Barates i del seu reglament, respectivament. El 1927 es crea el Patronat de l'Habitació. Els grups planejats per a la ciutat de Barcelona -edificats, efectivament el 1929- seran quatre i el d'Eduard Aunós a la Zona Franca tindrà 533 vivendes, ocuparà un espai de sis hectàrees i emplaçarà a 2.398 habitants, a una densitat de 399 habitants per hectàrea i amb un índex d'edificabilitat global de 0'48 metres quadrats. Hi hagué posteriorment una ampliació de 70 vivendes sense protecció fetes ja pel Patronat Municipal de la Vivenda i que s'en va fer càrrec el 1945.

La primera promoció neixia amb la intenció d'eliminar el barraquisme que imperava fortament en els temps d'en Primo de Rivera. El tamany de les vivendes és increïblement reduït. I val a dir que es van rodejar de tan mala fama que inclús el motge s'hi negava a anar-hi si no l'acompanyava algun veí que el vingués a buscar a la caserna de la policia municipal. Els lloguers són molt modestes i hi ha grans especulacions per a fer-se amb una vivenda quan queda desocupada.

L'edificació d'aquest nucli ha estat en la tònica de les promocions fetes posteriorment pel Patronat Municipal de la Vivenda: terrenys barats i amb molt poca salubritat. La construcció és molt deficient: esquerdes, humitats, espai esquifit, inundacions per la pluja... És un grup de vivendes que acumula molts dèficits i moltes característiques de l'hàbitat subintegrat, malgrat la seva construcció planificada.

Entre les promeses fetes per l'alcalde Masó (1), tres afectaven directament a les Cases Barates:

-El Patronat Municipal de la Vivenda es compromet a reparar

(1) Mundo Diario, 20-juny-1975

- les seves vivendes.
- ampliació del centre social pel que el Patronat disposava ja d'un milió.
- promesa de la instal·lació d'una guarderia al servei del barri i emplaçada allà mateix.

Els terrenys eren propietat de les senyores Isabel Ramírez Miquel, Gertrudis Cuyás Font i Anna Baccardí Ribas. Les quantitats abonades oscil·len entre el milió i el milió i mig.

El grup Eduard Aunós (1), en esdevenir la República i el govern de la Generalitat fou rebatejat oficialment amb el nom de Ferrer i Guàrdia (2), aquí, durant la guerra es va aixecar un monument.

(1) Eduard Aunós i Pérez va néixer a Lleida el 1894. Polític i escriptor, es doctorà en dret el 1916 i aquest any fou elegit diputat a Corts per la Seu d'Urgell. Dugué la secretaria política de Francesc Cambó mentre aquest fou ministre de Foment... Després de abandonar la Lliga Regionalista, la Dictadura el nomenà sots-secretari del ministeri del treball, del comerç i de la indústria (1924). El 1925 n'esdevingué ministre (1925-1930). Després de la guerra civil, fou embaixador a Bèlgica (1939) i a Argentina (1942), ministre de justícia (1943-1945) i president del Tribunal de Cuentas de Madrid. És autor d'assaigs polítics (España en crisis, 1932; El estado corporativo; Cartas al Príncipe, 1942), llibres de viatges i novel·les. (De la Gran Enciclopèdia Catalana, vol II).

(2) Francesc Ferrer i Guàrdia, nasqué a Alella el 1854 i morí a Barcelona el 1909. Pedagog i pensador. Empleat ferroviari, republicà i afiliat a la franc-maçoneria des del 1883; s'exilià a París el 1885 on hi donava classe particular de castellà. El 1901 establí contacte amb els progressistes de Ruiz Zorrilla... Acabà tumultuosament el seu primer matrimoni amb Teresa Sanmartí, catòlica, s'uní el 1889 amb una professora racionalista francesa, Léopoldine Bonnard. De nou a Barcelona, influït per les teories educatives de Paul Robin, creà el 1901 l'Escola Moderna i preconitzà un ensenyament laic i racionalista, especialment adreçat als obrers i independent de l'estat... El seus contactes foren Lerroux i els anarquistes... Quan el 1905 un empleat de la seva editorial atemptà contra Alfons XIII, fou acusat, però absolt el 1906... Fou afusellat a Montjuïc el 13 d'octubre de 1909 i és considerat un màrtir europeu de l'educació laica... (De la Gran Enciclopèdia Catalana, vol VII).

El 1939 va tornar al seu nom primitiu. El paratge, però, era el nomenat Prat d'Ensises. La construcció del polígon fou fet pel Fomento de Obras y Construcciones sota encàrrec del Patronat de l'Habitació.

El trasllat dels ocupants, que provenien de les barraques de la Font de la Mamella, Cuatro Caminos, el Caballo de Bronce i Magòria, es va realitzar el 15 de maig del 1929, o sigui, deu dies abans que s'inaugurés l'Exposició Universal. Com que no hi havia prou cases per a tothom van quedar barraques i es va construir un mur que fins fa ben poc ha separat el recinte de l'Exposició dels nuclis de barraques. La vida d'un nou barri començava i no pas sense tensions, perquè l'animadversió de la generalitat dels pobladors envers els qui havien vingut de Magòria es feu evident molt depressa.

Els grups polítics de relleu, que abans de la guerra ja eren molt actius, eren els de la C.N.T. i alguns nuclis reduïts de l'U.G.T. Hi havia algunes ~~barraques~~ picabaralles entre uns i altres. Quan la guerra, els de la C.N.T. van aixecar unes barricades a l'entrada de les Cases Barates al mateix passeig de la Zona Franca. En contrast amb el context general de la Zona Franca, les represalies posteriors de després de la guerra civil, foren relativament minvades a les Cases Barates. Potser va fer més estralls la tuberculosi dels anys quaranta.

El centre social que hi ha dintre mateix del barri que ha estat muntat pel Patronat, és avui l'únic aglutinador ~~del barri~~ de la vida de relació i, juntament amb les escoles, constitueix tot l'equipament cultural de les Cases Barates. Abans de la guerra, el centre cohesionant era el bar Ibèria, al 217 de la carretera de Nostra Senyora de Port.

A més del nucli promogut pel Patronat de l'Habitació i de l'ampliació posterior feta pel Patronat Municipal de la Vivenda, completen el barri uns blocs de pisos de 80 vivendes que no depenen del Patronat i que limiten el barri al SE. La resta, són les parets de les fàbriques, que contribueixen a fer més insalubre la vida de les persones que hi habiten. L'edifici primitiu de les escoles fou renovat el 1964. Mentre duraven les obres, els nens tenien cabuda a Can Tunis a l'escola Luis Antúnez només per les tardes. La broma durà dos cursos, molts pares van acabar portant els nens a escoles privades per a que poguessin fer jornada sencera. L'escola nacional Raimon de Penyafort, que així s'anomena, es va quedar l'any 1966 sense alumnes de les Cases Barates, puix que l'alumnat era de Port i de Can Clos. Quan el 1971 moltes famílies d'aquests barris van anar a viure a Bellvitge, l'escola tor-

nà a ésser l'escola del barri.

Un problema greu d'Eduard Aunós ha estat sempre el produït per la situació geogràfica; sovint ha resultat afectat pel desbordament del Llobregat o per les pluges que, donada la insuficiència de les clavegueres, inunden completament les vivendes; això, a part del greu problema de les rates que, sovint, ha semblat un problema insoluble.

5. El Polvorí

El gener del 1945 fou creat el Patronat Municipal de la Venda que començava les seves edificacions el 1948 a l'ensens que es feia càrrec de les construccions fetes el 1929 pel Patronat de l'Habitació. El nucli anomenat del Polvorí, fou construït l'any 1953 amb un total de 443 vivendes. De totes maneres, fou una edificació que s'estengué fins l'any 1964. Els primers 265 habitatges foren erigides acollintse a la lleide protecció oficial del 19 de març del 1939. Hi hagué una segona tongada de 38 habitatges subvencionats i la darrera etapa constava de 140 vivendes sense protecció. Al mateix temps, preveia l'adequació de 15 botigues sense vivendes en el curs de tres promocions.

El conjunt ocupa un espai de 3'6 hectàrees i les previsions hi encabien 2.215 habitants a una densitat de 615 habitants per hectàrea i a un índex d'edificabilitat de 1 metre quadrat.

El Polvorí -i també el barri de Can Clos- s'alimentava d'aigua de dipòsit (1). A nivell sanitari, allò era extraordinàriament perillós perquè inclús s'hi havien trobat animals morts. Al Polvorí el mateix Patronat ho va arreglar recentment (i a Can Clos va camir d'ésser resolt).

El Pla Parcial Montjuïc preveia la zonificació de zona verda d'aquest nucli de vivendes. Les protestes incloses a les impugnacions van fer que la Comissió d'Urbanisme es retractés fins el punt que feia observacions importants entorn del canvi de zonificació.

El febrer del 1972 hi havia al Polvorí unes vivendes desocupades i, al mateix temps, hi havia també algunes famílies que necessitaven urgentment una vivenda. Per exemple, n'hi havia una amb catorze membres que vivia en un habitatge de 40 metres quadrats.

(1) El que no està clar és si s'alimentava amb aigua de la pluja o si hi volcaven camions cisternes de tant en tant.

Aquesta sol·licitava des de feia cinc anys una altra vivenda al barri; però el Patronat anava donant altres prioritats. Els veïns units en assemblea decideixen l'ocupació de la vivenda. El Patronat immediatament denuncia el fet a la Comissaria del districte per considerar-la una ocupació il·legal.

A l'hora de la citació de qui ocupava la vivenda, compareix una comissió dels veïns dient que eren els únics responsables i, a més, anunciant que es creava un mecanisme de vigilància i protecció per a la família ocupant. De fet, l'afer acaba legalitzant la situació i, a més, s'aconsegueix una altra vivenda per a una segona vivenda. La lluita havia donat els seus fruits.

Els quipaments del Polvorí són una guarderia de 52 places i una escola en la que s'hi pot cursar fins a cinquè de bàsica. L'escola és de fusta i això comporta fred a l'hivern i calor a l'estiu. Es provisional des de fa més de vint anys.

Quan l'alcalde Masó visità la Zona Franca (1) algunes promeses fetes afectaven al Polvorí:

- els carrers del barri seran asfaltats
- s'hi construirà un centre social
- s'ampliarà la capacitat de la guarderia
- es prolongarà la valla de protecció dels pisos alts per a resoldre en part la manca d'aceres.

6. Can Clos

Situat a ponent i al peu de la muntanya de Montjuic, fou iniciat el 1951 amb una promoció unitària del Patronat Municipal de la Vivenda. Constava de 124 vivendes subvencionades i 10 botigues sense vivenda.

El motiu de la seva construcció fou la celebració del Congrés Eucarístic Internacional. Els actes principals del mateix s'havien de tenir a la Plaça Pius XII que fou urbanitzada expressament per aquest motiu i les barraques que hi havia a la Diagonal haguessin suposat una verdadera molèstia. El nom de Can Clos prové d'una finca agrícola que existia a la zona, al costat mateix d'unes velles

(1) Mundo Diario, 10-VI-1975

canteres abandonades que foren aprofitades per a dipòsit d'escombraries.

Quan van arribar els barraquistes de la Diagonal a aquell lloc, creien trobar-se en camps de concentració del fet que les vivendes, construïdes amb el temps rècord de 28 dies, es trobaven rodejades de parets acabades amb una tanca de filferro. A més, les circumstàncies del seu trasllat també hi col·laboraren puix que s'els va avisar amb cinc dies de temps i foren traslladats amb camions que transportarien a l'ensens els mobles i les persones. S'els deixà en un camp de blat i els hi donaren les claus de les seves vivendes juntament amb les reixes dels fogons de carbó on havien de cuinar. A més, com que les claus no arribaven per a tots, dues i fins i tot tres famílies van tenir que ocupar un mateix habitatge. Es tractava d'unitats de planta baixa i pis.

En arribar-hi els "ex-barraquistes", encara els paletes feien els acabats. Als pocs dies de viure-hi, es va incendiar la instal·lació elèctrica: havia estat feta per uns aprenents que cobraven a 35 pessetes per vivenda.

Aquesta evident estafa, segons diuen els nostres informants, va tenir la virtualitat d'ésser "el pepito grillo" de la consciència del bisbe Modrego, perquè aleshores es decidí a promoure les Vivendes del Congrés.

L'any 1964 es va fer una segona promoció amb 189 vivendes sense protecció a més de tres botigues amb vivenda. El total del barri, doncs, era en aquella època de 313 vivendes totes en règim d'arrendament. La totalitat del polígon ocupa dues hectàrees i, segons les previsions, havia de tenir 1.565 habitants a una densitat de 782 habitants/hectàrea. Aquesta segona tongada eren edificis o casetes de quatre plantes. I així com les primeres cases tenien menjador-cuina i dues habitacions i foren habitades principalment per peons i obrers no qualificats; les segones, eren una mica més espaioses i els seus habitants eren sobretot obrers qualificats. Aquesta segona fase va provocar la desaparició de l'ambient propi de poble. De fet, afavoriren l'individualisme, l'aïllament, la indiferència i el consum privat de la televisió, en contrast amb l'estructura demogràfica dels primers moradors que procedien en gran part de la mateixa regió d'origen: Almeria.

En un informe sociològic fet l'any 1964 (1), es comptabilitzen 253 famílies amb un total de 919 habitants. D'aquests, 63'2 %

(1) Joan Estruch i Josep Olives, El barri de Can Clos a Barcelona: un exemple de fenomen immigratori i d'adaptació al suburbi, Barcelona, 1965, inèdit.

són immigrants nascuts fora de Catalunya, 34'7 % són fills d'immigrants i només 19 són nascuts a Barcelona. 66'1 % de les vivendes eren habitades per més de 4 persones. I 29'1 % de les vivendes eren ocupades per més d'una família. Cal notar que 36'9 % de les famílies tenien més de tres fills. Tot plegat dona idea de l'api-lament de persones en un espai tan reduït.

Professionalment, 87 % dels caps de família no eren especialitzats, 9 % es dedicaven als serveis i 4 % eren especialitzats. Això permet també veure el nivell social mig del barri.

Quant al fenomen migratori, 54 % dels seus habitants procedien del sud d'Espanya. Un cas límit d'emigració massiva i concentració a un mateix lloc, l'ofereix a Can Clos el d'un poble de la província de Còrdoba, Cañete de las Torres, amb 54 habitants replegats a Can Clos que representa un 10 % de la totalitat dels immigrants.

Pel que diu referència als temps d'aquesta immigració, la distribució es presentava de la manera següent:

- immigrants a Barcelona abans de la guerra civil: 9'8 %.
- idem. entre 1939 i 1948: 50'1 %.
- idem. entre 1948 i 1956 : 34'2 %.
- idem. entre 1957 i 1964: 5'9 %.

En aquesta distribució destaca l'antigüetat de la immigració aragonesa i valenciana: un 30 % abans de la guerra civil. De totes maneres, malgrat que la immigració hagi anat afloixant, remarquen els autors del treball una certa continuïtat de la immigració murciana i valenciana l'any 1964.

De totes maneres, en aquesta investigació es matitza la procedència dels habitants de Can Clos dient que únicament 71'9 % de les famílies eren ocupades per barraquistes de la Diagonal. La resta procedia de La Barceloneta, de grups del Patronat o d'altres indrets de la ciutat. Només 3'6 % procedien de vivendes que no eren barraques.

En un nucli d'aquestes característiques, és interessant veure com és possible que, en un context semblant, hi hagi encara 2'1 % de barcelonins que havien anat a viure a una barraca. Escoltem la interpretació dels autors de referència:

"El fet té an alguns casos com a explicació una violenta ruptura del barceloní amb la seva família. D'altra banda, és general dins aquest grup trobar aquests barcelonins casats amb immigrants, adés en matrimoni legal, adés en unió il·legítima.

Quant al cas, veritablement excepcional, de matrimoni de dos catalans, s'explica per raons d'altre tipus: unes són

familiars, com dèiem abans; d'altres polítiques"(1).

De fet, 82'4 % dels matrimonis eren tots dos immigrants i els 17'5 % restants només ho era el marit o la muller.

...

...

Fin el 1971 no va tenir Can Clos una escola; però fou feta amb materials tan dolents que va tenir que ésser desallotjada perquè constituïa un verdader perill. No va reprendre les seves activitats fins que fou consolidada.

El desembre del mateix any, després d'unes pluges molt fortes, es va trencar el dic de contenció de les escombraries i es va desbordar el seu contingut sobre Can Clos, a més de cinc o sis camions. Van quedar enderrocades les vivendes de 26 famílies i sis d'elles ho van perdre tot. Aleshores, hi hagué una acció popular moguda per la indignació i els veïns no deixaven passar els camions cap a l'abocador de Montjuïc formant una barrera humana que tallava la carretera. La pressió popular fou tan forta que el gener del 1972 es va arreglar tot l'assumpte i fou abolit el projecte de crear set nous abocadors d'escombraries a la banda ponent de la muntanya. (2)

A més, les pluges havien buidat les terres del replà de l'antiga galeria de la cantera del Borinot i Can Clos es trobava emplaçat sobre terrenys buits amb un perill imminent d'esqueradament o, en la hipòtesi, d'enfonsament dels habitatges. Entretant, els veïns demanaven a la Direcció Provincial de Sanitat d'examinar les aigües del rierot negrós que baixava de l'abocador desbordat. Fou precisament la lluita popular que va lograr refer les coses. La ciutat ignora completament l'existència de Can Clos perquè es troba emplaçat dins d'un queixal de la muntanya mig amagat a la vista fins que hom no hi entra: és per això que la gent començà a dir-ne "Ciudad Oculta", que és extraordinàriament significatiu.

L'octubre del 1971 fou exposat al públic en període d'impugnacions el Pla Parcial de Montjuïc que cercava anar transformant la muntanya per a preparar la somniada exposició universal del 1982 que desitjava Porcioles (3). El Pla Parcial fou criticat massivament i una de les crítiques era la supressió de zones edificables com Can Clos, el Polvorí i d'altres -que tenien aleshores vora les 6.000 persones- mentre que es qualificaven com edifica-

(1) op. cit. p.28

(2) El Correo Catalan, 7-XII-1972

(3) C.A.U. Septiembre-octubre, 1973, nº 21.

bles zones immediates que havien estat reservades a Parc Urbà. El nombre dels afectats per les expropiacions era aproximadament de 1.800 famílies.

Cal considerar que fou el moment més fort de lluita mai conegut a la Zona Franca. En tota aquesta lluita la parròquia de Nostre Senyora de Port hi va jugar un important paper.

El març del 1973 la Comissió d'Urbanisme acordà informar favorablement aquest Pla Parcial i sormetre'l a la definitiva aprovació ministerial; però amb algunes observacions entre les que es destacava la conversió en zona verda dels barris de Can Clos i el Polvorí. I deia: "no es portarà a terme la seva conversió sense garantir vivendes als seus ocupants en llocs pròxims.

Un estudi del 1974 indica que el 25 % dels qui treballen a Can Clos s'havien iniciat al món laboral abans dels 10 anys i un 44 % dels 10 als 13 anys. La meitat dels treballadors tenen, efectivament, la feina prop del barri (1).

El sis de maig del 1975, un sinistre greu posa de relleu totes les deficiències de Can Clos: dues nenes moriren a conseqüència d'un incendi en un pis. La mare havia hagut de sortir a portar un dels altres fills al metge i deixava les dues petites a la cura d'una germaneta més gran. Per la causa que sigui, es produí un incendi i la nena gran no pogué fer res per les dues petites. La situació del barri i la seva difícil accessibilitat foren la causa de que els bombers es perdessin i van fer tard.

Més tard, s'inaugurà el grup Isaac Peral, escola nacional. Els començaments d'aquesta escola, que venia a substituir a aquella edificada l'any 1971, foren molt espectaculars: es bellugava quan hi feia molt vent.

El Centre Social, inaugurat pel Patronat l'any 1956, fou edificat pels mateixos veïns en el plaç de dos anys. Ha promogut varis butlletins de molt poca durada (2). Fins pràcticament el 1970 el Centre Social no comença a interessar-se pels problemes reals del barri: coincidia amb les tensions que es van crear entre el centre social i el Patronat Municipal de la Vivenda.

Entre les promeses fetes per l'alcalde Masó quan va visitar el barri, algunes d'elles afectaven a Can Clos: (3)

(1) Can Clos, una realitat social: bases para una pedagogía popular en una escuela de barriada, Barcelona, 1974, inèdit.

(2) La primera d'elles es deia Promoción. Hi ha un grup de joves que edita un butlletí dit "El mensaje de los exploradores".

(3) Mundo Diario, 10-VI-75

- l'entrada de Can Clos serà de direcció única i la sortida de la barriada es farà per la muntanya amb arribada immediata d'un servei d'autobús al barri.
- el vessant de la muntanya que limita amb Can Clos serà ajardinada.
- es dotarà a les vivendes de Can Clos i el Polvorí d'aigua directa (tal com hem dit anteriorment, està en vies de solució a Can Clos i ja està resolt al Polvorí).

7. Vivendes SEAT

L'any 1958 l'empresa SEAT construïa també el seu polígon prop de la factoria per a facilitar vivenda als seus treballadors.(1) La SEAT va proveure ja uns equipaments mínims: dues escoles, camps d'esports i una organització de l'assistència mèdica pròpia. Es a dir, com a bona organització capitalista, l'empresa procurava una obra social i cultural pròpia.

Les escoles foren cedides a la direcció d'ordres religioses: les assumpcionistes per a les nenes i els marianistes pels nens. La de nenes es diu Escola Nostra Senyora de Loreto i la de nens Escola de Nostra Senyora del Pilar. Encara que la direcció sigui religiosa, la major part del professorat no ha és: cinquanta quatre mestres de privada. El contracte estipulat entre les ordres religioses i la SEAT autoritzava la contractació de personal docent i la imposició d'una determinada línia pedagògica.

La factoria de la SEAT a la Zona Franca fou instal·lada l'any 1950 i el polígon de vivendes, com ja ha estat dit, el 1958. Actualment, existeix un desig per part de l'empresa de declarar ruïnós tot el complexe a fi de fer marxar els veïns i poguer-se desinteressar plenament de tot. Algun bloc ja ha estat deshabitat i aquesta qüestió està en aquests moments pendent.

Es per això que a mitjan 1965, SEAT proposava als religiosos de quedar-se definitivament amb els dos centres escolars; però amb dues congregacions religioses responien que no tenien capacitat econòmica per a fer-s'en càrrec.

Les gestions fetes amb l'Ajuntament per SEAT també desembocaren allà mateix i, després de repetits intents, les negatives municipals i dels religiosos sempre eren les mateixes.

(1) Dades del polígon: 6'81 hes. - 1.062 famílies - 4.035 habitants. 2.000 escolars entre 6 i 13 anys. 16 botigues. Una ccoope.consum.

Es realitzà un tercer intent amb el Ministeri d'Educació i Ciència; però el resultat fou exactament el mateix. Val a dir, però, que totes aquestes gestions es feien prescindint de la veu del professorat contractat. L'única cosa que hi havia a favor d'aquests era que l'empresa garantitzava el seu lloc de treball; però no s'admetia la seva opinió sobre el particular. El problema no era solament laboral dels mestres, sinó pedagògic dels dos mil alumnes d'ambdós sexes acollits a aquestes escoles.

El sou dels mestres, que anava a càrrec de SEAT, era entregat per les ordres religioses i a la nòmina no hi consta el nom de l'empresa: això complicava seriosament la seva situació legal. El perill d'un acomiadament de la feina era imminent.

En aquests moments, les coses es troben com estacionades; però això no vol pas dir que estigui resolta.

....

....

Aproximadament l'any 1969, l'empresa SEAT a fi de trobar solució al problema de donar vivenda als seus operaris ~~ixxxxx~~ lliure de cost i especulació i com un fruit del segon conveni col·lectiu, facilità la fundació de la Cooperativa Verge de Núria. L'empresa atorgava un crèdit de 32 milions que el Banc Urquijo concedí a la junta de la cooperativa el president de la qual era el cap d'ordre i vigilància nomenat directament per l'empresa. Així mateix, es van sol·licitar préstecs a SEAT, a les Mutualitats laborals i a la Caixa d'Estalvis. Aquest pes econòmic pesaria posteriorment sobre la nòmina dels cooperativistes.

Els primers blocs foren construïts sense haver-hi la més mínima complicació. Per la resta dels blocs, els cooperativistes dipositaven una entrada oscil·lant entre les 30 i les 50.000 ptes. El desembre del 1971, això sumava la quantitat de 15 milions de pessetes.

Però la construcció dels pisos es retrassava i els treballadors, que tenien una vivenda provisional situada a més d'una hora i mitja d'autobús del seu lloc de treball, no veien resultats concrets.

L'abril del 1974 tothom va rebre una carta del president en la que els deia que, si volien el pis abans del Nadal, haurien de pagar xifres que oscil·laven entre les 20.000 i les 148.000 ptes i s'al·legava que des del cost provisional fins el cost inicial de la construcció hi havia hagut una redistribució sibstanciosa. L'increment dels materials no estaven pas al marge d'aquesta variació.

Els treballadors pagaven aquestes quantitats i immediatament el president de la coopartiva era cessat i, segons els afectats, desapareixia amb els diners. El desconcert i la sensació d'ésser estafats va acabar d'omplir la copa.

Els perjudicats feien una acció judicial contra l'antic president i nomenaven representativament a un operari en la seva substitució. L'objecte de la denúncia era una demanda judicial a l'entitat per l'import dels seus honoraris impagats i es cursava en Jutjat de Primera Instància número 1 de Barcelona. Al mateix temps, el Banc Urquijo amenaçava en portar també als tribunals uns efectes retornats per valor de 40 milions. De totes maneres, la cooperativa no tenia pas liquiditat per a fer-hi front. La conseqüència immediata era que els treballadors veien disolts els seus estalvis per a tenir dret a una vivenda que, al mateix temps, es trobava hipotecada.

El 20 de desembre del 1974, sixty famílies ocupaven les seves vivendes (els blocs LL i N) en una acció pacífica i espontània i el 27 de març del 1975, cinquanta famílies feien el mateix en uns blocs encara en construcció (M i O) i, a més, aquests, ja propietaris, exigien la cèdula d'habitabilitat.

A l'octubre del 1975 la situació econòmica de la Cooperativa es feia insostenible. La sensació era que l'empresa SEAT es desentenia totalment dels perjudicats i que no donava facilitat als executius i responsables de la cooperativa per a complir amb les seves obligacions. La cosa va arribar al punt que la cooperativa fou considerada culpable per rebel·lia, haguent d'abonar l'import del plet amb els seus costos. Per altra banda, l'esperit cooperativista mancava per tres raons: les dificultats amb l'empresa, amb la constructora i la lentitud amb els tràmits administratius. Hi havia qui desitjava el retorn del depositat president. N'hi havia que estaven indecisos. També, per altra banda, n'hi havia que no estaven disposats a fer cap despesa que no fos per a l'acabament de les seves vivendes i, finalment, alguns blocs que encara estaven per construir havien decidit vendre els solars. En definitiva, tot-hom actuava pel seu compte.

Aquesta situació s'explica pel fet que, d'una banda, algunes financeres que tenien acceptades lletres de l'ex-president, van decretar executius contra la cooperativa i, en definitiva, aquests repercutien sobre els cinc immobles ja habitats. Aquesta circumstància enfrontava els socis que ja tenien pis i motivà una lluita ardent contra els cooperativistes dels blocs que estaven en construcció (els 6, 7 i 8). Aquí rau la primera escissió en dos postures enfrontades dels cooperativistes. L'entament la lluita es va

centrant contra alguns socis que ocupen càrrecs a la junta directiva i acaba logrant que els grups en oposició s'organitzin segons els blocs construïts o en construcció. La junta directiva, per la seva banda, boicoteja constantment l'acció que puguin portar a terme les comissions gestores dels grups en construcció acusant els socis de tots els mals de la cooperativa. Malgrat tot, la mediació de l'obra de cooperació permet el funcionament de la juntes delegades.

El maig del 1976 el jutge d'Instrucció número 1 dictava un auto de processament contra l'ex-president i el constructor de les vivendes "Verge de Núria". Presunta estafa, malversació de fons i falsificació en l'acceptació de lletres de canvi eren les acusacions en que es basava la sentència. La fiança per la llibertat condicional era d'un milió de pessetes cada un i dos dipòsits de 50 milions de pessetes en concepte de responsabilitat civil.

Tot plegat és fosc, tenebrós, contradictori i molt poc clar. El resultat és que uns treballadors han hagut de pagar quantitats astronòmiques per una pisos relativament senzills. I que, sigui com sigui, al costat del grup de vivendes SEAT s'hi ha edificat sàs grans blocs que acullen a un important contingent de classe treballadora desenganyada pels negocis foscs i poc clars que giren entorn de la construcció de polígons i vivendes socials.

En acabar la guerra quan a la Zona Franca es va donar el període gloriós del barraquisme, on hi ha actualment la SEAT hi havia el nucli del Camp de Sant Isidre. Barraquisme horitzontal o barraquisme vertical, en definitiva les situacions no són pas massa canviants. Hi ha una llei que sembla històricament eterna: la de l'explo-tació.

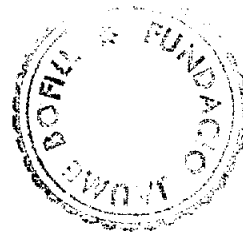
...

...

Les vivendes de la "Cooperativa Verge de Núria" vénen distribuïdes en vuit blocs, amb vuit botigues i una Caixa d'Estalvis. El nombre de vivendes per bloc és el següent:

- I: 128 vivendes
- II: 120
- III: 60
- IV: 48
- V: 80
- VI: 172 (han estat ocupades fa molt poc)
- VII: 64 (en construcció)

692

El bloc VIII, projectat per a 80 vivendes, havia decidit vendre els seus terrenys; però en aquests moments està afectat pel Pla Parcial. Es dona el fet que els preus no poden ésser comercials i que els hauran de vendre a qualsevol oferta. L'afectació és per a equipaments.

Dels habitants que hi viuen, només un 2 % no són treballadors de la factoria SEAT i la mitja d'habitants per família ~~x~~ és aproximadament de 4 persones. (1)

Així, doncs, els habitants són aproximadament 2.432 i seran aproximadament 2.768.

8. La zona industrial

Dintre d'aquest capítol històric, a part les alusions fetes al naixement i evolució de la zona industrial, heus aquí algunes dades rellevants sobre l'àrea industrial.

El que en diem correntment Zona Franca està afectada per dos Plan Parcial d'urbanització industrial:

1. El Pla Parcial Gravia Sur - Sector Barcelona, aprovat el 30 de desembre del 1960.

Límits: P. Zona Franca, carre Motores, carrer Metal.lúrgia i Carretera del Prat.

Extensió: 53 hectàrees

Qualificació: Gran i mitjana indústria

Superfície de població habitada: Eduard Aunós: 6 Hes.

Polígon SEAT: 6'81 Hes.

Verge de Núria: 5'76 Hes.

Hi ha alcantarillat, voreres, aigua, gas, electricitat, telèfon i possibilitat de noves indústries de lloguer. Està parcialment pavimentat i il.luminat.

Extensió efectivament dedicat a indústria: 34'43 Hes.

Les empreses més importants són: Minivat. Catisa, Ceràmica Industrial, Fisan, Làmpares Z, Vidriera Catalana, Joaquim Tarragó...

(1) Només hi ha 48 famílies que no visquin del treball de la SEAT.

2. El Pla Parcial Zona Franca, aprovat el 16 de febrer del 1968.

Límits: el riu Llobregat, el mar, el passeig de la Zona Franca i l'Hospitalet de Llobregat.

Extensió: 743'44 Hes

Qualificació: Gran i mitjana indústria

Hi ha alcantarillat, pavimentació, il·luminació, voreres, aigua, gas, llum i telèfon. El promotor és el Consorci de la Zona Franca, sancionada la seva actuació per la llei 102 del 17 de juliol del 1965. Es tracta d'una àrea exempta d'impost aduaners.

Acull aproximadament 50.000 treballadors. La distribució del sòl és la següent:

356'56	Hes. cedides a l'extensió del Port de Barcelona
676'84	a ús industrial
46'99	disponibles per a ocupació industrial
10'32	reserva del Consorci de la Zona Franca
<u>9'29</u>	vials de comunicació

4.100 hectàrees

Les indústries més importants són les següents: SEAT (142'12 hectàrees, o sigui el 19'12 % de la zona), Mercabarna (86'46 Hes., 11'63 %), Motor Ibérica (51'76 Hes, 6'96 %) i Enasa (34'86 Hes, 4'69 %).

D'un total de 144 empreses, només 2'78 % de les mateixes ocupen el 42'4 % del sòl industrial.

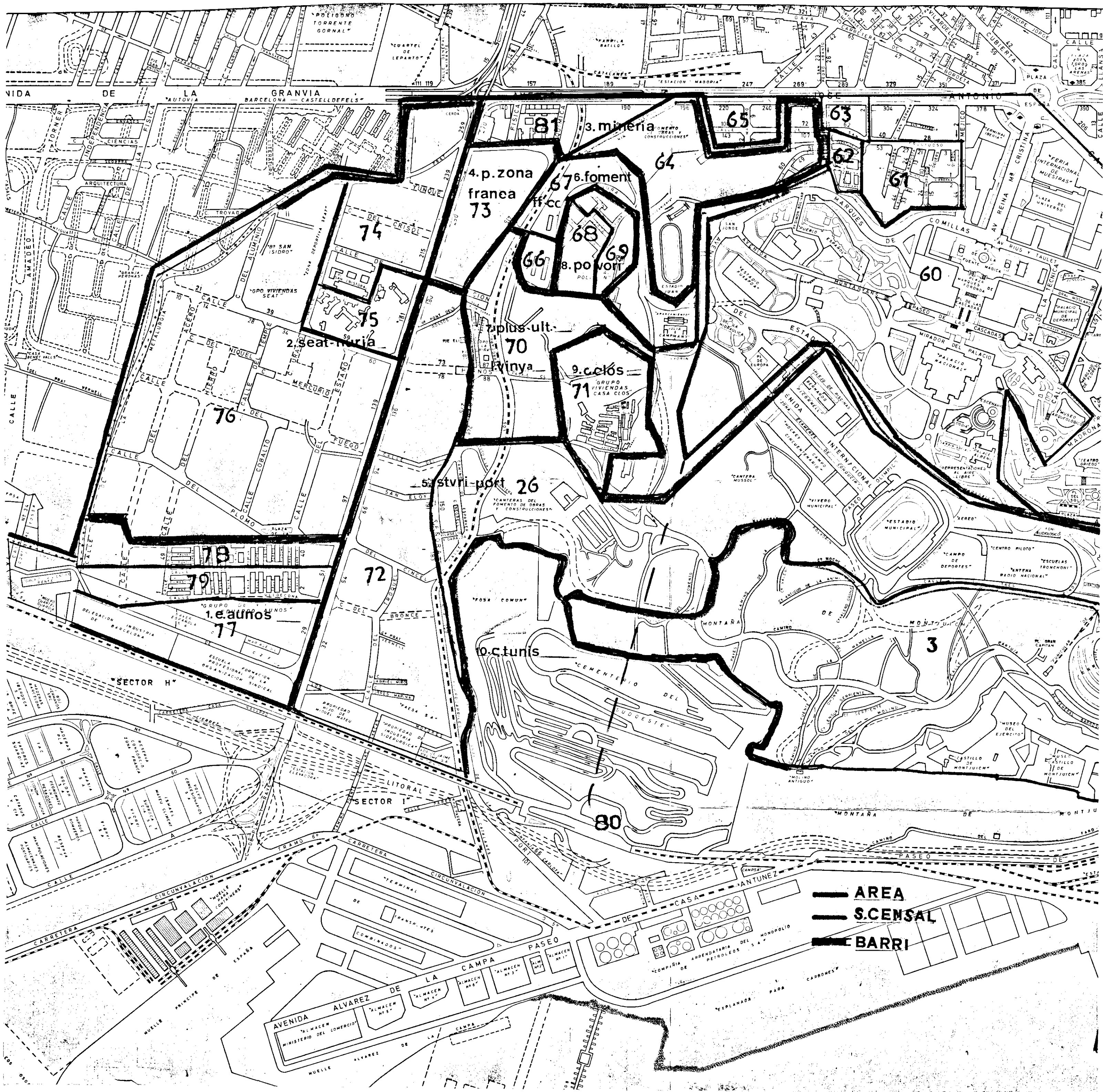
Hi ha una bona quantitat d'empreses que ocupen entre 4 i 7 Hes. Són: Foret, Productos Electro, Ivanow S.A., Docks del Mediterráneo, Philips Ibérica, Vidrieria Rovira, Parque almacenamiento S.A., S.P. M. Transportes de Barcelona, Gallital i Transportes Nordeste.

...

...

Ja La GRAN BARCELONA (1) deia el 1972: "La zona de més forta concentració industrial està situada en el Polígon de la Zona Franca, on el 41% del sostre construït és industrial. Si d'aquesta zona separem el nucli urbanitzat que s'estructura entorn del passeig de la Zona Franca, en el que s'hi troben gran nombre de vivendes, el percentatge arribaria sensiblement al 100 %. Tot això ve corroborat per un 72 % d'empleu industrial al que s'hi hauria d'afegir un cert percentatge que correspon als administratius de les indústries de la zona".

(1) Varis, La Gran Barcelona, Alberto Corazón, Madrid, 1972.

Capítol II

Anàlisi demogràfica dels barris de la Zona Franca

1. Nombre d'habitants i increment demogràfic

Per a una aproximació a la realitat demogràfica de l'àrea geogràfica que interessa al nostre estudi, anem a fer primerament una visió global de la nostra sectorització per unitats urbanes habitades intentant de veure el creixement experimentat en els darrers anys, és a dir, l'increment demogràfic experimentat des del cens del 1970 al padró municipal del 1974.

Aquesta sectorització per barris, malgrat els condicionaments que imposa la divisió administrativa municipal de les seccions censals, hem tingut compte d'aquesta compartimentació per a poder fer la nostra anàlisi amb la font informativa oficial.

Heus aquí el quadre global d'aquestes xifres:

<u>Barris</u>	<u>Seccions censals</u>	<u>Habitants</u>		<u>% increment</u>
		<u>1970</u>	<u>1974</u>	
Eduard Aunós	77-78-79	3627	3536	-2'6
Seat-Núria	74-75-76	7310	7647	-4'6
Carrer Mineria	64-81	2403	2567	-6'8
P. Zona Franca	73	3853	4379	13'6
Santiveri-Port	72-25	4343	4290	-1'2
FFCC-Fomento	66-67	2204	2260	2'5
Plus Ultra-La Vinya	70	2413	2439	1'1
El Polvorí	68-69	2192	2343	6'9
Can Clos	71	1401	1372	-2'1
Can Tunis	80	<u>2584</u>	<u>1597</u>	<u>-61'8</u>
Area de l'estudi		32330	32430	0'3

La primera realitat que s'observa és l'estacament demogràfic de tota l'àrea. Mentre que en aquest cinc anys la mitja de creixement de la ciutat de Barcelona és d'un 9'6 %, l'increment de la nostra àrea d'estudi és de 0'3 %. Els barris de la Zona Franca, efectivament, es troben emplaçats en el districte II de Barcelona que en aquest mateix interval de cinc anys presenta una regressió de -4'9 %.

En aquest procés evolutiu, cal notar que és precisament Can Tunis el que presenta una estructura més regressiva. Per altra banda, sembla clara la tendència a una redistribució de l'ús del

del sòl concentrant la vivenda en uns sectors determinats en aquesta zona industrial.

Aquesta hipòtesi ve refermada pel fet que mentre tres d'aquests barris (Passeig Zona Franca, carrer Minería i Seat-Núria) contenen ells sols 46'4 % de tota la població, els set barris restants es reparteixen el 53'6 % restant.

2. Sexe i edat

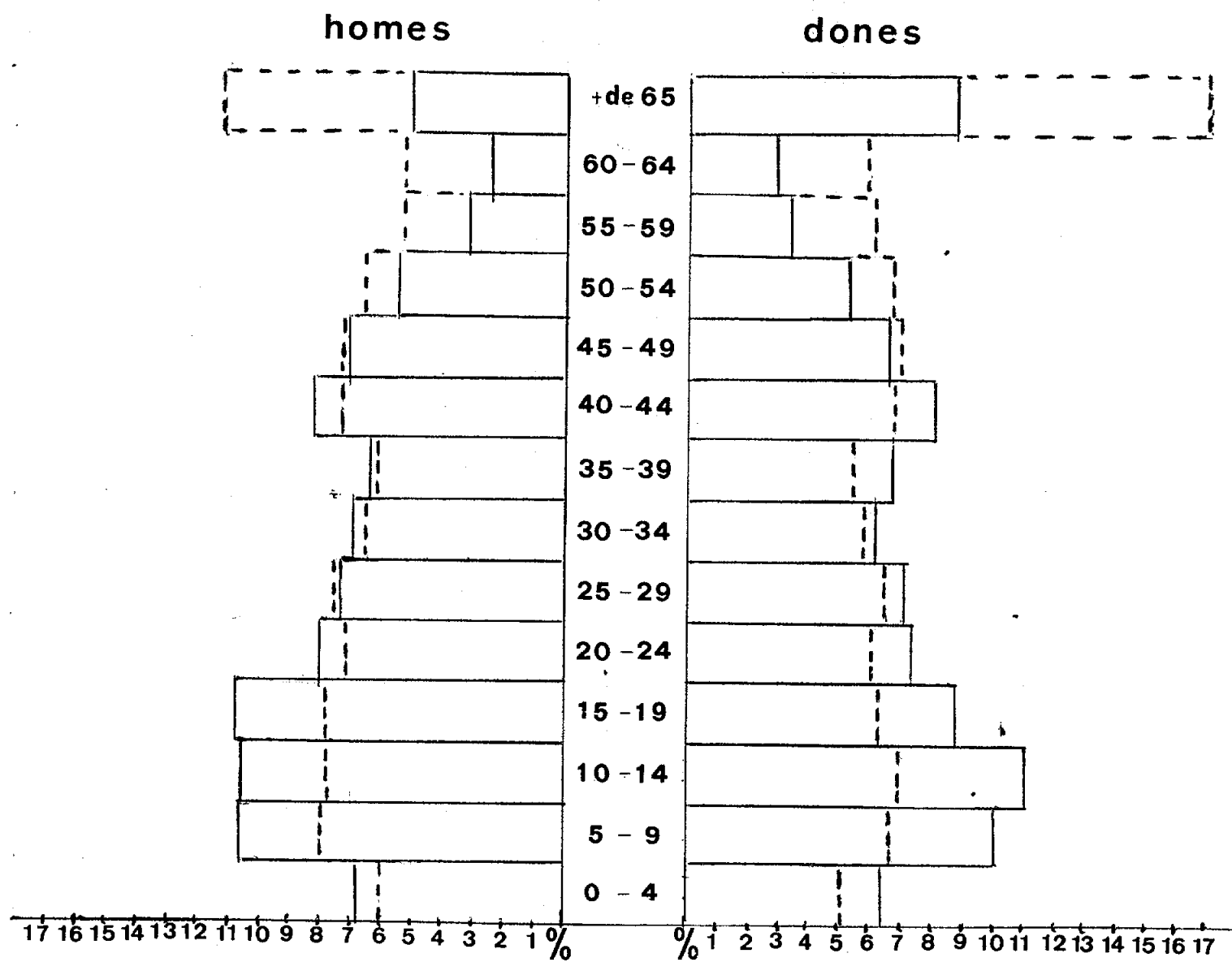
Tenint compte aquestes variables la població presenta la composició següent:

<u>Grups d'edats</u>	<u>Homes</u>	<u>Dones</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>
+ de 65 anys	821	1434	2255	6'9
60-64	406	481	887	2'9
55-59	508	575	1083	3'3
50-54	921	866	1787	5'5
45-49	1161	1097	2258	6'9
40-44	1349	1324	2673	8'2
35-39	1063	1117	2180	6'7
30-34	1128	1024	2152	6'6
25-29	1228	1163	2391	7'4
20-24	1307	1223	2530	7'8
15-19	1760	1436	3196	9'9
10-14	1717	1798	3515	10'8
5-9	1717	1625	3342	10'3
0-4	1108	1045	2153	6'6
Total	16194	16208	32402	100

Per a poguer qualificar i situar la distribució de la població de la nostra àrea d'estudi, és útil la comparació amb la distribució de la població que habita a tot el districte II. Es el que hem grafiat a la plana següent comparant ambdues piràmides d'edat. Ens sembla que la lectura d'aquest il.lustra extraordinàriament l'anàlisi relativa d'ambues distribucions.

Enfront d'un envelliment clar de la població del districte II, la Zona Franca presenta, si no un clar rejuveniment, sí almenys un cer equilibri; les noves construccions de vivendes aporten certament el seu pes específic en aquesta dinàmica de renovació de la població que hi habita.

La mesura diferencial és clarament detectable en l'escala d'edats a partir dels 45-49 anys. A la part baixa de la piràmide i per sota aquest interval, la base es manifesta més ample a la

Zona Franca i a partir d'aquest interval, s'extreny manifestament a l'àrea estudiada. Per altra banda, el diformisme sexual no presenta alteracions significatives. Es certament normal que hi hagi un predomini d'homes a les edats joves i que la relació s'inverteixi a les edats grans.

La sectorització d'aquestes dades a nivell dels diferents barris que formen l'àrea la farem reduint primer l'escala d'edats a uns grups més amples a fi de que serveixi de punt de referència per a tots els altres de cada barri. Això ens permetrà detectar les zones que es troben en procés d'envelliment, d'equilibri o de rejuveniment i marcar, per tant, les diferències significatives de cadascun d'ells. La sectorització de la població per barris i grups d'edat és un clar indicador de les tendències que demogràficament es manifesten a la zona.

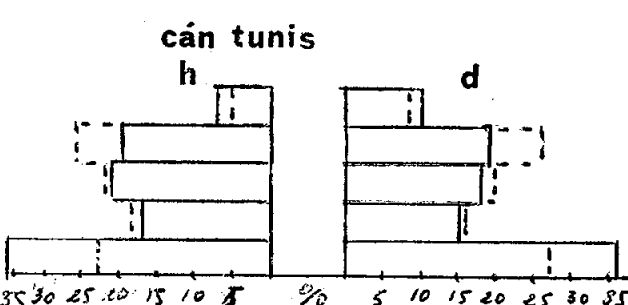
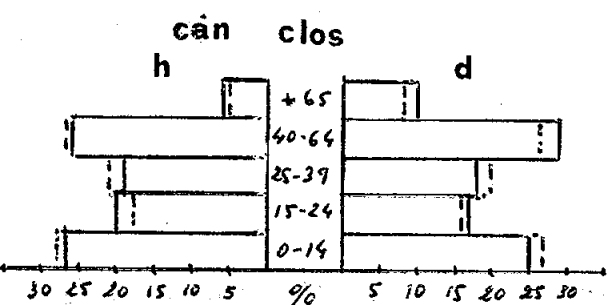
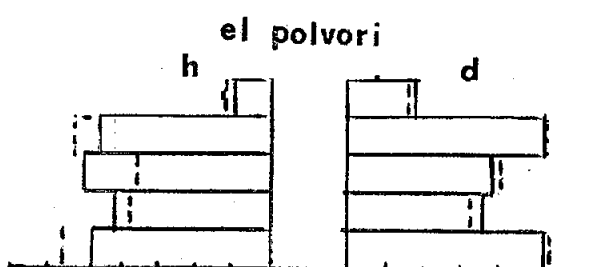
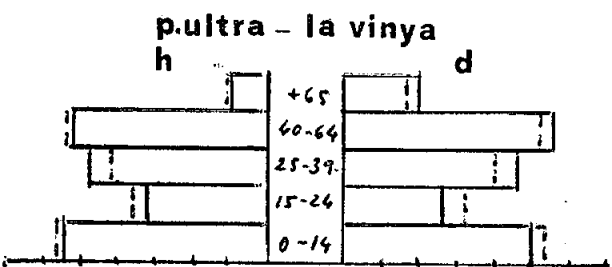
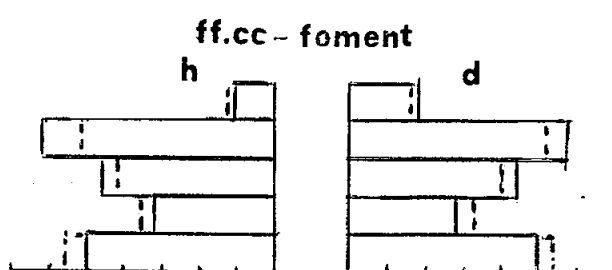
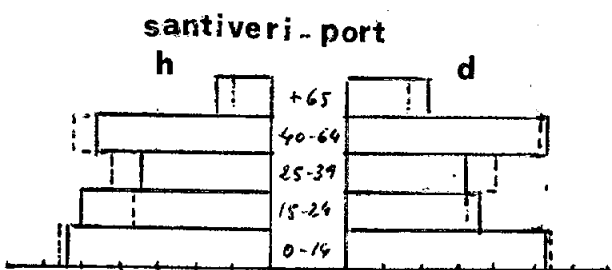
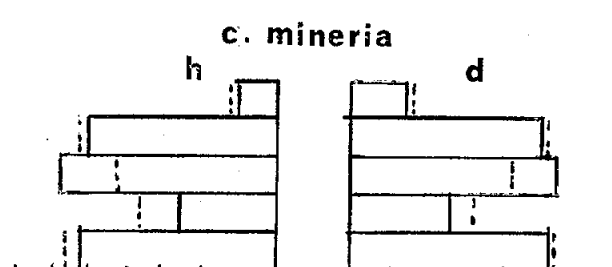
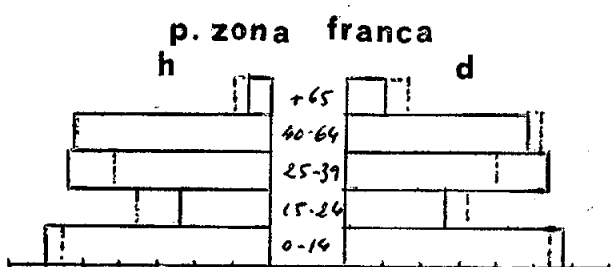
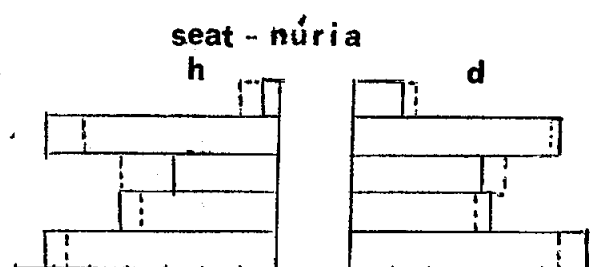
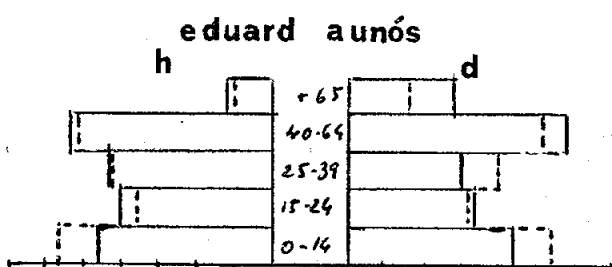
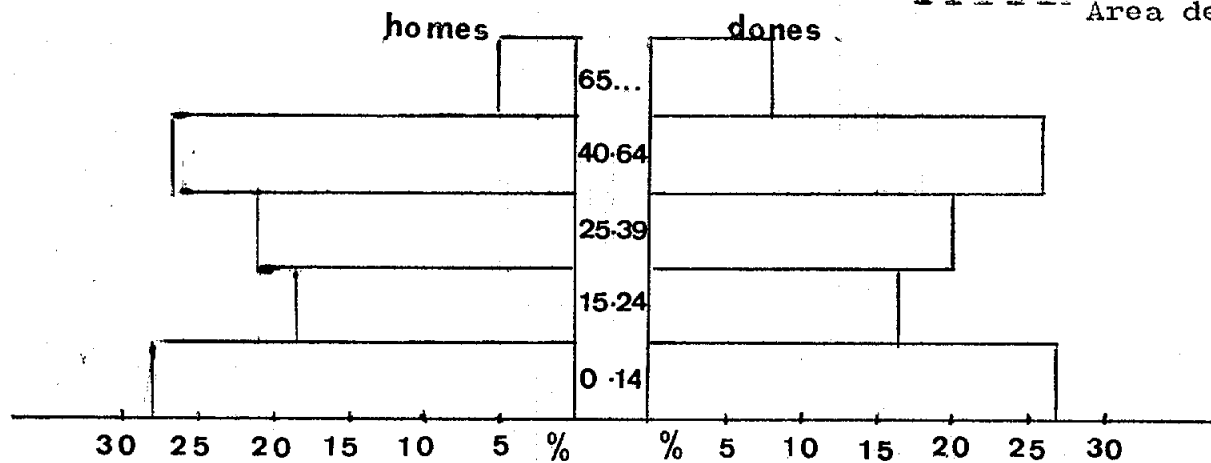
Tots i cadascun dels barris presenten les seves peculiaritats i diferències; tant entre ells com en la seva relació al total de la zona. Sense entrar en una anàlisi minuciosa d'aquestes característiques, si que podem indicar unes pautes pròpies a cada unitat estudiada.

Tenint com a punt de referència la piràmide d'edats que presenta la totalitat de la població de l'àrea d'estudi i observant detingudament el gràfic de la plana següent, podem fer les induccions següents:

- 1.Plus Ultra-La Vinya, FFCC-Fomento i Carrer Minería són els que mantenen un paral·lelisme més semblant amb la totalitat de la zona. Els índexs són molt semblants en cadascun dels grups d'edat. Es tracta de barris en situació demogràfica equilibrada respecte al total. Dintre d'aquest primer grup, s'hi podria incloure també el barri del Polvorí; però presenta una dispersió molt accentuada: es tracta dels índexs referents als homes. Això és explicable si es té present l'origen del barri: els seus habitants primigenis foren tots policia armada; això desequilibrà la relació que diu referència al diformisme sexual.
- 2.D'altres barris ostenten una clara tendència a l'envelliment: Eduard Aunós, Santiveri-Port i Can Clos. El rejuveniment relatiu de l'àrea no passa pas realment per aquests barris.
- 3.Índexs clars relativament importants de població jove es poden llegir a Seat-Núria, Passeig Zona Franca i Can-Tunis. Cal remarcar de manera molt particular aquest;

AREA

—— Unitat de veïnatge
 - - - - - Area de l'estudi

darrer amb índexs de població de 0 a 14 anys que són certament els més alts de tots els barris. No hi ha dubte que la composició ètnica de la població té també molta importància en aquest aspecte.

Les implicacions que comporten aquestes dades creiem que no són simplement a nivell de nombres; l'envelliment d'uns barris per respecte a uns altres és un factor decisiu a l'hora de plantejar-se una prospectiva de cara a una àrea urbana determinada. La presència d'un determinat component humà en un barri pot també condicionar i determinar unes reivindicacions o unes accions que seran prioritàries per damunt d'unes altres.

3. Origen de la població

En una zona com la que ens ocupa un dels fenòmens a tenir en compte és el fet immigratori. En el present estudi no es tracta tant d'una anàlisi específica d'aquest fet a nivell qualitatiu, com de veure el pes específic que comporta dins els diferents barris l'origen de les persones i el període del seu asentament a Barcelona.

Vista ja l'evolució històrica dels diferents barris, cal ara veure la diferent composició global d'aquesta població. No hi ha dubte que la Zona Franca, sense deixar mai d'ésser marginada, ha sofert moltes transformacions i l'anàlisi que ara fem vol ésser el reflexe de la situació present. Per a tota l'àrea estudiada, aquesta és la distribució de l'origen dels seus habitants tenint compte de la seva naturalesa:

<u>zona d'origen</u>	<u>Absolut</u>	<u>%</u>
Barcelona-ciutat	15.283	47'1
Barcelona-província	992	3'1
Catalunya	705	2'1
Llevant (València, Múrcia, Balears)	2.115	6'5
Andalusia	6.449	19'9
Castella, Lleó, Extremadura	3.755	11'6
Nort i Aragó	2.581	7'9
Canàries i Africa	84	0'2
Estranger	444	1'4
No consta	22	0'06
Total	32.430	100

Per a l'operativitat de les nostres dades ens sembla convenient operar una classificació més simple feta de la manera següent:

Catalans	52'3
Andalusos	19'9
Llevant-Aragó	14'5
Castella-Lleó-Extremadura	11'6
Altres	<u>1'7</u>
	100

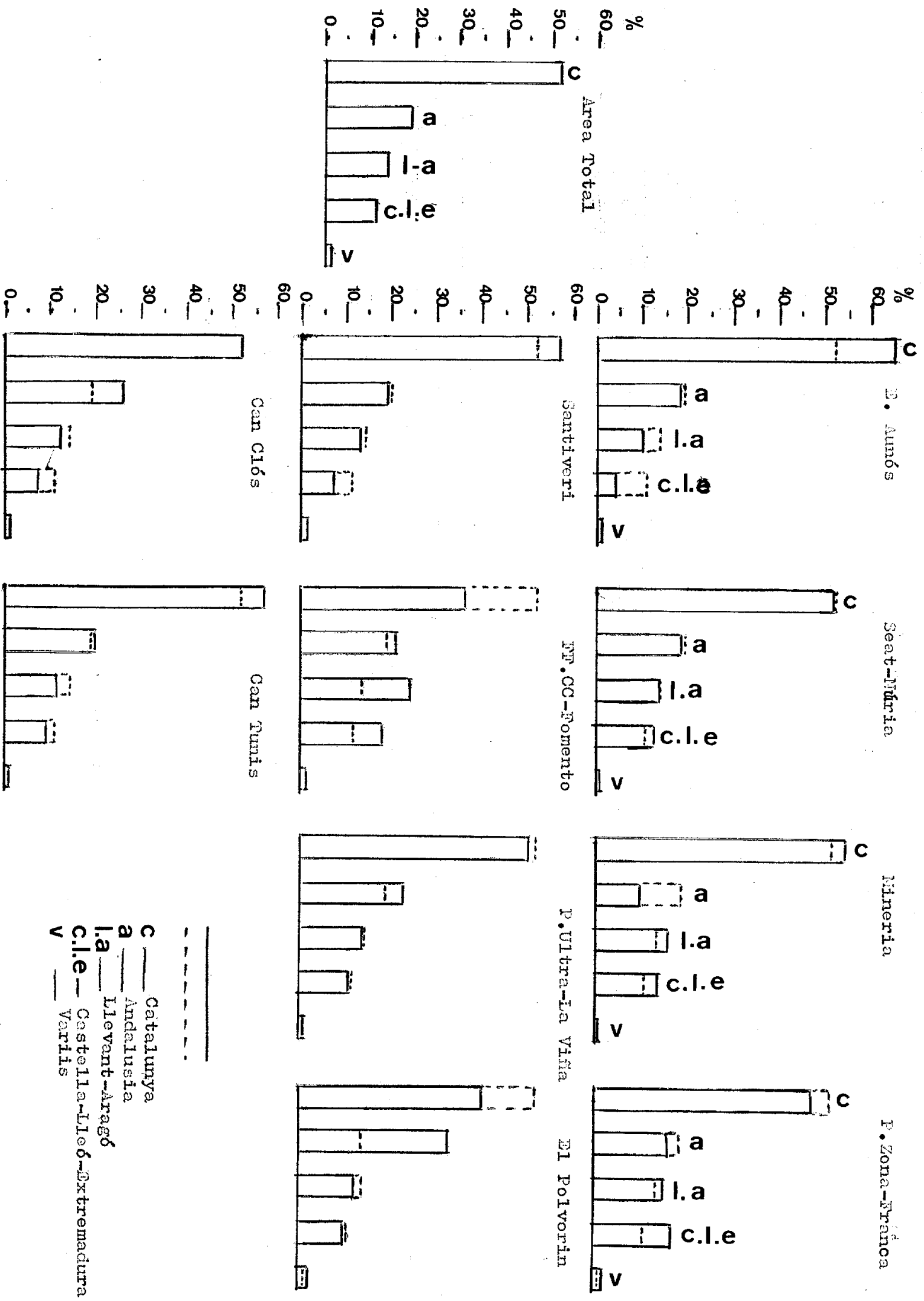
Els criteris que hem seguit en aquesta taula vénen donats pel mateix desenvolupament de la zona. No hi ha dubte que tant la Zona Franca com Montjuic han estat sempre àrees d'acolliment de Barcelona. I no solament de la ciutat, sinó també de Catalunya; i això inclús d'abans de la guerra. En segon lloc, ha estat un territori adequat, tant per la seva localització sub-urbana i marginal, com per la seva menys-valoració per a assentar-hi indiscriminadament les persones que s'instal·laven de qualsevol manera en el primer lloc que van trobar. Això ens permet dir que es tracta d'una àrea feta i refeta en la quasi totalitat per persones immigrades.

Quan en el quadre global observem la presència d'un 52'3 % de nascuts a Catalunya, això no vol pas perjudicar que tots aquests habitants siguin realment catalans. La majoria són fills de recent vinguts ja que es tracta d'un barri d'immigració molt antiga.

El fet d'agrupar els andalusos en una categoria a part, és degut senzillament al fet que ha estat la regió de l'estat espanyol amb més incidència a Catalunya.

Llevant i Aragó han estat també unificades perquè, regions veïnes a Catalunya, històricament foren les primeres en aposentar-se al Principat. Per altra banda, Castella, Lleó i Extremadura són les zones representatives de tot el que podríem dir-ne l'interior de la península.

En el gràfic de la plana següent, hi hem expressat la relació d'aquestes proporcions sectoritzada barri per barri. Del fet de la relació de cadascun dels barris amb els índexs que ens dona el total de l'àrea, es pot fàcilment induir la catalanitat de cadascun d'aquests nuclis habitats. Eduard Aunós, Port-Santiveri i Can Tunis són els exponents màxims dels catalans de la zona. Del fet que es tracta dels nuclis més antics de la zona, cal recordar ara de manera molt especial el que hem dit anteriorment

sobre la qüestió. No cal oblidar que Can tunis i Port són precisament els més vells i que han donat origen a tota la Zona Franca.

El carrer Minería, essent un barri de recent creació, també té un índex de catalans més elevat que la mitja del sector. Efectivament, es tracta d'un nucli que ve determinat per la seva localització, la qualitat de la vivenda i l'entitat comercialitzadora de les mateixes.

Per altra banda, destaquen per la seva no catalanitat originària els barris de FFCC-Fomento, El Polvorí i el Passeig de la Zona Franca. Es tracta d'àrees de creació molt posterior o fets per a un tipus d'habitants molt determinats.

Finalment, Can Clos, Seat-Núria i Plus Ultra-La Vinya no sobresurten significativament respecte a la globalitat del sector.

...

...

Al capítol Primer i fent referència a la història hem tingut ja una visió de tot el procés de creixement de la Zona Franca. Ens interessa ara parlant de la immigració veure el ritme d'assentament dels habitants de la Zona Franca efectuat a partir de l'any 1940. La relació d'aquest indicador per a tot el barri és la següent:

<u>Any d'arribada</u>		<u>Absolut</u>	<u>%</u>
Nats a Barcelona		15.283	47'1
Vinguts abans del 1940		2.776	8'5
Vinguts entre 1941-1950		2.605	8
"	1951-1960	4.318	13'3
"	1961-1965	3.195	9'8
"	1966-1970	3.012	9'3
"	1971-1974	1.120	3'4
No consta		<u>11</u>	<u>0'3</u>
Total		32.430	100

També cal advertir aquí que els nats a Barcelona no necessàriament són catalans. El que s'observa en el quadre precedent, és que a partir del 1940 el ritme d'arribada dels immigrants segueix generalment la norma de la immigració a Barcelona. Només notem una lleugera diferència respecte a la distribució per a la ciutat a l'interval de la dècada dels anys 60 que és la més fortament acusada per a la ciutat. Per a aquesta, la proporció

és de 17'4 % mentre a l'àrea de l'estudi és d'un 19'1 %. Aquesta diferència s'explica del fet que aquest és un dels moments forts de rellançament de la Zona Franca. Només en el període 1964-1966 el Patronat Municipal de la Vivenda construeix a la ratlla de les 400 vivendes.

Els gràfics de la plana següent pretenen fer veure la incidència que aquestes dades dels anys d'arribada poden tenir en el desenvolupament dels diferents barris.

...

...

Tenint com a punt de referència comparativa els índexs donats per la globalitat de l'àrea, es perfilen unes característiques significatives diferencials per a cadascun dels nostres barris. Abans del 1940, només Eduard Aunós, Port i Can Tunis tenien un cert relleu.

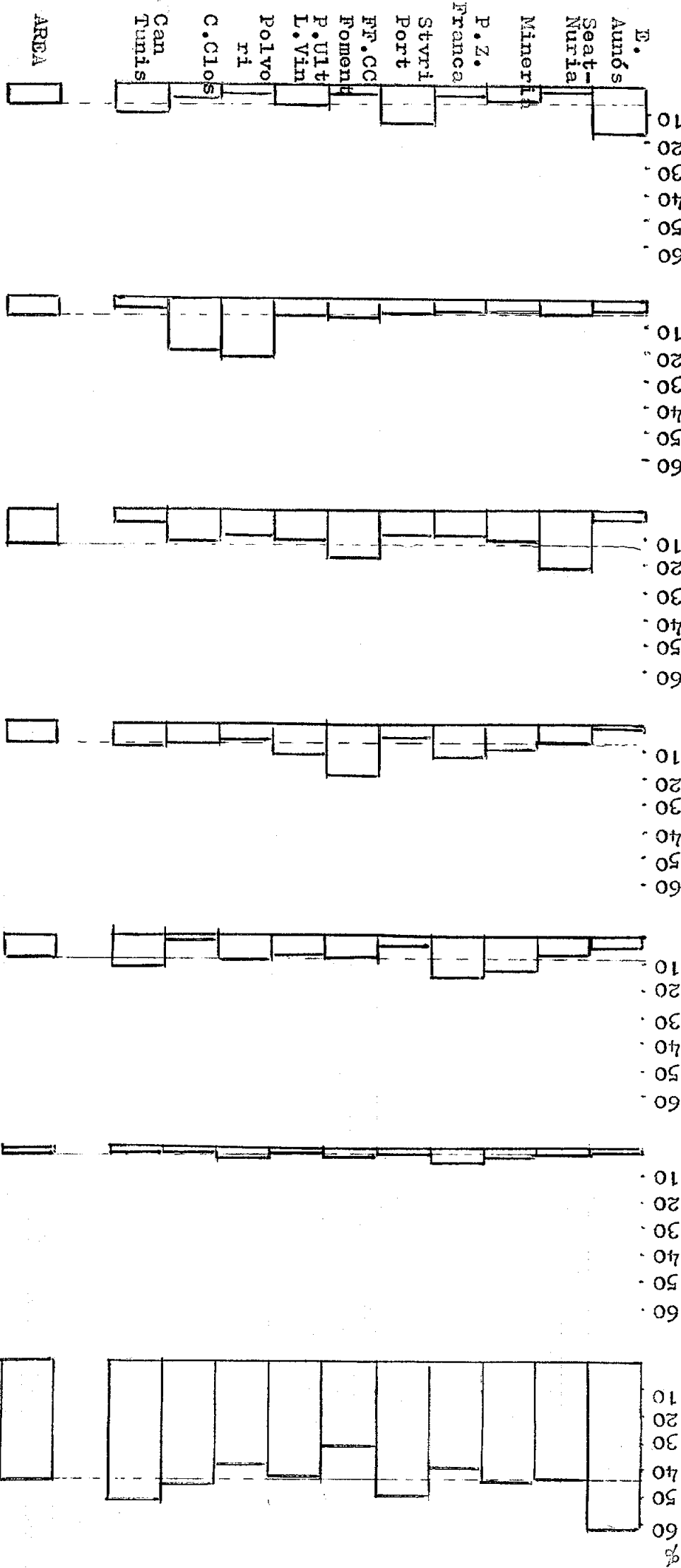
Dels anys 1950 al 1960, Malgrat que l'increment de nou vinguts sigui molt general a tota l'àrea, Seat-Núria i Ferrocarrils Catalans-Fomento són els que accentuen més aquesta influència.

Entre 1960 i 1970, l'època més forta de la immigració general,(1) l'assentament al barri té dues etapes molt diferents: entre 1961 i 1965 hi ha un embalum de creixement fort als barris de FFCC-Fomento i també a Plus-Ultra-La Vinya. En el segon quinquenni, 1966-1970 l'embalum és més fort al Passeig Zona Franca i al carrer Minería.

Aquesta dècada suposà a molts barris de la ciutat un creixement desmesurat i totalment anàrquic. A la zona que en ens ocupa, fou el barri de FFCC-Fomento que en aquesta dècada va rebre l'embalum més fort de persones -31'5 %; seguit del Passeig Zona Franca -30'8 %-; del carrer Minería-24'9 %- i, finalment, de Plus Ultra-La Vinya amb un 24'1 %.

L'anàlisi d'aquestes dades permet ajudar a comprendre que, juntament amb els condicionament geogràfics, cadascun del barris manifesti un certa consciència de nucli independent i que es fa difícil entendre o englobar tota la Zona Franca com si d'un sol barri es tractés. Aquesta realitat de fet ha de plantejar i determinar un enfoc de la praxis política a cadascun dels barris de la Zona Franca, segurament que de manera molt diferenciada a la d'altres zones de la ciutat on hi ha elements més cohesiònants i integradors i, per tant, més ingredients per a crear una real i molt forta consciència de barri.

(1)Es l'era dels tecnòcrates.

AVANS DEL (1940

41 - 50

51 - 60

61 - 65

66 - 70

71 - 74

NATS A BARNA

4. Estructura sòcio-professional de la població

D'entrada, una hipòtesi directiva quan s'estudia una àrea urbana com la de la Zona Franca és la de pensar que hi ha allà un predomini global i absolut de la classe treballadora. Amb tot, pretenem fer aquesta anàlisi per a veure els matisos que un estudi sectoritzat pot donar a aquella hipòtesi directiva. Ni cal dir com un procés pormenoritzat pot donar incidències significatives d'un estament social per damunt d'un altre.

Per l'operativitat de la nostra recerca, hem reduït les diferents categories sòcio-professionals a quatre grans blocs:

1. Classe social alta, que inclou: als dirigents, tècnics superiors i professions lliberals.
2. Classe social mitja, englobant: altres tècnics, quadres intermigs, administratius i venedors.
3. Classe social modesta, incloent-hi: tota la gamma d'obrers de la indústria, serveis i agrícoles i el peonatge.
4. Classe socials passives o inactives, com són: els estudiants, dones de la llar o treball domèstic i jubilats i pensionistes.

<u>Barris</u>	<u>Actius</u>			<u>Inactius</u>
	<u>Alta</u>	<u>Mitja</u>	<u>Baixa</u>	
E.Aunós	1'9	11'9	54'3	31'7
Seat-Núria	1'5	14'3	38'4	45'7
C.Mineria	5'7	22'6	24'4	47'2
P.Zona Franca	2'5	16'4	39'1	42
Port-Santiveri	1'7	10'5	32'1	55'7
FFCC-Fomento	1'1	8'1	32'6	58'2
P.Ultra-La Vinya	2'1	9'6	45'2	43
El Polvorí	0'6	9'9	31'5	58
Can Clos	0'6	6'2	32'6	60'6
Can Tunis	2'4	12'6	49'9	35
Total Area	1'9	10'9	37'8	49'3

Malgrat que en quadre hi queden marcades unes pautes clares i significatives, cal advertir que s'hi descobreixen uns distorsionaments que poden fer dubtar de la seva fiabilitat. L'explicació d'aquesta anomalia es troba precisament a la base sobre la que hi relacionem els percentatges: les xifres dels "no consta" és tan sumament rellevant que pot posar per ella mateixa en dubte la integritat de la nostra relació.

Aquest problema es manifesta ben clarament, per exemple, a Can Tunis; però és que la proporció dels "no consta" és tan gran allà que faculta un desequilibri que podria portar fàcilment a engany. Ben segur que la presència de persones gitanes fa difícil la relació de l'estructura sòcio-professional en aquell context.

Per la resta, queda molt definit el barri del carrer Minería on la proporció relativa de classe social alta i mitja és notable. Cal recordar que és un dels barris de més catalanitat.

On la classe mitja és relativament rellevant és a Seat-Núria i passeig Zona Franca, en contrast precisament amb els barris de Can Clos, Plus Ultra-La Vinya, Polvorí i FFCC-Fomento on hi predomina rellevantment la classe modesta i els inactius.

Finalment, Eduard Aunós es fa remarcar per la gran abundància de classe social modesta i Port-Santiveri per la relativa presència dels inactius.

...

...

Si és important com a mesura del nivell sòcio-econòmic la professió de les persones, potser més clarificador serà la distribució dels caps de família actius segons la mateixa agrupació professional feta anteriorment. Es a dir, mirem ara d'estudiar de quin sou principal depenen les famílies de la Zona Franca.

La distribució per a tota l'àrea és la següent:

<u>Classe social</u>	<u>Nombres absoluts</u>	<u>%</u>
Alta	226	3'2
Mitja	1.436	19'1
Baixa	4.943	65'7
No consta	915	12'2
Total	7.520	100

El pes relatiu de la classe modesta, malgrat la importància dels que "no consta", és rellevant.

La sectorització pels barris de la Zona Franca, presenta alguns matisos diferencials que creiem significatius. Heus aquí el quadre que presenta aquesta distribució:

(no hi fem constar els "no consta" per a simplificació de les nostres xifres; però, de fet, aquests són tan importants pel seu embalum relatiu que ens obligarà més tard a fer consideracions pertinent al respecte).

<u>Barris</u>	<u>Classe Alta</u>		<u>Classe Mitja</u>		<u>Classe Modesta</u>	
	<u>Absolut</u>	<u>%</u>	<u>Absolut</u>	<u>%</u>	<u>Absolut</u>	<u>%</u>
E.Aunós	22	2'3	112	11'8	544	57'4
Seat-Núria	26	1'5	334	19'6	1.209	71'1
Mineria	72	10'7	267	39'6	290	42'9
P.Z.Franca	42	3'8	260	23'4	711	64'1
Santiveri-Port	34	3'9	126	14'4	579	66'3
FFCC-Fomento	15	2'6	73	12'7	447	77'9
P.Ultra-Vinya	14	2'4	65	11'2	416	71'6
El Polvorí	5	1'1	133	29'6	280	62'2
Can Clos	5	1'8	20	7'3	229	84'2
Can Tunis	11	2'6	45	10'8	222	53'1

L'anàlisi de la condició sòcio-professional dels caps de família, ens suggereix les línies inductives següents:

1. On l'estatus sòcio-econòmic es revela com a més elevat és per a aquest ordre al carrer Minería, al Passeig de la Zona Franca i a Seat-Núria.
2. Aquests mateixos barris i amb el mateix ordre són també els que acaparen els índexs relatius més elevats de classe social mitja.
3. Amb un predomini relatiu molt important de classe modesta hi ha Can Clos, FFCC-Fomento, Plus Ultra-La Vinya i Seat-Núria.
4. Els altres barris es mantenen dintre la mitja del sector.
5. La fiabilitat global d'aquestes distribucions són particularment dubtoses en alguns dels nostres barris (Eduard Aunós, Santiveri-Port, Can Tunis i Plus Ultra-La Vinya) precisament perquè presenten unes proporcions relatives sorprenents de classes socials mitja i alta. L'explicació es troba precisament en el fet de la gran quantitat de "no consta" que distorsiona en gran manera aquestes proporcions. (Els barris esmentats presenten respectivament les proporcions següents: 28'4 %, 15'3 %, 33'5 % i 14'8 %). De fet, són els nuclis habitats de més tradició de tota la Zona Franca.

5. Tamany de les famílies

Una realitat a tenir en compte en qualsevulla anàlisi demogràfica, és l'embalum o tamany mig del nucli familiar. És precisament aquí on s'hi troben molts condicionaments sociològics a partir dels quals es pot més o menys intuir la realitat. De la composició familiar és un indicador rellevant de la conducta natalista. La natalitat és un dels elements claus i potser l'essencial de la densitat familiar. No volem pas tenir aquí i ara una incidència directa i exclusiva sobre aquest problema; malgrat tot, creiem que quedarà en certa manera reflexat en la nostra el.laboració d'ara.

El primer element a tenir en compte és la comparació entre la distribució relativa del nombre de famílies per respecte al nombre d'habitants. Heus aquí aquesta relació comparada d'ambdues distribucions:

<u>Barris</u>	<u>Nombre de famílies</u>		<u>% nombre d'habitants</u>
	<u>Absolut</u>	<u>%</u>	
Eduard Aunós	947	12'6	10'9
Seat-Núria	1.701	22'6	23'6
C.Mineria	675	8'9	7'9
P.Zona Franca	1.110	14'8	13'5
Santiveri-Port	873	11'6	13'2
FFCC-Fomento	574	7'6	6'9
P.Ultra-Vinya	581	7'7	7'5
El Polvorí	450	5'9	7'2
Can Clos	272	3'6	4'2
Can Tunis	<u>418</u>	<u>5'5</u>	<u>4'9</u>
	7.601	100	100

Aquesta imprecisa aproximació a la densitat familiar ens fa veure que on el nombre de famílies és significativament més reduït que la proporció del nombre d'habitants, hipotèticament allà és on es troba el nivell de densitat familiar més important. On hi descobrim certament aquestes diferències és a Seat-Núria, Santiveri-Port, El Polvorí i Can Clos. Cal ara verificar aquesta primera impressió per a veure si es confirma aquesta hipòtesi de densitat familiar.

La distribució corresponent als habitants per família, expressat ara únicament per l'índex de membres per família i comparat

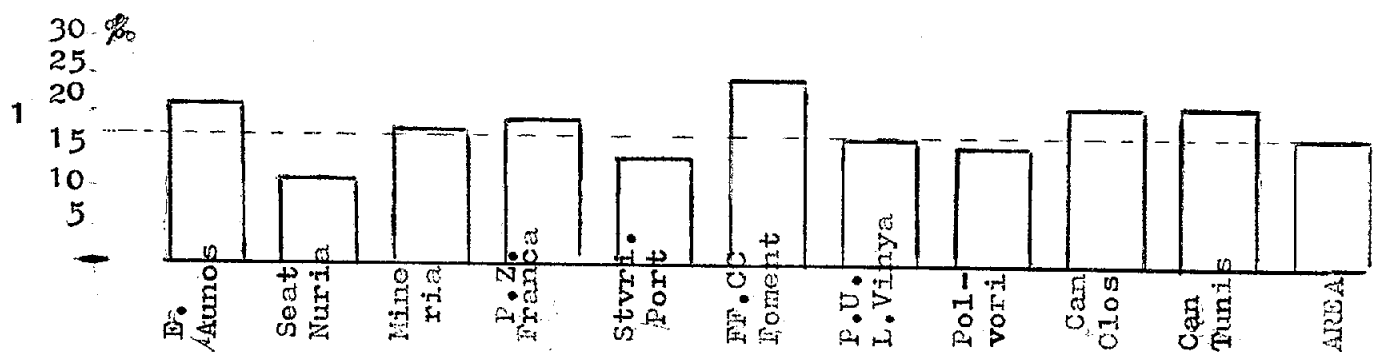
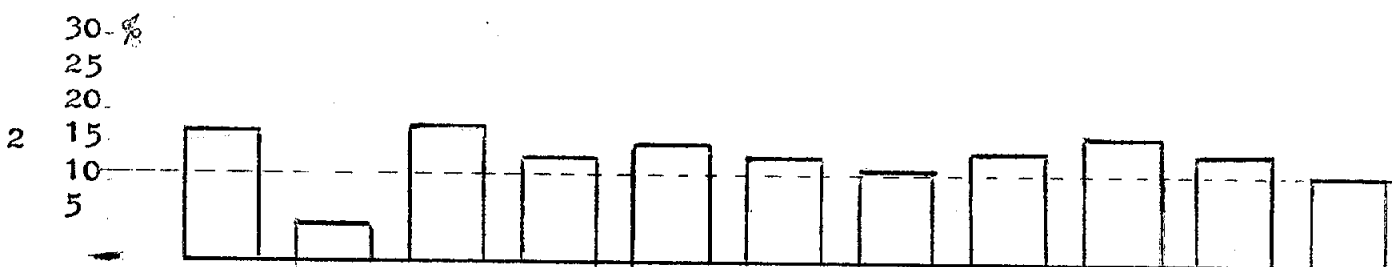
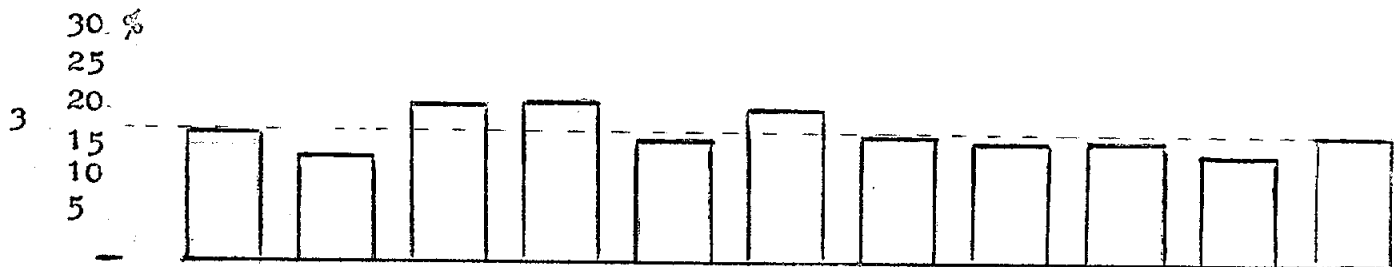
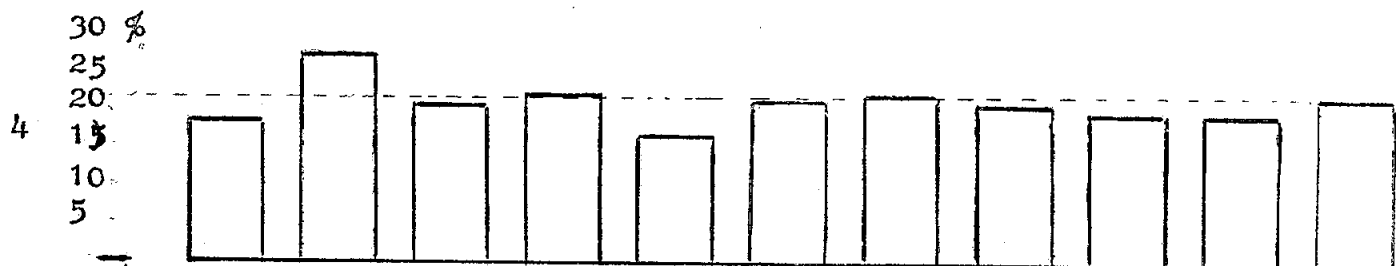
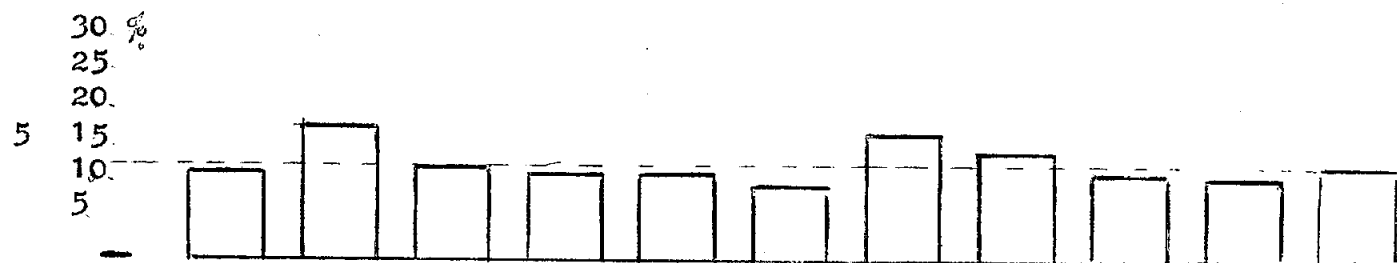
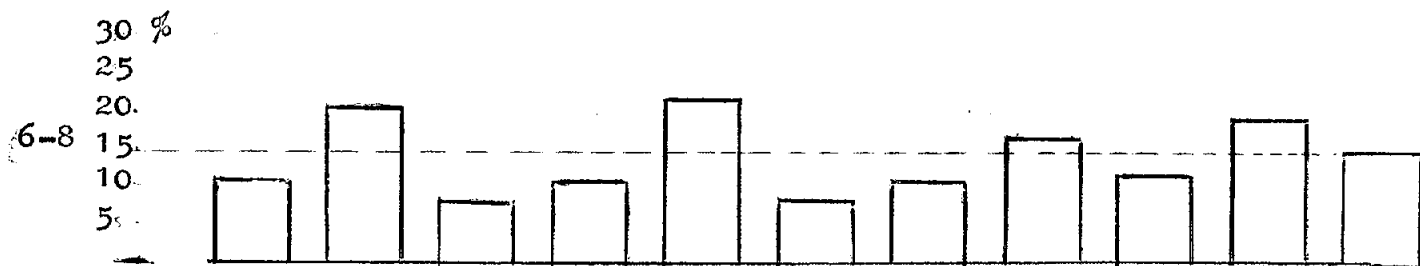
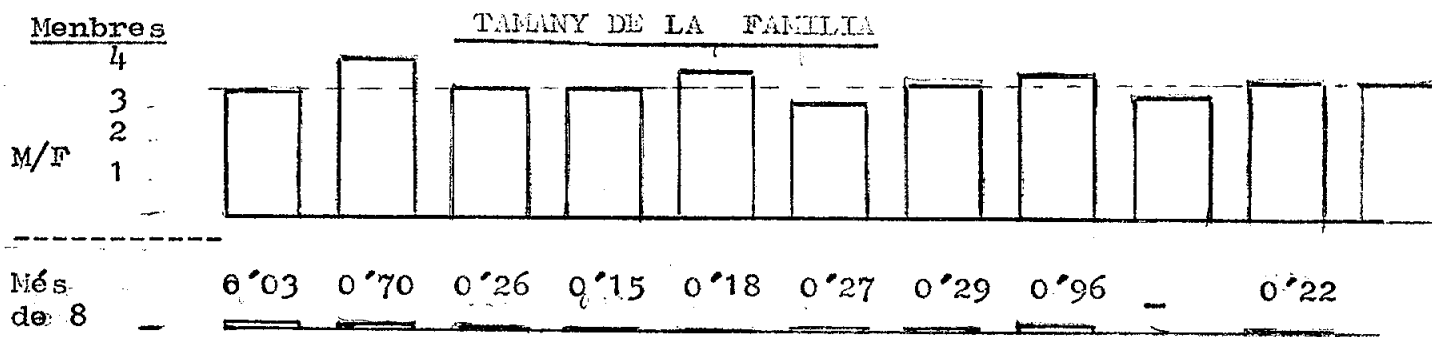
amb la ciutat de Barcelona, és la següent:

Zona Franca	3'59	membres	per	família
Barcelona	3'25	"	"	"

La mitja de l'àrea de l'estudi és força superior, puix que cal considerar que els intervals en que es mou aquest índex per a la ciutat de Barcelona són 2'52 i 4'55.

El gràfic de la plana següent, mostra les diferències més significatives per a cadascun dels barris inclosos dintre les fites de la Zona Franca. L'anàlisi ens aporta unes dades importants.

1. Les persones soles predominen relativament a Eduard Aunós, FFCC-Fomento, Can Clos i Can Tunis. Aquests i els barris del carrer Mineria i Santiveri-Port presenten, a més, uns índexs importants de famílies de dues persones. Aquests indicadors fan pensar amb gent gran i sola; amb tot, al carrer Mineria, donat l'efluvi de matrimonis joves que han ocupat recentment aquelles vivendes, també es pot pensar amb una relativa importància de les parelles joves sense fills.
2. Aquesta sospita sobre el carrer Mineria sembla confirmar-se per la significativa importància de nuclis de tres persones; aquest fet s'observa també al barri del passeig de la Zona Franca.
3. Els barris d'Eduard Aunós, FFCC-Fomento, Can Clos evidencien un fort descens relatiu com més augmenten el nombre de membres. Així mateix al carrer Mineria, encara que no pas amb el mateix ritme i segurament que per causes ben diferents. Seat-Núria, en canvi, presenta un procés completament invers, així com el barri de Santiveri-Port i el de Plus Ultra-La Vinya: es tracta efectivament dels nuclis on s'hi descobreixen els índexs més elevats de famílies nombroses.
4. Com en molts altres aspectes, el barri de Can Tunis presenta certes peculiaritats que el fan un nucli molt característic. A Can Tunis s'hi observa gran abundància relativa de famílies amb un habitant i de famílies entre 6 i 8 habitants. Pel que diu referència a la resta de les alternatives, la relativitat dels índexs de Can Tunis és molt notòria. Sembla indicar la presència, per una part, de molts

avis visquent sols i, per altra part, de famílies amb molt nombre de fills.

6. Sous per família

Els ingressos per família són molt rellevants com a indicador del nivell socio-econòmic del sector. No es tracta de fer una anàlisi quantitativ de l'embalum global d'aquests sous, sinó únicament dels sous ingressats mensualment per cadascuna de les famílies.

Per a la ciutat de Barcelona, dintre uns intervals que es mouen entre els extrems de 2'48 i 1'19 sous/família, tenim una mitja ponderada per a tota la ciutat de 1'63 sous/família.

A la Zona Franca, aquesta mitja és de 1'60 sous/família, és a dir, pràcticament no arriba a la mitja globalitzada per la ciutat.

Es interessant ara de fer l'anàlisi sectoritzada per a cadascun dels nostres barris, per a intentar de descobrir-hi diferències significatives al respecte. Heus aquí el quadre resultant:

<u>Barris</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6-8</u>	<u>+8</u>	
Eduard Aunós	49'9	35'5	10'1	2'9	0'9	0'6	+	
Seat-Núria	64'3	27'2	6'1	1'9	0'2	0'1	-	
C.Mineria	61'2	29'4	6'9	1'4	0'4	0'6	-	
P.Zona Franca	62'1	28	6'9	2'2	0'7	0'3	-	
Santiveri-Port	51'6	32'5	10'2	3	1	1'5	0'1	100 %
FFCC-Fomento	59'8	31'5	6'5	1'9	0'3	-	-	
Plus Ultra-La Vinya	56'3	30'7	9'2	2'2	1'2	0'4	-	
El Polvorí	49'8	30'1	10'1	6'4	2'7	0'8	-	
Can Clos	51'1	34'4	9'8	3'9	0'7	-	-	
Can Tunis	63	32'1	3'6	0'9	0'2	0'2	-	

Descobrim immediatament una doble vertent a la lectura del quadre precedent:

1. Eduard Aunós, Santiveri-Port, Plus Ultra-La Vinya, El Polvorí i Can Clos són barris en els que l'índex de famílies amb un sou és més baix que el global de la zona, el que implica uns índexs generalment més crescuts de famílies amb més d'un sou. Sembla que es tracta dels barris on hi ha més persones que treballen a les famílies.

2. Seat-Núria, carrer Mineria, passeig Zona Franca, FFCC-Fomento i Can Tunis són els que tenen l'embalum relatiu de famílies

més notable amb un sou; això representa un predomini d'aquest grup de famílies amb un sou per damunt de les altres. Són barris en els que l'economia familiar es sosté de manera notable per l'aport únic del cap de família.

De tot el que hem analitzat precedentment, queda evident que la Zona Franca, per una banda, ostenta uns índexs més elevats de membres per família i, per altra banda, uns índexs inferiors de sous per família que els de la mitja de la ciutat de Barcelona. Això ens aproxima al fet de veure que a un context particularment dens des del punt de vista de la família, hi correspon un nivell mig d'ingresos familiars inferior. Ens trobem, doncs, en una àrea urbana on la precarietat econòmica és evident. O, el que podem dir és que aquest índex de pobresa descobert demogràficament planteja ja una hipòtesi de recerca del nivell socio-econòmic que segurament tindrem ocasió de verificar-lo posteriorment.

Conclusions

Del conjunt de tota l'anàlisi demogràfica es perfila una fessomia de la Zona Franca marcada pels següents trets significatius:

1. Edurad Aunós, Santiveri-Port, Can Clos, El Polvorí i Can Tunis es caracteritzen per l'envelliment de la població, pel predomini de la classe modesta i per l'origen forani dels seus habitants. Podríem dir que són els més marginats de l'àrea.
2. FTCC-Fomento i Plus Ultra-La Vinya, malgrat que presentin moltes afinitats amb els anteriors, tenen prou elements diferencials per a considerar-los en un nivell superior.
3. Seat-Núria, carrer Minería i passeig Zona Franca, que evidencien un nivell socio-econòmic més elevat i que mantenen un equilibri generacional més pronunciat, són els qui concentren l'embalum més important de població. Semblen ésser els qui acumulen la naturalesa més qualificada de la gent de la Zona Franca.
4. A grans trets, aquestes diferències es poden traçar geogràficament de la manera següent:
-les primeres i, per tant, les més marginades, són les

que voregen la muntanya de Montjuic, el Cementiri i la part més industrail de la zona.

-Les segones, ocupen un espai més o menys centrat a la Carretera de Nostra Senyora de Port entre el carrer del Fuego i el de Minería.

-La tercera, la més qualificada, inclou l'espai articulat entre el passeig de la Zona Franca i la Gran Via.

Capítol III

Els problemes reals de la vivenda

La vivenda constitueix encara un dels elements més aguts i sensibles en els nostres contextos socials. Si aquesta problemàtica la situem a un barri com el que estem estudiant, és aleshores que es destaquen tots els problemes conflictius que la vivenda planteja.

Cal afirmar, d'entrada, que en aquesta Zona Franca, la de la complexitat dels nuclis urbans, s'hi ha donat i s'hi troben encara totes les possibilitats tipològiques de la vivenda, des de la més degradada fins a la que no ho és tant, des de la barraca fins al bloc plurifamiliar.

La història, la situació i l'ús del sòl a la Zona Franca són explicacions definitives per a configurar l'estructura de l'hàbitat però no d'una altra. Els interessos que han determinat que les coses fossin així, no han estat precisament els necessaris per a fer-ne una àrea habitable; aquests interessos eren els de les persones que, amos de l'espai, cercaven únicament les plusvàlues. Tots els nostres informants coincideixen en assegurar-nos que un dels problemes més greus és el de la vivenda. La Zona Franca, efectivament, es troba extraordinàriament marcada pel tipus de construcció i per la manera com ha estat concebuda i generada l'edificació.

1. Situació general

Ens veiem condicionats a treballar amb dades dels cens municipal de 1970. Malgrat que hagin transcorregut alguns anys, creiem que són encara vàlides degut precisament al pobre moviment observat a la zona en aquests darrers anys. Efectivament, el barri que més ha experimentat una variació és el del carrer Minería del que en disposem les dades pertinents.

Per altra banda, cal tenir present que hi ha una pobresa d'informació generalitzada pel que respecte a aquest problema. Aquest fet impedeix fer qualsevol anàlisi estadística seriosa en qualsevol àrea de la ciutat. Sospitem que hi deu haver-hi també interessos encoberts que determinen aquesta manca d'informació en un fet social tan important com és la vivenda.

Prenem com a definició de vivenda la de l'Institut Nacional d'Estadística:

"Tota habitació o conjunt d'habitacions, separades institucionalment dins un edifici permanent amb accés a l'exterior, escala o passadís comú, que s'usa o s'intenta usar com a domicili d'una família".

A nivell global per a tota l'àrea del nostre estudi, la panoràmica és la següent:

Edificis (1970)	1.536
Vivendes (1970)	7.226
Famílies (1970)	7.607
Persones (1974)	32.341

La distribució matemàtica pel conjunt de la zona, ens dona els índexs que segueixen:

- Edificis de quatre vivendes cada un
- Una família per vivenda
- Quatre persones per vivenda

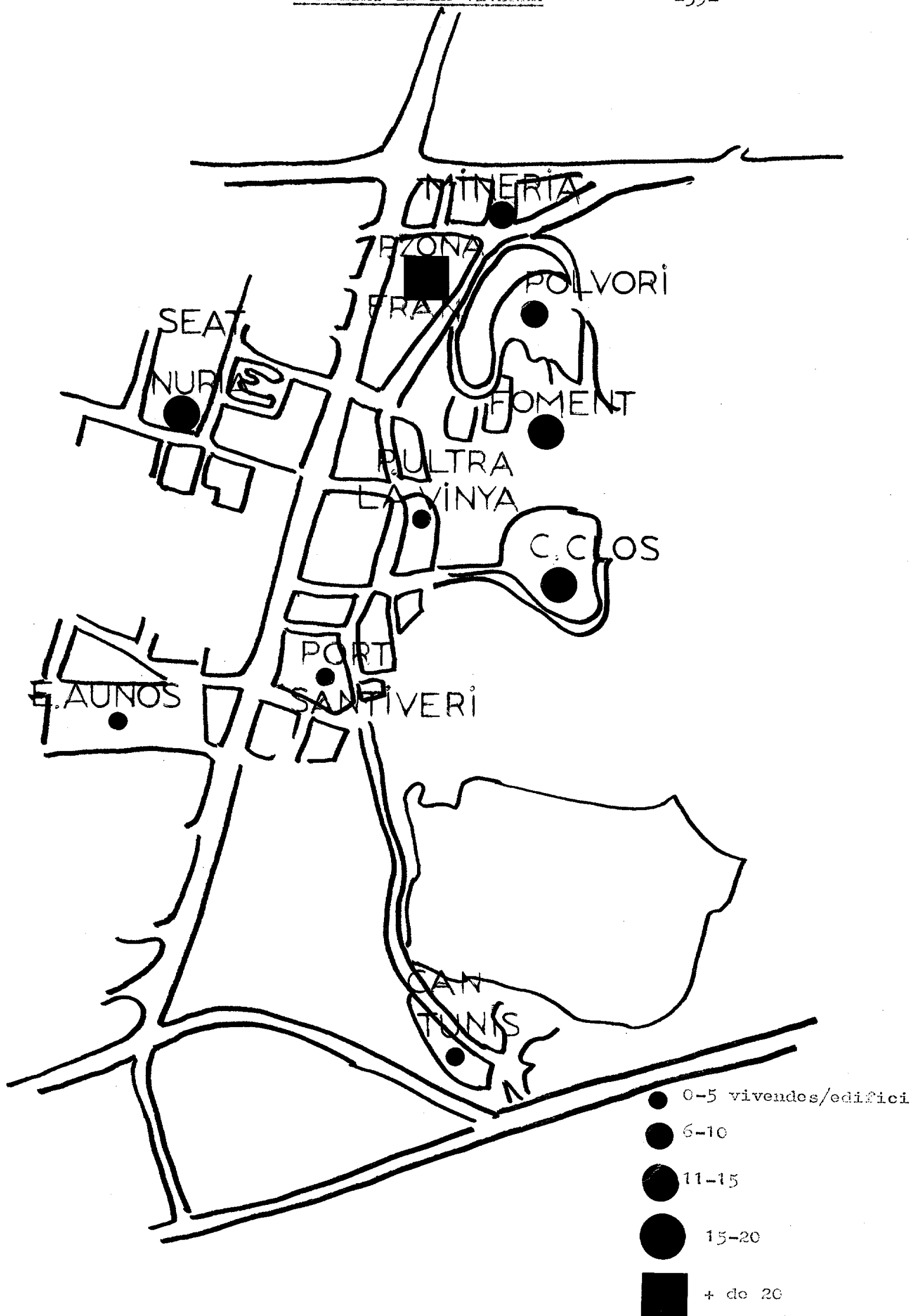
Només tenint compte d'aquesta distribució matemàtica, potser acabaríem pensant que ens trobem davant d'una realitat relativament ben qualificada en quant a la vivenda. Però l'anàlisi sectoritzat ens permetrà fer induccions més afinades pel que diu referència a la seva situació real.

2. Sectorització per barris

El gràfic de la plana següent il·lustra a bastament la proporció de la instal·lació de la vivenda en cadascun dels nostres barris de la Zona Franca.

La lectura inclosa superficial del planell de referència, permet apreciar que hi ha un barri on s'ha apilonat molta vivenda en poc espai: el passeig de la Zona Franca. Això no prejutja de cap manera sobre la vivenda i la seva distribució als altres barris; únicament és signe de que a la Zona Franca l'especulació ha estat ferotge.

El quadre següent expressa d'una manera més exacta la situació perquè permet comparances individualitzades per a cadascun dels barris. Val la pena de dir que la jerarquització operada en el llistat següent, segueix una ordenació de més a menys:

<u>Barris</u>	<u>Edificis</u>	<u>Vivendes</u>	<u>Viv/Edif</u>
P. Zona Franca	31	1.437	46'3
FFCC-Fomento	41	564	13'7
Seat-Núria	117	1.498	12'8
Can Clos	26	317	12'2
Polvorí	46	466	10'1
Mineria	83	730	8'8
Plus Ultra-La Vinya	109	626	5'7
Santiveri-Port	257	724	2'8
Eduard Aunós	680	752	1'1
Can Tunis	146	112	0'8
Total	1.536	7.226	4'7

L'edificació vertical del passeig de la Zona Franca queda perfectament reflexada. Precisament es tracta de la zona on es dona un predomini total de vivenda de fabricació privada.

A continuació, des del barri FFCC-Fomento a El Polvorí, barris de vivenda oficial o protegida o d'empresa, nascuts entre els anys 1950 i el 1970, que presenten uns índexs encara superiors a la mitja de tota l'àrea d'estudi; però caracteritzats per l'apilament de vivendes en uns espais molt reduïts.

El barri del carrer Minería, encara superior a la mitja, sembla indicar pel seu índex com una àrea molt ben concebuda, tant per la seva situació geogràfica com per l'entitat promotora que li ha donat qualitat.

Dels barris de Plus Ultra-La Vinya fins a Can Tunis, que es mantenen tots a uns estàndards molt baixos, es corresponen amb les àrees més antigues de la Zona Franca que, malgrat la incidència de la vivenda nova de protecció oficial, no ha tingut prou força per a lograr una reconversió dels mateixos.

Un altre element important pel que respecte a la problemàtica de la vivenda, és el nombre de famílies per vivenda. L'anàlisi sectoritzada d'aquestes dades presenta la distribució següent:

1. Menys d'una família per vivenda:

Passeig Zona Franca	0'69	famílies/vivenda
Mineria	0'88	
Plus Ultra-La Vinya	0'96	
FFCC-Fomento	0'97	
El Polvorí	0'98	

2. Més d'una família per vivenda:

Seat-Múria	1'06 famílies/vivenda
Can Clos	1'06
Eduard Aunós	1'19
Santiveri-Port	1'29
Can Tunis	5'24

Malgrat que la fiabilitat d'aquestes dades no sigui absoluta, puix que són del 1970 i fruit pur i simple d'un càlcul matemàtic, pensem que són prou il·lustratives de la realitat que estudiem. La lectura d'aquesta distribució precedent ens revela que:

- que al passeig de la Zona Franca i al carrer Mineria, hi ha encara vivendes buides.
- que els barris de promoció oficial o, almenys, de vivendes protegides (Plus Ultra-La Vinya, FFCC-Fomento, El Polvorí, Seat-Múria i Can Clos) es mantenen dintre un equilibri de família per vivenda.
- en els barris més antics de la Zona (Eduard Aunós, Santiveri-Port i, sobretot, Can Tunis) es posa en evidència un excedent de vivendes per família. Es a dir, es tracta de barris on possiblement es donen alguns o força rellogats.

Es interessant també veure la relació persones per vivenda. Es tracta d'un indicador molt rellevant per a veure l'apilament de persones en una mateixa vivenda:

<u>Barris</u>	<u>Persones/vivenda</u>
Passeig Zona Franca	2'68
carrer Mineria	3'30
Plus Ultra-La Vinya	3'85
FFCC-Fomento	3'90
Can Clos	4'42
El Polvorí	4'70
Eduard Aunós	4'82
Seat-Múria	4'88
Santiveri-Port	5'99
Can Tunis	23'07

La lectura del quadre precedent, ens revela que:

- la vivenda de promoció privada que, efectivament, és la

més cara i també la més espaiosa, és la que presenta menys apilament de persones. Malgrat tot, cal tenir present que el fet d'haver-hi vivendes buides pot deformar les dades reals. Amb tot, sembla que hi ha una relació entre vivenda cara, privada, més espaiosa, menys habilitada i menys asequible. Passeig de Zona Franca i carrer Minería són els exponents d'aquesta primera tendència.

-on hi ha un predomini de vivenda oficial o empresarial, hi ha una tendència a un tipus de vivenda menys espaiosa, de menys qualitat i també d'una certa densitat. S'insinua ja la presència de famílies nombroses. Es tracta dels barris de Plus Ultra-La Vinya, FFCC-Fomento, Can Clos, El Polvorí, Eduard Aunós i Seat-Núria.

-on hi ha les vivendes més velles i menys acondicionades de la zona, hi ha una saturació verdadera de persones a les vivendes. Es tracta de Santiveri-Port i Can Tunis. El cas d'aquest darrer és tan monstruós que resulta de difícil comprensió. Possiblement en aquests darrers anys la cosa deu haver canviat; però tenim les nostres reserves en creure que el problema hagi estat resolt del tot. L'Administració Pública de la ciutat, amb algunes petites reformes, ha continuat essent la mateixa.

3. Les promotores de les vivendes

Si mereix un interès parlar de com han nascut i de com s'han promocionat les vivendes en aquesta zona de la ciutat, és únicament perquè l'ús i abús i la transformació de la mateixa ha estat tan variada fins avui que, per a entendre la seva configuració actual, es fa del tot necessari aquesta anàlisi.

Creiem ja haver fet prou esment del procés dels aconteixements i de la transformació del barri amb la considerable influència que ha tingut la indústria per a determinar les característiques de l'àrea. No pretenem pas fer una nova descripció repetitiva, sinó únicament comprovar si aquí es dona el fenomen que es dona en altres indrets: l'edificació està molt en funció de la propietat privada del sòl i de l'especulació que d'ella en fan les immobiliàries. Volem veure els matisos i incidències en que es presenta aquest fet, en funció dels barris diferenciats i objecte de la nostra recerca.

a) Patronat Municipal de la Vivenda

Es l'entitat que més ha edificat a la Zona Franca: sobrepassa la quarta part (26'5 %). La distribució és la següent:

-Eduard Aunós

<u>Any</u>	<u>Vivendes</u>	<u>metres quadrats</u>
1929	537	43
1948	61	16
1956	<u>2</u>	33
	610	

En aquest barri, de 752 vivendes, 81'1 % són del P.M.V.

-Can Clos

1951	189	33
1961	20	47
1964	<u>104</u>	71
	313	

En aquest barri només hi ha quatre vivendes privades. Les oficials són, doncs, el 99 %.

-El Polvorí

1953	265	43
1953	140	44
1956	4	54
1964	<u>38</u>	73
	447	

Només hi ha 19 vivendes privades i, per tant, les oficials suposen el 96 %.

-Plus Ultra-La Vinya

1966	256	82
1969	<u>288</u>	78
	544	

Hi ha 82 vivendes privades, és a dir, el 87 % són les vivendes oficials.

En total, doncs, el Patronat Municipal de la Vivenda, ha edificat a la Zona Franca 1.914 vivendes. La mateixa fundació dels quatre barris esmentats pertany a la iniciativa del Patronat. Tenint compte que estem operant amb dades del 1970, hi ha la possibilitat d'alguna variació; però estem convençuts que les possibles variacions seran molt localitzades afectant principalment al barri de Plus Ultra-La Vinya i encara únicament a la part que toca al passeig de la Zona Franca.

La majoria de les vivendes del Patronat són amortitzables

a un plaç concret que normalment no supera els vint anys. Unicament el Polvorí posseeix vivendes de lloguer i el barri d'Eduard Aunós té una situació específica: quan una persona abandona la seva vivenda, aquesta es deixa completament sota la dependència del Patronat i ningú hi pot anar a viure. A més, no seran mai propietat dels veïns.

Els preus de les vivendes del Patronat van normalment afavorides econòmicament o pels decrets de protecció oficial que sofreixen una variació amb els anys, o per subvencions especials del Ministeri o d'entitats bancàries.

La ubicació de les vivendes del Patronat té també característiques específiques: exceptuant Plus Ultra-La Vinya, es tracta de les àrees més marginades de la Zona Franca. No cal oblidar que en la majoria d'aquests barris hi ha vivendes o edificis de prestació personal. Les persones hi posaven la feina els fins de setmana i el P.M.V. els materials.

b) Fomento de Obras y Construcciones, S.A.

Aquesta empresa està estretament connectada amb la zona del nostre estudi i no solament per la raó de la vivenda o de les edificacions fetes. Els barris on es troben aquestes construccions són:

-FFCC-Fomento

<u>Any</u>	<u>Vivendes</u>
1951	104
1970	<u>460</u>
	564

Es tracta precisament del 100 % de les vivendes del barri.

-Carrer Minería

En aquest barri existeix el projecte no acabat de la construcció de 560 vivendes en dues fases successives de 280 unitats en cadascuna d'elles.

En aquests moments, n'hi ha 386 de construïdes que representen el 53 % del total de vivendes del barri.

L'empresa Fomento de Obras y Construcciones S.A. ha construït a la zona un total de 950 habitatges que representen el 13'1 % de tota l'àrea. Normalment, Fomento ven l'obra a una altra entitat carregant un benefici sobre el preu de cost i aquesta segona entitat és la que comercialitza.

PROMOTORES

VIVENDES

PROMOCION
EMPRESA

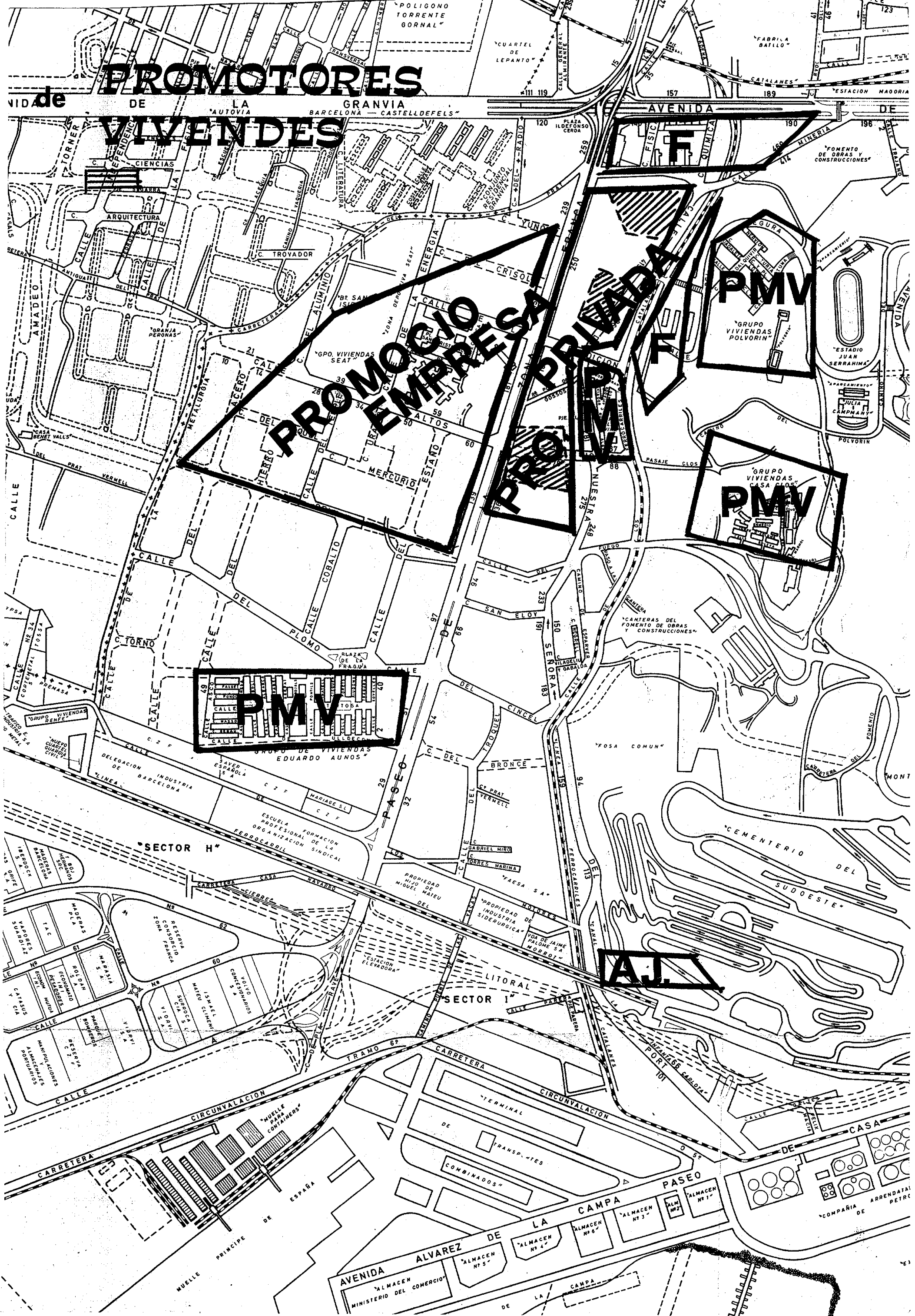
PRIVADA

PMV

PMV

PMV

IAI

L'empresa Fomento va realitzar aquestes obres a través de les seves immobiliàries FANADAS i FOCSA i la comercialitzadora d'aquestes vivendes fou l'Institut Municipal de la Vivenda. Les del carrer Mineria foren adquirides i comercialitzades per la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona.

c) Seat-Núria

Malgrat tractar-se de dues entitats diferents, les tractem com si fossin una sola unitat del ^{fet} que fou precisament SEAT que va facilitar la fundació de la Cooperativa Verge de Núria.

SEAT, polígon de promoció empresarial

1958 1.062 vivendes

Cooperativa Verge de Núria

1969 608

1.670 vivendes

Es tracta precisament del 100 % de les vivendes del barri. D'aquestes vivendes de referència encara n'hi ha 64 en construcció.

Les vivendes d'aquest polígon empresarial i cooperatiu i lligat únicament per la seva afinitat amb la SEAT, representen el 23'1 % del total de l'àrea de l'estudi. Cal recordar ara totes les situacions conflictives que ambdós polígons han viscut darrerament.

d) Altres entitats promotores

L'Ajuntament de Barcelona ha construït a Can Tunis 63 habitables en forma de pavellons destinats als gitanos i barraquistes.

e) Interpretació general

Les vivendes promogudes per totes aquestes entitats oficials, representen el 62'7 % dels habitatges de tota l'àrea del nostre estudi.

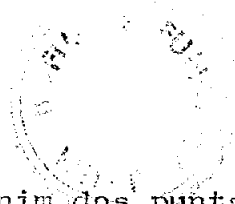
La resta, és a dir, la vivenda no oficial es troba localitzada en ^{tre} els carrers Antos Hornos, Nostra Senyora de Port, Mineria i passeig de la Zona Franca. Es tracta d'una construcció iniciada el 1968. Les entitats promotores són les immobiliàries privades i també les Caixes d'Estalvi.

Actualment, l'empresa CONTRACTOR està acabant uns grans immobles en el carrer Altos Hornos en forma d'entre mitgeres que s'inicien al passeig de la Zona Franca i acaben a Nostra Senyora de Port. Així mateix també edifica al carrer Minería per la part de mar.

Spai i Riva y Garcia estan construint al passeig de la Zona Franca entre els carrers Altos Hornos i Fundició. També hi ha vivendes noves i en construcció en el carrer Nostra Senyora de Port entre Fundició i Minería. La immobiliària ESTRELLAS ALTAS ha edificat blocs aïllats a la confluència del carrer Minería i Nostra Senyora de Port.

En el gràfic de la plana següent presenta una visió de conjunt de tota l'àrea en funció de tres variables que ens semblen rellevants:

- localització
- empresa promotora
- dimensionat

En quant a la localització, tenim dos punts de referència importants: 1. la situació de la vivenda de promoció privada; 2. la via del tren.

La vivenda de promoció privada es troba ubicada a la zona central de l'àrea. Si a partir d'ella anem fent uns anells concèntrics, comprovarem que com més lluny anem més degradació de vivenda es manifesta. Per altra banda, el nucli compacte de vivenda i comerç és la zona de promocions privades i així mateix com més ens apartem d'ella, més ens apropem a zones industrials amb petits reductes de nuclis habitats.

La via del tren significa, ara per ara, una verdadera delimitació qualitativa. De la via cap a muntanya trobem les vivendes de menys qualitat. És precisament entre la via del tren i el passeig de la Zona Franca on es troba el centre del barri i, per tant, la qualitat més manifesta de la vivenda i de la vida mateixa.

El barri Eduard Aunós s'escapa d'aquestes característiques. El seu emplaçament és manifestament marginat; sobretot, si tenim compte que es tracta de construccions fetes l'any 1929. Què representava en aquelles dates viure a Eduard Aunós? És un fet relativament recent la seva connexió amb la ciutat de Barcelona.

Malgrat que no puguem donar dades exactes sobre el dimensionat de les vivendes de promoció privada, cal considerar els importants dèficits qualitius que ostenta la vivenda de promo-

ció pública: des dels 16 metres quadrats d'Eduard Aunós (mesura realment incomprensible si tenim present el promig de 4'8 persones per vivenda), fins als 73 metres quadrats del Polvorí (a raó de 4'7 persones per vivenda). De totes maneres, en aquest tipus de promocions abunda el dimensionat de 40 metres quadrats.

La promoció de la VINYA constitueix realment una excepció, puix que ni es troba a l'altra banda de la via del tren i el dimensionat dels seus habitatges és de 32 metres quadrats.

Cal notar, finalment, la bona qualitat de la promoció empresarial i cooperativista, malgrat la greu situació de conflictivitat que l'acompanya. Evidentment, quan parlem de bona qualificació ens referim sempre a una comparació amb el context.

Diem, finalment que des del punt de vista urbanístic es nota la mateixa gradació: com més ens apartem de la zona central, més degradació urbanística trobem.

4. El Pla Comarcal

La incidència d'aquest projecte administratiu a la Zona Franca podria fer l'objecte d'un estudi especialitzat a nivell urbanístic.

Donades les característiques de la nostra anàlisi, no podem pas aprofundir sobre el particular, sinó únicament detectar uns trets molt clars i decisius per l'àrea que estudiem. Per altra banda, les campanyes portades a terme per l'Associació de Veïns i els Centres Socials impugnant el pla i presentant altres alternatives, evidencien per part dels veïns uns coneixements i unes postures davant la planificació que no ha tingut compte de la realitat.

Ens limitarem ara a senyalar unes característiques del Pla Comarcal que poden tenir una incidència molt forta a la zona.

1. No descobrim afectacions accentuades. Solament una petita part del barri de Nostra Senyora de Port, prop de les cases de Fomento que queda mutilat per l'obertura de noves vies. El cinturó del Litoral no és destacable en quant a afectacions.

2. Tampoc s'observen millores de cap mena. En el supòsit d'un creixement indiscriminat de l'àrea, no es veuen previsions de cap equipament rellevant.

3. Els barris del Polvorí, Foment, Seat-Núria, Eduard Aunós i Can Clos estan classificats dins el pla com a zones "congelades". Es tracta d'àrees que ni estan afectades, ni seran

transformades, ni tan sols es tindran en compte. Tot sembla indicar que la perspectiva del planejament preveu que siguin nuclis que "morin d'inanició". De fet, són estacionàries, permaneixen tancades en elles mateixes com la majoria dels nuclis que són fruit de la iniciativa oficial i d'empresa i, per tant, construïdes en pla d'urgència per a subvenir a un problema real.

Creiem que, en definitiva, només una concientització i una forta pressió popular podrà dignificar i transformar els barris esmentats de cara a evitar el "descongelament".

Conclusió

El conjunt de l'anàlisi que podem extreure del fet de la vivenda a la Zona Franca, ens suggereix perspectives molt àmplies i concretes que des del punt de vista interpretatiu sembla que es desprenen clarament i que defineixen les dimensions del problema.

La Zona Franca ha estat de sempre una mena de reserva de sòl urbà per a l'hàbitat subintegrat. Des de fa molts anys, els encontorns de la muntanya de Montjuïc han servit de primer asentament a milers d'immigrants dels que la societat capitalista necessitava la força de la seva mà d'obra; però que n'ignorava deliberadament les seves necessitats. Aquesta ignorància no del tot descarregada de culpa afectava primàriament a un bé de consum tan essencial com la vivenda.

Àrea al principi de pescadors i pagesos que, més tard, es reconvertiria en industrial, ha continuat essent a través dels anys un recer notable de població marginal i, en expressió de Karl Marx, d'exèrcit industrial de reserva.

A partir d'aquesta interpretació analítica de la Zona Franca, totes les dades de les que hem fet esment més amunt són purament il·lustratives i anecdòtiques. Estàndards de qualitat baixos, índexs notables d'apilament de persones en una mateixa vivenda, situació demogràfico-qualitativa molt diferenciada segons que la promoció sigui pública o privada, importants residus de vivenda deteriorada i vetusta, nuclis habitats depenent d'una sola entitat promotora que és la que ha donat forma i color a un barri determinat, predomini generalitzat de la vivenda social a través d'un títol o un altre, previsions de congelació de les promocions fetes en el planejament ~~dx~~ urbanístic del barri, etc.

El conjunt dóna una impressió tan extraordinàriament càb-
tica que inclús hom pensaria amb la voluntat explícita i espe-
cífica de que aquests barris desapareguin per a tenir en un
futur més o menys llunyà unes reserves de sòl per a servir a
interessos divergents i diferents dels usos actuals.

Malgrat tot, en oberta contradicció amb aquesta postura
administrativa, hi ha el fet d'una notable promoció privada
que està veient la llum als encontorns de la plaça Cerdà i
que s'allarga al passeig de la Zona Franca en direcció cap el
mar. Aquesta promoció recent i privada de vivendes fa pensar
en un planejament diversificat de l'àrea, puix que en aquests
moments només fa que accentuar els contrast, fins ara ja molt
evidents, entre la promoció privada i la pública i entre els
barris perfectament integrats a la Zona Franca dels que mani-
festen poderosament uns índexs evidents de marginalitat; no
solament a nivell de la vivenda, sinó també dintre la seva
mateixa constitució infraestructural urbanística.

L'anàlisi que acabem de fer de la vivenda posa de manifest
les contradiccions impressionants d'un sistema urbà que es vol
administrativament integrat dintre la ciutat; però que fonamen-
talment es manté extraordinàriament marginat. I aquesta margi-
nació no prové únicament de l'important accident geogràfic de
la muntanya de Montjuic, sinó per l'estructura mateixa del seu
emplaçament i de la seva mateixa constitució.

Diríem, finalment, que una experiència pot ésser molt il·lus-
trativa del que anem dient: es tracta de portar un visitant qual-
sevol que, no coneixent la Zona Franca, s'el portés a veure,
encara que només fos superficialment, els diversos barris que
integren l'àrea. El resultat és realment corprenedor, perquè
després d'una primera aproximació monumentalista des de la plaça
Cerdà fins a les vivendes de la SHAT, la penetració en els di-
versos barris d'Eduard Aunós, El Polvorí, Can Clos, La Vinya i
Can Tunis, confirma aquella primera impressió càbica i desor-
ganitzada.

La nostra anàlisi de la vivenda, sense pretendre ésser exhaus-
tiu, pretén únicament donar una mena de síntesi d'una situació
real i no inventada. Viure a la Zona Franca és estar a la ciutat
i no ésser de la ciutat.

Capítol IV

El nivell socio-econòmic dels habitants de la Zona Franca

Per a atènyer en totes les seves dimensions el nivell socio-econòmic d'un sector urbà determinat, hi haurien diversos indicadors que caldria tenir en compte. El més costós i laboriós seria fer una enquesta directa a la població incidint en el nivell de les despeses que es fan habitualment, des de les habituals i ordinàries, fins a les de consum innecessari o, almenys, de consum considerat no indispensable, com poden ésser les vacances, certes formes d'adquisició d'electrodomèstics i la tipologia dels automòbils; contrastat amb el nombre de sous que entren a la llar, la seva categoria socio-econòmica i el nombre de membres de la llar. Aquesta primera aproximació ha estat descartada perquè, donades les dimensions concretes de la demanda d'aquest treball, hagués comportat una notable quantitat de temps i diners.

La impossibilitat, doncs, d'accés a una informació directa i exhaustiva, implicava l'opció d'altres metodologies que, preses com a indicadors del nivell socio-econòmic de la població, ens permetessin arribar a dibuixar aproximativament i d'una manera indirecta la informació convenient. Aquests indicadors, entre vàries alternatives, els hem limitat a la detecció de la conducta de la població de cara a l'estalvi i la inversió. Es tracta d'un procés a través del qual, a través d'informants que treballen en aquesta àrea financera popular, es suposa que tenen una posició privilegiada i de conjunt per a avaluar aquesta conducta col·lectiva de la Zona Franca. Senzillament, es tracta d'interviuar en profunditat els interventors o directors de les Caixes d'Estalvi que treballen en el sector.

La importància quantitativa de les Caixes a Catalunya és molt rellevant i destacadíssima, potser com a conseqüència de l'escassa envergadura de l'alternativa de la banca privada. A nivell qualitatiu, per altra banda, les Caixes d'Estalvi tenen una significació notable del fet que són precisament aquestes les que atresoren l'estalvi popular.

Malgrat la reconeguda importància que tenen les entitats d'estalvi popular, des de l'any 1969 s'observa una certa disminució del crèdit relatiu que havien merescut sempre les Caixes.

Sembla que l'explicació es troba en el fet que les Caixes cada vegada es troben més a prop de les institucions bancàries, en l'embalum i les condicions de les seves operacions actives i passives, el que fa que el públic en general no procedeixi a distingir entre uns i altres en la mateixa mesura que ho feia abans. (1)

Amb tot, ens sembla que la dada encara manté la seva significació i que, per tant, la nostra recerca en els informants autoritzats anteriorment esmentats, té encara tota la seva vigència i actualitat.

Aquests intervisus eren totalment oberts, malgrat que fonamentalment, es seguia un guió per a la conversa. Aquest guió es concretava en els punts següents:

1. Any d'instal·lació d'aquesta oficina al barri
2. Quant temps fa que l'interlocutor treballa al barri?
3. Si hi viu, quant temps fa?
4. Quina importància global té l'estalvi familiar o popular?
5. Qui és l'estalviador? (autòcton, immigrant: diferències)
6. Quin tipus s'estalvi es fa? (A la vista, plaça fixe)
7. Expliqui'ns l'estalvi enfront de la inversió.
8. Interpretacions i valoracions de l'interlocutor.
9. Crèdits i hipoteques. Per a què es fan? Aplaçaments i pagaments dels deutes.
10. Hi ha remesa de divises de treballadors a l'extranger?
11. Sistemes de compra de la gent: aplaçaments (lletres), facilitats, comptat...
12. Observacions globals de tot plegat.
13. Altres persones que puguin informar sobre el particular.

Fruit d'aquesta conversa dirigida, vam confeccionar uns relats del seu contingut. Només hi ha quatre Caixes d'Estalvi que treballin a la Zona Franca. De l'anàlisi del contingut d'aquests relats, en lliurem una explicació en forma de text, prescindint completament de qui és l'informador. Evidentment, no ens interessa tant saber qui ho ha dit, sinó què és el que ha dit. Tota quantificació queda completament exclosa d'aquesta descripció que segueix, perquè les dades són sempre secret professional.

(1) Aquests judicis globals referents a les Caixes a Catalunya, són extrets de la Memoria Económica de Cataluña que publica anualment la Càmera de Comerç, Indústria i Navegació de la Regió Catalana.

1. La Zona Franca és un barri estalviador

Els barris de la Zona Franca, poblats principalment per persones provinents de la immigració, és per norma general un sector eminentment estalviador. Es tracta de famílies que han tingut molts fills i, quan aquests arriben a l'edat laboral, han incrementat notablement els ingressos a la llar i això ha portat com a conseqüència noves possibilitats estalviadores.

Podríem dir que és una de les característiques més notables d'un barri treballador: sempre surt dels entrebancs en els que es troba. Actualment, sembla que l'estalvi es veu sensiblement incrementat. L'explicació d'aquest fenomen és doble: o la gent s'espanta davant la pèrdua del valor de la liquiditat del diner o efectivament hi ha cada dia més consciència de la necessitat de l'estalvi.

Als barris de la Zona Franca es fa molt difícil parlar de diferències entre l'autòcton i el català pel que es refereix a una conducta diferencial de cara a l'estalvi. La immigració vinguda a la Zona Franca és relativament molt antiga i els nascuts fora de Catalunya porten ja bastant temps a Barcelona. Quan parlem d'habitants d'aquesta àrea urbana, no podem pas pas fer pròpiament distincions entre l'immigrat i el català. Els veïns i clients de les Caixes d'Estalvi són, generalment, de les mateixes professions: administratius o bé obrers qualificats. A més, cal considerar que l'estalvi és més acusat en les classes més modestes i humils, ja que les professions més qualificades -del que n'hi ha molt pocs representants a la Zona Franca-, quan disposen de certa liquiditat, opten i prefereixen la reproducció del diner especulant amb els interessos oferts per les diverses alternatives financeres.

Aquest estalvi normalment es té amb el sistema més corrent de les "llibretes a la vista", puix que el plaç fixe és molt poc rellevant i encara coincideix amb un cert tipus de persones: coincideix amb professions més qualificades que, en definitiva, tenen més possibilitats d'una educació econòmica. El plaç fixe és sobretot en llibretes obertes pels fills per part dels seus pares: aquests pensen que, quan siguin grans, es trobaran amb un racó i, en el fons, es tracta d'un problema de previsió familiar.

Pel que diu referència a la inversió, es dona una forma molt petita d'inversió. Es tracta de formes tan populars que potser ni caldria parlar d'autèntica imposició: la gent que té alguna

reserva, fent molt cas dels anuncis de la televisió, inverteixen molt en accions de la telefònica.

2. L'angoixós problema de la vivenda

Un dels problemes que més afecten els habitants de la Zona Franca és la vivenda. Aquesta està absorbint pràcticament tot el que, de dependre de la lliure elecció, seria invertit en possibilitats d'estalvi. És molt diferent del que està passant en altres contextos urbans com, per exemple, la Barceloneta. Aquí la gent estalvia perquè, del fet que els lloguers són molt baixos, els estavis s'incrementen. Dintre la Zona Franca, malgrat que sigui indispensable fer distincions entre la gent antiga i de lloguers baixos o els habitants que viuen en vivendes oficials, i els que viuen en vivendes de promoció particular, les alternatives de l'estalvi són molt diferents.

És un fet que a la Zona Franca pràcticament no existeixen els préstecs personals; però, al costat d'aquesta situació efectiva, es donen molt els crèdits hipotecaris per a l'adquisició d'una vivenda. Pels habitants de la zona, l'estalvi no significa usura ni avarícia, com passa habitualment en àrees de la ciutat habitades majoritàriament per gent catalana. Les persones i les famílies que viuen a l'esquena de Montjuic, estalvien; però, en certa manera, saben viure i es gasten els diners. No es tracta pas del gran estalvi, sinó que té més aviat les característiques del petit estalvi que s'acorda més amb el concepte de previsió per a viure. Quan els sembla que una cosa la volen i la necessiten, treuen immediatament els diners sense pensar-s'hi massa. Inclús dóna la impressió que ells no acusen la crisi actual. En definitiva, des d'una perspectiva d'una certa aculturació econòmica, dóna la impressió que són persones que interpreten molt bé l'estalvi.

3. El joc de les lletres per a les compres

Malgrat el que acabem de dir, diuen els nostres informants, que hi ha una bona part de la població que, emportada per aquesta cadena del consum, viu molt alegrement i, per tant, que viu molt al dia. Encara que, fonamentalment, estan d'acord en estalviar, quan hi ha alguna cosa que agrada o es vol posseir, no s'hi pensa massa en comprar-la. Evidentment, això es mani-

feste en el fet de la gran quantitat de lletres que es giren mensualment. Es a dir, es tracta d'una població que, quan té algun estalvi, és quan compra les coses fent una primera entrada i després vénen les lletres periòdiques que sagnaran les economies familiars.

Els nostres informants observen que, en els últims temps, l'estalvi està en crisi. Cada dia més, per causa de l'encariment de la vida i de productes tan essencials com l'alimentació, la gent ha de treure l'estalvi per a menjar. Això es fa amb verdaderes dificultats perquè desequilibra la balança de les satisfaccions personals i, per tant, es fa molt difícil de fer.

Hi ha un element que es va a afegir a la precarietat econòmica dels habitants de la Zona Franca i es tracta del dèficit global d'infraestructura urbanística. L'Ajuntament sembla que no en vol saber res i l'alternativa és de que els veïns arreglin el que s'hagi d'arreglar i que, posteriorment, el municipi ja es farà càrrec del manteniment.

Finalment, cal dir que els nostres informants subratllen el fet que hi ha els estalvis dels emigrats a l'extranger; però ens asseguren que aquests tenen molt poc pes enfront de l'estalvi que és veí del barri.

...

...

Aquest és, en substància el relat dels nostres informants que a vegades amb moltes suspicàcies i d'altres amb l'excusa del secret professional, foren particularment limitats en la seva informació. Amb tot, heus aquí el contingut d'una situació socio-econòmica real que podríem definir amb els termes de estalvi populat i treballador, marcat per l'escassetat de recursos i per unes ganes de sobreviure malgrat la dependència econòmica en la que es troba obligat de subsistir.

Capítol V

La vida associativa a la Zona Franca

Ja abans de la guerra, la Zona Franca que agrupava únicament alguns nuclis habitats de tradició i solera històrica, havien deixat sentir uns inicis d'activitat política molt dinàmica. Els més actius eren els de la CNT, a més d'uns grups reduïts de l'UGT. En el barri del Port, en concret, hi dominava l'Esquerra Catalana donat que els seus moradors eren quasi exclusivament menestrals, és a dir, gent ^{que} professava un art mecànic.

El que veritablement tenia vida i una incidència rellevant a la Zona Franca eren els Ateneus Anarquistes de les Cases Barates i els de l'Esquerra Republicana del Port. Precisament, en acabar-se la guerra, hi va haver-hi una formidable escabetsina.

Després de la guerra, tota la vida cívica i política de la Zona Franca s'ha anat concentrant en els centres socials, l'activitat principal dels quals era l'acció social portada sota l'ombre de l'Església i dels seus centres parroquials. Malgrat tot, seria un greu oblit no fer esment de la gran acció portada a terme pel Dispensari del doctor Ribas del qual ja n'hem fet esment.

En aquests moments, hi ha dues tendències molt marcades en el que es refereix a la mobilització. Segons els nostres informants, aquestes dues tendències es poden concretar de la manera següent:

1. Assambleistes permanents
2. Els que fan assemblea únicament quan un grup de persones ho demana.

Això provoca moltes vegades tensions i divisions. Aquesta guerra ha sortit més a la llum i s'ha fet més evident degut a que moltes vegades és una Junta que resolt els problemes i és aleshores que s'inicia una guerra oberta.

A la parròquia de Nostra Senyora de Port hi van a parar tots els grups que més o menys actuen pel barri en demanda de locals per a reunir-se. L'única limitació que troben és la manca d'espai per a reunions multitudinàries.

Per altra banda, existeix una forta diferència entre els barris que componen tot el sector de la Zona Franca i això és fruit de la forta consciència i esperit de barri que tots i cadascun d'ells tenen. Aquesta cohesió particular prové de la forta estimació i ajuda mútua que es presten els veïns, encara

que també, quan neix l'antipatia o l'oposició és mortal. Quan es mor un veí, per exemple, tot el barri el vetlla: es tracta d'un exemple particularment viu puix que es professa una religiositat mortuòria molt viva i accentuada.

Quan la vida associativa, per causa de la situació política del país, va tenir que refugiar-se a l'Església, aquesta va tenir un relleu particularment viu excepte a Can Clos que sempre ha tingut vida pròpia. Això va durar fins l'any 1971 i és a partir d'aquesta data que han reflorit fortament els centres socials i les Associacions de Veïns.

Aquesta època en que l'Església jugava un paper de liderat, fou així mateix refugi pels treballadors de les empreses en conflicte (SEAT, Miniwatt, Faesa...). Es tracta d'empreses que influeixen fortament en la vida del barri del fet que són a les que hi treballen més veïns. En aquest aspecte s'han viscut jornades quasi de guerra.

Així com es pot parlar de la gran cohesió diferencial de cadascun dels barris de la Zona Franca, cal fer al·lusió així mateix a la gran dificultat de relació entre els barris. Hi ha dificultats de desplaçament, sobretot a les hores que es realitzen les trobades. El sistema imperant són les reunions a nivell de barris i una assemblea general periòdica.

La història dels centres socials és molt variada depenent extraordinàriament de les èpoques i dels moments polítics.

En general, segons els nostres informants, els veïns dels barris de la Zona Franca conserven encara molt sentit i sentit comú: són molt sensibles a les necessitats del barri i són capaçs de llençar-se al carrer per una causa que creuen justa; però quan la intuïció els parla de la presència d'algun partit que vol usar o pretén usar les reivindicacions en benefici propi, l'actitud generalitzada és un rebuig obert a la seva participació. Cal creure que això ara s'anirà superant; però de totes maneres és un fet a tenir en compte.

Pel que respecte a l'Associacionisme a la Zona Franca cal distingir, doncs dues èpoques clarament diferenciades: la que ve marcada per l'Associació de Veïns de Port; és a dir, es pot parlar pròpiament de l'època d'abans de l'Associació i la de després. El signe és completament diferent i, per tant, hi ha molts elements que diferencien ambdues èpoques.

Efectivament, sempre n'hi ha hagut de vida associativa a la Zona Franca. Malgrat que sigui anecdòtic, l'any 1920 hi va ha-

ver-hi una final de campionat entre el Santiveri i el Barcelona i va guanyar el primer: això ens revela que fa cinquanta anys els barris de la Zona Franca jugaven encara un important paper dintre la ciutat. (1)

L'associacionisme, per tant, fins l'any 1969, va jugar un paper rellevant amb una única motivació: resoldre i solucionar els problemes que plantejava l'escassetat i deterioració de la vivenda. En tots els barris pràcticament hi ha vivendes de pres-tació personal i inclús al barri de Can Clos, per exemple, el mateix centre social.

Es a partir d'aquell any que comencen a aparèixer les asso-ciacions de cara a l'exterior. Encara es recorda l'Associació de Pares de l'Esperança a les barraques, o la unitat que manifes-ten les barraques de Can Tunis en la seva lluita amb el Consorci de la Zona Franca i que acaben logrant pisos a Gavà, o la Asso-ciació tan ferma de Les Banderes que, gràcies a la seva cohesió va lograr una Assamblea amb en Samaranch...

Els anys que precediren el 1968 foren els de la gran influèn-cia de la parròquia; a partir del 1968, aquesta perd bona part del seu prestigi perquè la gent creu que ha de tornar als barris. Però, a l'ensem, la gent es casa i desapareix i, aleshores, com que no saben què fer en els barris, acaben abandonant la zona.

Aproximadament, entre els anys 1967 i 1970 apareixen els grups més reivindicatius; però es cremen en la lluita diària i acaben desapareguent els mateixos líders. Així com van ésser capaços d'aglutinar, també ho van ésser per a desaglutinar.

Fou entorn de l'any 1970 que el doctor Blanch decideix pre-sentar-se per a regidor municipal pel districte II: això suposa-ria una altra onada de sensibilització. Coincideix també amb la campanya contra les escombraries i el conjunt dels barris orga-nitzen una marxa sobre la ciutat.

La curta campanya política del doctor Blanch, malgrat que no logra reeixir per causa d'una estafa oberta i declarada, ha posat en evidència que el barri està completament cohesionat: es treuen 8.500 vots. És a partir d'aquest moment que neix el segon intent d'associacionisme.

L'assumpte de les escombraries, ja esmentat, les assamblees sobre el Pla Parcial de Montjuic, la riada de Montjuic, l'orga-nització de les barricades per a parar els camions... tot plegat logra consolidar el naixement i gestació de l'Associació de Veïns de Port, que és l'entitat amb més solera de la Zona Franca.

(1) Tothom recorda encara les "Setmanes Populars" del barri de Port.

1. L'Associació de Veïns de Port

En un context de lluita, sensibilització i dinamisme, neix l'any 1971 aquesta entitat que, quan portava només quinze dies d'ésser aprovada, del fet que en Porcioles no havia encara no a les escombraries, organitza una marxa sobre Barcelona. En aquells moments de gran tensió, aglutina a gent de tots els barris exceptuant els de les Cases Barates. A continuació, segueixen les lluites del Pla Parcial de Montjuic (1) i posteriorment les del Pla Comarcal (2). El 1972 es realitza l'ocupació de les vivendes del Polvorí de les que n'hem fet esment a la part històrica. També, la campanya per a la recuperació de l'Institut de Can Tunis i es pot parlar d'un fet insòlit perquè és la primera vegada que una Associació de Veïns aconsegueix un Institut.

Ja molt més recent, és el desmantelament de l'Asilo del Port, que serà confiat a un equip d'educadors del Centre de Formació d'Educadors Especialitzats i que s'en feren càrrec a partir del dia 1 de juliol d'aquest any 1977. També la lluita pel Polideportiu en la que s'acaba acceptant la vinguda del Club Natació Montjuic, però se n'aprofitarà el màxim pel servei del barri. Cal notar així mateix la història de la bàscula, que ve ja del 1971. Es reivindica efectivament per a un ambulatori qüestió que encara està pendent; però de fet es guanya com a polideportiu: dues piscines, camp de futbol, dues pistes polideportives, places, un local de dues plantes...(3)

Es logra també que a la via, a través d'una llarga campanya reivindicativa, s'hi posin passos a nivell automàtics.

Pel que afecta a Can Tunis, no es logra el pis pels seus habitants i molts acaben marxant a La Mina. L'Ajuntament construirà els famosos pavellons per a la gent que es queda. Recentment, s'ha lograt que es destrueix el mur que les aïllava del context.

Malgrat tot, es logra un terreny per a vivendes i escoles. El curiós és que el projecte és fet per tècnics de la mateixa Associació. La idea és que desapareixin tota la resta de les antigues vivendes i tothom vagi a ocupar les noves.

-
- (1) La victòria consisteix en que els veïns de Can Clos i el Polvorí tindran vivenda a la mateixa Zona Franca.
 - (2) El Pla Comarcal sortirà definitivament tal com volen els veïns.
 - (3) En aquest local hi ha d'haver-hi el futur emplaçament de l'Associació de Veïns.

Es fa també en aquests moments una campanya de sanejament de Can Clos. S'ha lograt que el barri estigui comunicat per la part de muntanya i, per tant, que quedin sensiblement modificats els accessos i que es plantegi un seriós remodelajament de les vivendes.

La marginació efectiva de les Cases Barates es va acabar precisament l'any passat. En aquests moments, es demanen vivendes noves per les que s'han quedat petites i això podria constituir el principi d'un total remodelajament del barri inclús traslladant 26 famílies a Ciutat Meridiana.

Si comencéssim a enumerar les petites accions portades a terme, seria una llista inacabable: llums, transports, desaparició del Canal de la Infanta sense que ho hagin de pagar els veïns, escoles, parvularis, professor de català a totes les escoles...

Amb només cinc anys d'existència, els barris de la Zona Franca han canviat la fesomia: s'ha perdut la por i la gent és sensible en la defensa dels seus interessos. Tots els barris tenen representants a la Junta que es compona únicament d'aquests representants. On no hi ha centre social, funciona una vocalia de l'Associació amb una delegació a la mateixa junta.

Hi ha hagut moviment de sol·lidaritat que han tingut una resonància ciutadana: pels despedits de la SEAT es va arribar a recollir un milió de pessetes al mateix barri; quan el tancament de l'empresa Ingra, tots els bars del barri es van sol·lidaritzar amb la gent per oferir menjar als que estaven tencats; quan la cremada de les dues nenes de Can Clos, es va fer una col·lecta a tota la Zona Franca...

La Junta de l'Associació de Veïns té una reunió setmanal (un representant d'un barri més una vocalia: tots actuen amb molta independència). Les vocalies de l'Associació són: laboral, urbanisme, ensenyament, cultura, i joves.

Sota els auspicis de l'Associació de Veïns del Port, existeix una coordinadora de totes les entitats de la Zona Franca, des dels ocellaires passant per les corals fins als centres socials.

L'Associació consta en aquests moments d'uns 600 socis que cotitzen 50 pessetes cada dos mesos.

Quant al futur de l'Associació, hi ha un fort interrogant perquè si els partits no veuen clar que l'acció en els barris

ha d'ésser unitària i que sempre hi ha coses que haurien d'ésser reinvindicades, es fallaria amb l'autèntica democràcia de barri. Els nostres informants creuen que els més importants són els nivells culturals i els de control de la gestió. Una afirmació categòrica que fa l'objecte d'una insistència molt particular dels nostres interlocutors és que els problemes que afecten a l'ensenyament són patrimoni quasi exclusiu de la lluita que pot portar a terme l'Associació de Veïns. És importantíssima la vivència que es té del barri i que cal conservar-la. Amb tot aquest procés es veu la fita que ha marcat de sempre l'Associació de Veïns de Port.

Si els diversos centres socials, pràcticament treballats exclusivament pels partits polítics d'esquerra en aquests moments, arriben a comprendre que la vitalitat pròpia és la vitalitat de l'Associació i si aquesta és viva, les reivindicacions importants podran ésser preses en mans pels elements vius i actius de tota la zona.

2. Centre juvenil de Nostra Senyora de Port

Situat a l'ombra de la parròquia, agrupa a uns quaranta joves. Té una dinàmica molt forta i tant a nivell de trobades com d'actes organitzats per ells, funciona molt bé. Es pot comptar amb tot amb ells. Tenen una petita biblioteca. És la primera força de joventut que neix pluralista i sense acceptar el "militarisme de partit", segons diuen els nostres informants.

3. Club Atlètic Ibèria

Històricament, hi havia hagut quatre equips de futbol molt importants per la seva solera i tradició a la Zona Franca:

- Can Tunis
- Portense
- Plus Ultra
- Santiveri

Les dificultats econòmiques, organitzatives i de gestió feien inviable la convivència en tan poc espai de les quatre entitats esportives. Ja molt recentment, es va decidir unificar-los en una sola entitat a la que es va donar el nom d'Ibèria perquè significava la unió efectiva i real de tots els barris.

És una entitat molt important del fet que té un gran poder de convocatòria i, malgrat que la seva activitat de cara a l'exterior sigui únicament l'esport, el terreny de joc serveix per a

moltes activitats que no tenen res a veure amb l'esport.

El rellieu del Club Atlètic Ibèria, li ve sobretot de la gran abundància de socis i, per tant, de la notable adhesió que mereix a tots els racons de la Zona Franca.

4. La Joia de Montjuic

Quan encara hi havia les barraques de Montjuic, a la barriada barraquista de Can Valera i al sub-barri anomenat Les Animetes, nasqué una entitat cultural federada als cors de Clavé amb la finalitat de promoure la llengua i la cultura catalana a través del cant coral. Això coincideix amb els inicis de l'any 1928. Més tard, quan desaparegueren les barraques, la Joia de Montjuic es traslladà al barri de Port en un local pròxim a la parròquia i finalment s'ubicà definitivament en un local propi de les vivendes del Patronat Municipal de la Vivenda, prop del barri de Plus Ultra.

Les activitats més importants es centren entorn del cant coral. Hi ha un coro de persones grans, unes corals infantils i una banda, a més d'una orqueta jove moderna. També tenen un grup força nombrós de majorettes.

Com actes socials, a més de la programació d'algunes sortides, es fan uns campionats socials d'escacs i es promou la pintura en la que s'intenta l'organització de concursos i es fan unes exposicions periòdiques.

Aquest dinamisme és relativament recent. Quan es va baixar de les barraques, només es disposava d'uns vint socis. Actualment, n'agrupa a uns 90. Malgrat tot, tenen greus dificultats econòmiques puix que anualment hi ha unes despeses fixes de 120.000 ptes, puix que es paguen més de 6.000 pessetes de lloguer, a més de la llum, de l'aigua i del telèfon.

Estan dintre la Federació de Coros de Clavé de Barcelona que, en aquests moments, són unes 120 entitats. Els llocs on s'ubiquen principalment són la Barceloneta, el Poble Nou, el Poble Sec i el Districte Quint.

5. Centre Social de Cases Barates

Fa ara ja uns 10 anys, un grup d'homes del barri van decidir iniciar aquest centre social que funciona a través del Patronat de la Vivenda. Un problema etern en el que s'ha hagut d'enfrontar aquesta entitat és en el fet que la gent de les Ca-

ses Barates ja té vida comunitària pròpia i que no els és necessària la creació d'entitats, perquè sempre poden pecar d'artificialitat. Efectivament, es tracta d'una entitat que no ha tingut mai vida pròpia i ha estat sempre un centre molt artificial.

En els seus començaments, es va organitzar un equip de futbol i aleshores únicament es disposava d'una caseta de les del Patronat de l'Habitació. Des del gener d'enguany del 1977, es compta amb dues cases i es pot dir que l'única activitat que ha mantingut amb certa permanència és el pin-pong. El centre social organitza la festa major; però tota activitat de tipus de cultural ha estat sempre condemnada al fracàs.

La Junta del centre social, quan va haver acabat l'ampliació del local i les obres corresponents, va dimitir. Aleshores, el mes de febrer, es van fer el.leccions democràtiques; però la junta actual, políticament monocolor, ha estat molt absorbida per les el.leccions al Congrés i al Senat, i pràcticament es pot dir que no ha pogut dedicar-se exclusivament a l'entitat. En aquestes el.leccions, es va demanar la participació de tot el barri i es van presentar dues candidatures diferents.

El centre social ha organitzat excursions, cinema, va adquirir un tocadiscs per a fer festes juvenils els dissabtes i els diumenges. En aquest moment, hi ha dos equips de pin-pong federats: un a segona categoria i un altra a tercera.

Fa uns vuit anys, el centre havia organitzat classes de català per a nens i nenes; però es va tenir que abandonar perquè hi havia una rotació constant marcada precisament per la inconstància. Ara, hi ha el projecte de fer classes de català per a gent gran.

A l'actiu de l'entitat, hi ha les sessions de teatre que s'havien montat per a inaugurar la primera fase del local. I ara s'esperen reprendre les activitats culturals quan hagi passat la tensió de les el.leccions.

A nivell urbanístic, s'està el.laborant un pla de remodelació del barri. Però, de sempre, la lluita pels carrers, la llum i altres elements de la infraestructura urbanística ha estat una constant.

6. Centre Social la Vinya

La Vinya és una important promoció del Patronat Municipal de la Vivenda. Es van pagar 30.000 pessetes d'entrada i un màxim de 1.800 ptes al mes; en un període de 20 anys aquestes vivendes

quedaran de propietat. Cal anotar que moltes d'aquestes vivend es es van fer amb l'aportació de treball personal dels mateixos que anaven a viure-hi.

Hi ha un centre social del Patronat Municipal de la Vivenda, amb més o menys 350 socis, que cotitzen 25 pessetes cada mes.

Les seccions o vocalies del centre social són les següents:

- un grup de joves que promouen campionats de ping-pong, excursions, cursets de guitarra, festes i classes de català.

Els veritablement actius són més o menys uns 15.

- hi ha un projecte de biblioteca que encara està per obrir.

- la junta del centre és la que resolt els problemes burocràtics de l'entitat, les entrevistes amb personalitats, els permisos i manté els contactes obligats amb el Patronat Municipal de la Vivenda.

- grup d'espai que en aquests moments està parat pel gravíssim problema de trobar monitors adients i amb competència.

- grup de dones que, sobretot, han treballat els problemes que afecten a l'ensenyament; per exemple, el problema del nen quan arriba a casa, promoció de xerrades d'intercanvi entre elles dirigides per mestres, un curset de ceràmica, una campanya nadalenca sota el lema "la casa te la pots arreglar tu mateixa". Va organitzar una conferència sobre la llei i la dona que experimentar un èxit desbordant.

- hi ha una assessoria jurídica des de fa uns mesos, exactament des del setembre del 1976. Es tracta de cinc advocats amb una permanència de tres cada dia. Han establert unes quotes de 175 ptes. mensuals donant dret a tota mena de cònsultes. Pel que no és soci, s'han establert uns preus mòdics per cada consulta. La motivació per la qual aquests advocats passen quatre hores diàries en aquest consultori és manifestament la seva voluntat de voler fer un exercici pel dret dels pobres. No es dediquen únicament al dret laboral, sinó també penal, administratiu i civil. Els que els ocupa més temps, són les qüestions relatives als arrendaments. Creuen que és fonamental el treball en equip i volen tenir una incidència real i efectiva al barri, és a dir, volen arribar a assumir les reivindicacions col·lectives del sector.

- la llar dels jubilats disposa d'un casino amb taulell, tau-

les i televisió. L'inconvenient és que són sempre els mateixos els que hi van i això comporta moltes tensions; aquestes es tradueixen en problemes greus d'acolliment. El fet és que a la

Zona Franca no hi ha ningú que treballi amb els vells i precisament és el jubilat que es troba més desassistit sanitàriament. Es va arribar a fer una vetllada nadalenca molt simpàtica. El Patronat Municipal de la Vivenda es cuida de la neteja del local; Però la gerència del local la porta un avi que es troba marginat de la seva família. Han arribat a fer alguna acció col·lectiva: van aconseguir que es disposés del diari a través d'una protesta reivindicativa ~~portada~~ pel ells mateixos.

-Finalment, hi ha un grup de persones grans que, a través de l'organització d'una campionats de dòmino i de mus, intentar donar alternatives cohesionants a les persones més marginades de La Vinya.

Els nostres informants del centre social La Vinya, diuen que s'ha observat que es dóna una tendència generalitzada, fruit de disciplina de partits i portada sobretot per gent jove, a moure's únicament per ideologies polítiques. És la inclinació que porta a molts grups a l'ocupació d'Associacions de Veïns i Centres social.

En aquests moments, precisament, l'entitat es troba en una etapa en la que s'intenta retrobar la gent autèntica del barri; hi ha hagut una mena de saturació política i s'intenta, per tant, crear les vocalies que en realitat siguin aptes a interessar a la gent de La Vinya. El fet és que hi ha molta gent que es mou a La Vinya i que no està de cap manera estructurada; en definitiva, el que s'intenta és d'estructurar les coses en funció de la demanda popular. Les reivindicacions, almenys fins ara, han estat imposades per grups polítics i han tingut una irradiació molt forta sense un arrelament adient i desitjat. El plantejament actual neix precisament d'un cert desànim i, fins a cert punt, la gent s'ha cremat.

El Patronat no té cap incidència en l'organització interna del centre social. Aquell només posa al servei d'aquest un assistent social els dïmatins per a casos individuals i un altra les tardes per a promoure la vida col·lectiva.

7. Associació de Veïns dels barris de les Vivendes SEAT

Les persones que viuen a les vivendes de la Seat o a les de la Cooperativa Verge de Núria, diuen els nostres informants que "no es senten obrers"; són completament "manipulats per l'em-

per l'empresa".

L'Associació nasqué el 1974 i té actualment 550 socis; però encara que siguin molts, ens insisteixen que el fet no està en relació directa amb el nombre sinó amb la qualitat.

Hi ha cinc vocalies i dues en projecte. Aquestes són les següents:

-Relacions públiques que és la que prepara les campanyes de captació de membres. Des que funciona aquesta vocalia, l'entitat s'ha incrementat de 300 socis i aquesta batalla la realitzen a través d'articles i col.laboracions a la revista de l'Associació. Es també funció d'aquesta vocalia la coordinació amb la zona.

-L'Urbanisme parteix del principi que aquest polígon és un avortament. La cooperativa, per exemple, té uns executius que pesen; però que han demostrat a bastament la seva incapacitat. De fet, tothom té pagada la seva vivenda i el barri continua amb una infraestructura càdica. La vocalia va lograr portar l'alcalde Socias al barri i s'ha realitzat un estudi i un contraplà preveient zones verdes i equipaments. En aquests moments, es treballa per les canalitzacions i les clavagueres perquè encara són inexistents.

-Seguretat i Higiene es preocupa de la neteja del barri en general i treballa en aquesta línia. Seat no s'ocupa de la neteja i, per exemple, hi ha un sol home que recull les escombraries.

-Cultura ha iniciat una escola per a adults on es fa alfabetització i classes de català amb un total de 40 alumnes. La intenció d'aquesta vocalia és que la seva acció s'extengui per a tota la zona.

-La vocalia laboral ha organitzat l'ajuda i la sol.lidaritat en moments de lluita obrera important al barri. Intenta fer una promoció sindical sense emmarcar la gent en una central determinada. Només s'intenta concienciar a la gent sobre la necessitat de sindicar-se.

Les dues vocalies en projecte són les següents:

-Joves. Hi ha dos tipus de jovent a la zona:

a) Els que van al grup deportiu de l'empresa on es fa una labor completament feixista perquè s'ignora que la promoció de la persona cal que sigui integral i no només esportiva.

b) Els que s'en van del barri perquè allà mateix no hi ha centres d'evasió. Aquests són la majoria, puix que tenen moltes idees anàrquiques i cadascú va pel seu compte. S'intentarà crear actes col.lectius per a aquests per a crear una certa cohesió

i poder així fer més coses.

-la vocalia de les dones: es tracta d'organitzar quelcom que aglutini a les dones i els doni consciència de que han estat explotades perquè han estat considerades com a màquines reproductores. Efectivament, el barri ve molt condicionat per la gent que hi habita i per la qualitat d'aquestes persones. És un barri que no asumeix els seus problemes: cal crear unitat i sentit de la reivindicació. Això no és fàcil perquè tothom se n'entera de tot i les persones estan molt marcades per les actituds que es prenen dintre de l'empresa. Tot repercuteix molt seriament en la vida mateixa del barri.

8. Centre Social Ancora del Polvorí

Va nèixer el 29 de febrer del 1968. Es tracta d'un centre que depèn de Madrid dintre els Centres de Cultura Popular i la Secció Femenina i, en certa manera, té uns certs lligams amb la diocesana a través de la rama de dones de l'Acció Catòlica. En tot l'Estat hi ha uns 200 centres d'aquesta mena i a Barcelona en concret n'hi ha cinc. El Patronat Municipal de la Vivenda deixa únicament el local.

L'inici del Centre Ancora fou degut a la constatació de que no es feia acció cultural al barri. Aquests centres han nascut sempre amb una animadora cultural que en aquest cas del Polvorí és l'Assistent Social.

Encara que sigui directament al servei cultural de la dona, el Centre Ancora es troba també obert als marits.

L'acció social de l'Ancora no cal desestimar-la; per exemple, quan l'afer de les escombraries, com que les reunions i gestions amb els advocats no es podien fer als centres del Patronat perquè hagués provocat el conflicte entre l'Ajuntament i aquell, es van fer totes les reunions a l'Ancora. El que va passar és que al moment de fer les impugnacions, l'entitat no tenia personalitat jurídica. Aleshores, es va constituir una junta de 21 delegats a través d'unes eleccions democràtiques; però com que l'entitat depenia dels estatuts d'acció catòlica (sense ésser confessional), van ésser en definitiva cinc dones que van assumir la junta. Això va generar unes tensions fortíssimes entre homes i dones.

Les accions culturals de l'Ancora són les següents: lliçons de "corte", cursets de sexologia, d'educació dels fills, de català, sobre les lleis de la dona, sobre les relacions escola i pares, les relacions del nen i el carrer, cultura general, sobre la història de Catalunya i els grups polítics...

L'entitat no té socis, sinó únicament ^{gent} que participa a les activitats que es realitzen. La gent, en general, al barri no descobreix la motivació cultural. La participació és molt poca; però en canvi l'Ancora té un pes específic al barri.

Quant als nens, s'havia creat un moviment infantil que en aquests moments no funciona; de totes maneres, hi ha un grup de majorettes a les que s'acull al mateix barracó que tenen la seva banda i també a un grup de nens que toquen la bandúrria i que ja fa un any i mig que actuen. De tots aquests grups s'en cuiden gent mateixa del barri.

Durant un any, l'Ancora va estar lluitant per una llar d'avis que al final va veure la llum sota la vinculació del mateix Patronat. Les mateixes àvies s'ho van acondicionar i és una realització que es feia molt necessària.

A nivell associatiu el barri és essencialment rural i manifesta les mateixes tensions que es presenten a un món rural. El que passa és que mig barri és familiar de l'altra meitat i les tensions familiars repercuteixen en la vida mateixa de l'Ancora.

9. Centre social de Can Clos

Hi ha una junta rectora i es tracta d'una entitat de 300 socis. Ja el mateix edifici fou fet per prestació personal dels veïns amb hores extraordinàries i és per això que els habitants de Can Clos diuen i afirmen que el centre social és d'ells i els pertany. Efectivament, actuen amb una gran llibertat d'acció. L'Assemblea elegix democràticament a la seva junta cada tres anys.

Les activitats de l'entitat són múltiples i variades:

- Escacs: estan federats i es tracta d'un grup que marxa molt bé. Es fan campionats socials i amb d'altres entitats.
- Muntanya, que té el seu programa d'excursions.
- Joves, que es dediquen a fer festes culturals.
- Música: toquen i fan ball. El seu objectiu és promoure la música. Hi ha dos conjunts. Els seus noms són Revolució i

- Contaminació; aquests han vist la llum gràcies a préstecs de Caixes d'Estalvi i a mesura que van actuant van tornant els diners. Inclús tenen carnet professional de música.
- Infantil: fan treballs manuals, sortides, colònies i pel·lícules infantils.
 - Ping-pong: que pensen federar-se.
 - Associació de Pares de l'escola Isaac Peral.
 - Secció social de dones: el seu objectiu és promocionar la dona. S'han donat cursets de psicologia infantil, planificació familiar, ceràmica...
 - Urbanisme: va nèixer quan es va començar a plantejar el problema de la remodelació del barri i és la que més treballa en l'actualitat. Van contractar un arquitecte i han realitzar un extraordinària enquesta al barri i pretenen amb la seva alternativa que ningú que no sigui del barri vingui a viure a aquí.(1)

La gent del barri és molt aficionada al bitllar sense estar federats i sense haver-se constituït en secció independent.

Quasi tot el barri està pràcticament afiliat al PSUC i, inclús a nivell religiós el barri queda molt "ocult". Existeix una forta pressió social en contra d'acceptar tan sols una reunió en una Església. "Tu no vas a esas cosas", és l'expressió més corrent.

Conclusió

A nivell associatiu, la Zona Franca planteja un interès incontestable. Es tracta d'una vida social marcada per la reivindicació que és, al cap i a la fi, resultat de molts anys de lluita i de marginació.

Es fa molt difícil definir un "apoliticisme" en la vida associativa de la Zona Franca. Sobretot, s'ha vist clar, després de les eleccions la importància d'aquesta dimensió política des del moment que aquesta ha pogut tenir una autonomia pròpia

(1) Cal saber que les vivendes de Can Clos eren provisionals amb una provisionalitat que havia de durar dos anys... i encara ho són. L'arquitecte demanava 290 milions i l'Ajuntament n'invertirà 200. Els pisos construïts posteriorment al primitiu Can Clos van costar 40.000 ptes d'entrada i 1.000 mensuals.

i, per tant, s'ha clarificat, en certa manera, la panoràmica de les institucions i associacions que estan al servei dels barris.

I què serà del futur de l'associacionisme a la Zona Franca? Segurament que les coses tornaran més al seu propi lloc. Les entitats de barri probablement assumiran amb més claredat la vida cultural dels mateixos, deixant de banda les accions pròpiament i exclusivament polítiques als actors del barri. Hi haurà fatalment coincidències precisament per la impossibilitat de separar amb dues entitats: polítiques i culturals; la interacció de les mateixes són extraordinàries i inseparables.

A aquesta descripció de l'associacionisme a la Zona Franca, únicament podem dir que hi ha una fidelitat històrica evident a un passat més o menys llunyà en el que els darreres de Montjuïc posaren en evidència el grau de cohesió política i social que feia als seus veïns particularment sensibles als aspectes marginadors de la seva mateixa existència.

La difícil coordinació de l'aïllament autonòmic de cadascun dels barris de la Zona Franca, s'ha lograt en certa manera a través de les vocalies coordinadores de l'Associació de Veïns de Port. Malgrat tot, no es tracta pas d'una empresa fàcil perquè tant les discrepàncies polítiques com les distàncies geogràfiques són per si mateixos factors de distanciament i de separació que fan difícil la unitat i la cohesió. Si a aquests elements hi afegim també els problemes que comporten les diferències socio-urbanístiques i el mosaic distint que componen els barris des del punt de vista socio-demogràfic, ajuntat a la corresponent diferenciació en la consciència autonòmica de cadascun dels nuclis que integren la Zona Franca, acabarem en la convicció que és molt difícil considerar-lo com una unitat inseparable i contínua.

El futur de l'associacionisme a la Zona Franca està en mans d'un esdevenidor més o menys imprevisible. L'única cosa certa és l'afirmació que la vida d'associació aquí és molt difícil que mori. Tot el contrari, segurament que reprendrà el seu ritme amb nova volada i amb un dinamisme cada dia més fecund i més ubèrrim.

Capítol VI

L'equipament escolar: un fals problema

Ningú es pot quedar sorprès de constatar que, en aquests moments, el problema escolar -plantejat així com a problema- és una reivindicació una mica fora de lloc als barris de la Zona Franca. Històricament, certament els problemes de l'ensenyament han estat rellevants. La Zona Franca ha estat una àrea d'assentament primitiu de molts nuclis de població que, segons els testimonis dels nostres informants, generava dèficits gravíssims d'equipament: des de la sanitat a l'urbanisme, des de l'escola a la vivenda. Ja n'hem fet referència periòdicament al capítol de la història i evolució dels barris.

Hi ha coses que s'han anat resolent i d'altres que encara ostenten els mateixos dèficits que patien en els seus orígens. Tots els nostres informants estan d'acord en afirmar que la qüestió escolar, a nivell quantitatiu, està completament resolta. Inclús hi ha escoles que tenen places escolars buides i encara es pensa que és millor l'ensenyament de les acadèmies privades pel sol fet que es tracta d'una ensenyança que es paga.

Una altra qüestió seria l'anàlisi qualitativa de l'ensenyament. Es en aquestes dimensions qualitatives que trobaríem uns dèficits rellevants. Sembla que, evidentment, els problemes més greus i resonants dels barris de la Zona Franca són els que toquen la vivenda i la sanitat, que hem tractat en altres indrets del nostre informe.

Pel que fa a l'ensenyament, ens proposem fer una anàlisi global per a detectar l'estructura actual de la població en edat escolar, la qüestió de les guarderies, l'estudi quantitatiu de les places ofertes en els diversos nivells de l'ensenyament, els estudis del batxillerat, l'ensenyament professional, l'ensenyament especial i subratllar finalment alguns aspectes qualitatius de l'ensenyament. Del conjunt de les nostres el.laboracions, veurem si serà possible fer unes induccions que defineixin amb més o menys exactitud les diverses problemàtiques de l'equipament escolar o qui sap si fer el punt global de l'estat actual de l'ensenyament a la Zona Franca.

La nostra el.laboració vol tenir compte únicament de les

dades objectives que ens vénen donades per una doble font informativa: els llistats del Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya (1) i d'informacions directes extretes de la conversa amb responsables de l'ensenyament a la Zona Franca. Els aspectes qualitatius, evidentment, només troben la seva informació en aquest segon canal.

1. Població en edat escolar per barris, sexe i edat

A la sectorització per barris feta en el capítol demogràfic, hi hem operat l'anàlisi de la població menor de 15 anys. Les dades són les referents al Padró Municipal de l'any 1974. Heus aquí el quadre global que conté aquesta informació:

	<u>Anys</u>	<u>Nens</u>			<u>Nenes</u>			<u>Total</u>
		<u>0-5</u>	<u>6-13</u>	<u>14-15</u>	<u>0-5</u>	<u>6-13</u>	<u>14-15</u>	
E. Aunós		142	234	67	134	231	69	877
Seat-Núria		330	749	204	322	742	194	2541
c. Mineria		137	179	34	144	176	34	704
p. Zona Franca		260	353	66	225	383	64	1351
Santiveri-Port		133	388	187	146	369	93	1316
FFCC-Fomento		99	171	28	78	186	46	608
Plus Ultra-La Viña		133	187	46	112	170	40	688
Polvorí		80	182	43	93	189	45	632
Can Clos		53	114	37	46	109	30	389
Can Tunis		<u>71</u>	<u>183</u>	<u>48</u>	<u>80</u>	<u>192</u>	<u>27</u>	<u>601</u>
Total		1438	2740	760	1380	2747	642	9707

Globalment, doncs, els 9.707 nens i nenes en edat d'escolarització es distribueixen de la manera següent:

nens	4.938	50'87 %
nenes	<u>4.769</u>	<u>49'13 %</u>
	9.707	100

Per grups d'edat, la distribució és la següent:

0-5 anys:	2818
6-13	: 5487
14-15	: <u>1402</u>
	9707

Al primer grup hi corresponen els graus de preescolar (guarderia, jardí d'infància i parvulari), al segon grup és el del

(1) Les dades es corresponen al curs 1975-1976.

període l'ensenyament obligatori i al tercer grup les edats de l'ensenyament professional. Tot aquest esquema només té sentit si la realitat de fet es presentés amb una exactitud matemàtica. Teòricament és així; en la realitat segurament que no és pas d'aquesta manera.

Aquestes dades de demografia infantil ens serviran per a treure induccions i fer estimacions de cara als possibles dèficits en les diverses etapes de l'ensenyament.

2. Les guarderies

a. Dades generals

La nostra anàlisi es basa amb les dades de les quatre guarderies següents: (1)

1. Guarderia-parvulati La Viña - c. Ferrocarrils Catalans, 81.
2. Guarderia municipal nº 5 Bellmunt - Polvorín
3. Guarderia municipal nº 1 - c. Ntra. Sra. Port, 183
4. Guarderia municipal nº 6 Chavorrillos - Can Tunis
5. Guarderia Tic-Tac - c. Ntra. Sra. Port, 262-264

Els elements més destacables de cadascuna d'aquestes guarderies són els següents:

<u>Guarderia</u>	<u>Nombre de nens</u>	<u>Horari</u>	<u>Dependència</u>	<u>Edats</u>
La Viña	113	7'30-17	Patronat	60 dies
Polvorín	42	9 -17	Ajuntament	5 mesos
Ntra. Sra. Port	52	8'30-18	Ajuntament	40 dies
Chavorrillos	48	9 -17	Ajuntament	1 anys
Tic-Tac	<u>35</u>	7'30-19'30	Privada	6 mesos
	290			

Normalment, totes aquestes guarderies tenen els infants fins l'edat dels quatre i fins i tot del cinc anys. Pel que diu referència a l'horari, només la primera i la darrera es corresponen fidelment a un horari plenament adaptat al règim laboral de la dona que treballa. Malgrat tot, a l'hora d'especificar qualitativament alguns extrems, es comprendrà fàcilment el tipus de persones que porta els seus nens a cadascuna d'elles i això matitzarà extraordinàriament aquesta dada.

Per altra banda, són poques les guarderies exclusivament privades que han estat ubicades al sector.

Ens sembla que hem de fer una primera consideració que té la

(1) Sabem de l'existència de la guarderia de la SEAT: 120 places. Es guarderia de l'empresa i no l'hem quantificat en la nostra anàlisi.

seva importància en el moment que estem tractant de les guarderies de la Zona Franca: fin a quin punt treballen les dones?

La distribució per barris d'aquesta variables és la següent:

<u>barri</u>	<u>nombre de dones que treballen</u>	<u>%</u>
E.Aunàs	290	21'2
Seat-Nuria	384	25'6
Mineria	232	34'2
P.Zona Franca	349	23'6
Santiveri-Port	341	40'2
FFCC-Fomento	151	53'7
Plus Ultra-La Viña	177	23'1
Polvorí	188	54'8
Can Clos	93	51'7
Can Tunis	<u>62</u>	<u>9'5</u>
Area de l'estudi	2.267	33'7

La primera cosa que cal notar, és que les dades del treball femení han estat tretes del padró municipal del 1974. No podem prendre tampoc les mateixes amb una exactitud matemàtica; peròensem que són indicador prou aproximat per a tenir-les en compte. També cal notar que aquestes xifres es corresponen amb el treball femení declarat; però la veritat és que hi ha un important embalum de feines que les dones fan i que no consten oficialment com a actitud laboral pròpiament dita. Ens referim notòriament al treball realitzat a hores, i a d'altres labors no registrades.

De totes maneres considerant efectivament la taula precedent, les 290 places de guarderia cobreixen únicament el 12'8 % de les necessitats. Malgrat que no tots els infants requereixin una plaça de guarderia i encara que no totes les dones amb una activitat laboral reconeguda siguin casades, ens sembla que ens movem dintre un context relativament pobre d'equipaments de guarderia. La dada no pot extranyar a ningú ja que l'estudi del Pla Comunitat Cristiana de Béns del 1965, ja deia aleshores:

"Ni quantificarem ni detallarem amb nombres aquest problema i la raó és que actualment no és tal problema. Hi ha una quasi absoluta insuficiència de les instal·lacions existents. No és la manca de mitjans econòmics per a accedir a una plaça de guarderia, sinó el de que

(1) Caritas Española, Plan CCB, Madrid, Euramérica, 1965, p.119.

no hi ha en realitat places de guarderia infantil (els dèficits es situaven aleshores al 97 % de les necessitats). La contradicció més important és que la quasi totalitat de les famílies que necessiten aquests serveis són precisament les que no poden pagar la quota total"....

"La mare té dificultats serioses a poder sintonitzar la seva doble funció laboral i maternal. El problema es localitza particularment a les àrees semiurbanes, urbanes i suburbanes i té una identitat menor en els contextes rurals!"

b. D'alguns elements d'història

i. La guarderia de La Vifia (1)

Fundada per la filla de qui aleshores era alcalde de Barcelona, Porcioles, qui amb una gran bona voluntat i amb un profund sentit paternalista, volia efectivament portar a terme una acció social en un barri. Al cap d'un cert temps van tenir que abandonar la labor perquè manifestaven i evidenciaven una total incompetència.

La guarderia va romandre tancada durant un any.

A l'hora de decidir recomençar la institució, es va anar a buscar el doctor Ribas, que era un important i insubstituïble treballador social de la Zona Franca, a fi de que s'impulsés aquesta segona etapa. En definitiva, es va crear un Patronat que regís la institució.

El doctor Ribas tenia ja una guarderia a la parròquia de Nostra Senyora de Port i ell, quan encara hi havia el grup de la Porcioles, ja havia passat tots els nens de la seva guarderia a aquesta. És per això que s'el va anar a buscar.

La Junta Rectora és la mateixa de la del Patronat del doctor Ribas i, en definitiva, després de molts diàlegs i tensions, l'Ajuntament va sotmetre les coses de tal manera que el dit Patronat va tenir-ho que acceptar: efectivament havia fet una estratagema amb astúcia, el que en francès en diuen "chantage".

De moment, es va imposar que les quotes fossin mínimes, és a dir, 300 pessetes de mensualitat i 400 per l'alimentació. Veient que els dèficits s'anaven agreujant, es va sol·licitar una subvenció del Ministeri del Treball en concepte de guarde-

(1) Quan ja havíem acabat l'estudi, s'ha sabut per la premsa que aquesta guarderia ha acabat tancant les seves portes.

ria laboral. Efectivament, s'han rebut vàries subvencions.

Amb tot i malgrat aquestes, la realitat és que es tira com es pot: només cal notar que els dèficits mensuals ascendeixen a les 270.000 pessetes. El cost mensual de cada nen puja a 6.200 ptes i recentment, la darrera puja arriba a les 1.350 ptes depensió i 1.750 de menjar: el dèficit encara és evident.

Cal afegir a tot plegat que la Junta Rectora va tenir que indemnitzar a tot el personal antic. Donat que aquesta sempre s'ha negat a dialogar amb els pares, aquests es van constituir en comissió i enguany han fet un estudi econòmic de la situació. Les conclusions són les següents:

- augment lineal per a tothom de 5.000 ptes/mes.
- no s'incrementarà el sou del personal fins el setembre.
- es ferà vacances únicament el mes d'agost.
- els mestres pagaran el 50 % de la seva manutenció.
- cal que hi hagi més nens per classe.

La guarderia només compta amb personal titulat. Hi ha una directora sense classe al seu càrrec, a més de 8 cuidadors, dos auxiliars i quatre subalterns (de les mestres, n'hi ha tres que estudien psicologia).

La distribució dels alumnes és la següent:

de 60 dies a 9 mesos:	8 alumnes		
fins a un any i mig :	19	"	
fins a dos anys :	22	"	(en dues aules)
fins a tres anys :	44	"	(en dues aules)
fins a quatre anys :	20	alumnes	

ii. La guarderia Bellmunt del Polvorí

Es va cremar un nen al barri i els veïns van reinvidicar la guarderia. Es va començar com una acció caritativa portada per un grup de senyores entre les que hi havia la filla del senyor Porcioles. Les coses anaven tan malament, que al cap de dos anys s'en van fer càrrec les religioses mercedàries missioneres i ja fa 18 anys que ho porten.

Val la pena de dir que, malgrat que la institució tingui vint anys d'existència, el barri en té 25: això vol dir que es va passar cinc anys sense cap mena d'institució d'aquesta mena.

Actualment, depèn de l'Ajuntament de Barcelona que cobreix totes les despeses del seu funcionament i els nens s'apunten directament a les oficines municipals. Es paga la mòdica quantitat

mensual de 700 pessetes. La guarderia només té dues aules amb dos grups cadascuna d'elles:

- de 5 a 12 mesos: sis alumnes
- fins a 2 anys: set "
- fins a tres anys: 15 "
- fins a quatre anys: 15 "

Com a personal cuidador, hi ha una directora, una educadora que no és religiosa i dues subalternes.

Es dóna una manca d'espai evident i sovint tenen que refusar nous ingressos.

iii. Guarderia de l'Asil

Fou inaugurada fa uns tres anys com per casualitat. Donada la necessitat que hi havia, es va habilitar una part de l'asil. Es paga també la mòdica quantitat de 700 pessetes. El curiós és que, segons diuen els nostres informants, a l'hora de fer parvulari els pares no els volen portar ni a Can Clos ni a les Cases Barates.

Estan distribuïts en cinc grups:

- de 40 dies a 9 mesos: 6 alumnes
- fins a 16 mesos : 8 "
- fins dos anys : 11 "
- fins a tres anys : 12 "
- de més de tres anys : 15 "

Hi ha cinc puericultores que amb les noies que estan fent el servei social i altres que fan pràctiques de puericultura, arriben a un total de 12 persones més quatre subalterns. De fet, es fan torns.

iv. Guaderia Chavorrillos de Can Tunis

Va començar per la iniciativa d'una senyora gitana que s'havia promocionat i que tenia un interès específic per a fer un treball d'aquesta mena. Va instal·lar-se a un barracó buit quan encara hi havia el grup de barraques de Jesús i Maria. Això era l'any 1968 i hi treballava amb dues noies que eren subvencionades per la Càritas Diocesana.

Aquesta senyora es va casar amb un industrial i va perdre un fill i el gener del 1970 demanava a Càritas que s'ocupés integralment de l'obra iniciada. Fou aleshores que les religioses de la Caritat van ocupar-s'en: Càritas pagava el personal i

les religioses les despeses del funcionament. Però tot seguit es va veure que la barraca no reunia les mínimes condicions higièniques i d'acolliment per un treball d'aquesta mena.

El novembre del mateix any 1970 Càritas construïa la nova guarderia i l'Ajuntament s'en feia càrrec. Seria la guarderia municipal nº 6.

Com a personal, hi ha tres educadores, dues religioses i dues persones de neteja. El treball esdevé veritablement agotador.

v. Guarderia Tic-Tac

Es l'única existent a la Zona Franca de dependència privada. Es pot dir que es tracta d'una empresa familiar.

Els alumnes estan agrupats en tres seccions:

-de menys d'un any: 7 alumnes

-fins a tres anys: 19 "

-més de tres anys: 9 "

Hi ha una directora que és puericultora i dues persones cuidadores de les que una també ho és. A més, també hi ha dues persones subalternes.

c. Aspectes qualitatis

Generalment, el nivell intel·lectual de les mares és molt baix i des del punt de vista econòmic hi ha diferències notables: des de les mares infermeres i oficinistes de la guarderia Tic-Tac fins a les gitanes de Can Tunis, hi ha tota una gama diversificada de clientela de les guarderies de la Zona Franca.

A la guarderia Tic-Tac pràcticament totes les mares treballen i s'hi endevina una certa qualitat de les famílies. En canvi, a la resta de les institucions els nostres informants han remarcat que els nens vénen bruts, no canviats, mancant roba, inclús amb febre (1), mal alimentats. A la guarderia de Can Tunis es dona el fet que les mares confien veritablement amb les cuidadores i, diuen els nostres informants que han arribat a aconseguir que les mares els portin nets. Si no es logra del tot, és perquè elles surten de casa molt dematí per a anar a vendre flors, alls i d'altres coses (el seu treball) i aleshores han de deixar els més petits a la cura d'una nena gran que només té 8 o 9 anys: és impossible lograr que aquesta germaneta s'en cuidi.

(1) els hi donen un antitèrmic i els porten igualment a la guarderia.

A la guarderia de l'Asil, en canvi, s'afirma que les mares tenen una particular comprensió de les petites cosetes de cada dia i que veritablement les que no ho entenen són l'excepció.

En general, s'afirma que els petits reben una educació molt a cops. Donat el primitivisme d'algunes mares, es passa molt fàcilment d'un afecte extraordinari a un rebuig molt agressiu. Pel que es manifesta dintre la guarderia, es veu que són criatures molt acostumades a que els eduquin amb bofetades. Els pares tenen dificultats a entendre la veritable dimensió educativa de la seva missió. Algunes guarderies, donat que els horaris laborals dels pares són molt carregats i que pràcticament no es preocupen de l'educació, han fet reunions periòdiques amb ells sobre problemes de dietètica i d'educació.

A Can Tunis s'observa que els pares tenen tendència a explotar en gran manera als seus fills. S'els emporten a demanar caritat i la conseqüència és que els nens són molt agressius. Els problemes habituals de la família les criatures els viuen ja molt aviat: lluites, baralles, alcoholisme, etc. Malgrat tot, s'observa que els pares vigilen molt la conducta dels seus fills a la guarderia. Encara que al carrer prenguin mal sovint, no consenten que a la guarderia es donin el més petit cop. Si els passa alguna cosa, els treuen desseguida. Els nostres informants ens diuen que han tingut sort que mai hagin tingut un accident. Això està directament lligat a la cultura gitana perquè pràcticament tots els alumnes són gitanets.

Quan abandonen la guarderia, ja no van a l'escola. Els pares són poc constants i no es preocupen de l'escola. Malgrat les orientacions fetes a les mares, només hi ha dos alumnes sortits de la guarderia de Can Tunis a Port i dos a les Cases Barates. Manca certament una escola mateixa a Can Tunis. Un jovent voluntariós havia iniciat una escola als pavellons contruïts per l'Ajuntament; però aquest ha retirat el material i en aquests moments no hi ha més possibilitat que desplaçar-se. El curiós és que són els qui manifesten més interès per l'escola els que més tard arribaran a trobar un treball. Els gitanos són essencialment nòmades i per qualsevol pretext (lluites entre tribus o altres raons) s'en van del lloc. En aquests moments hi ha tres famílies que han anat a passar una temporada a Sant Cosme del Prat de Llobregat.

Finalment, s'ha observat a totes les guarderies una mena de sentiment de culpabilitat: "tengo que trabajar ¿sabe usted? y no

ouedo ocupar-me de mi hijo directamente". Les mares volen seguretat i tenen interès de constatar que el seu fill va content a la guarderia. (1)

3.L'escolarització a preescolar

Es tracta de les edats compreses fins els cinc anys. Són etapes educatives molt importants; però que, de moment, no són pas compreses dintre l'ensenyament obligatori.

En general es tracta d'aules de parvulari ubicades en escoles més àmplies. Només hi ha una institució únicament dedicada exclussivament a les edats de preescolar: el col·legi Stella Maris, al passeig de la Zona Franca. Aquesta era una institució que fa cinc anys era una escola primària on 16 alumnes hi anaven únicament a aprendre a llegir i escriure, puix que el director tenia la idea que era necessari preparar únicament els alumnes per a fer posteriorment uns estudis de formació professional. Creia i estava plenament convençut que a la Zona Franca no es podia fer altra preparació que la d'obriers especialitzats. Els seus mitjans eren completament arcaics.

L'organització actual de l'escola, ubicada en una antiga masia, és per a jardí d'infància i parvulari, és a dir, per a nens i nenes dels dos als cinc anys. Hi ha 27 alumnes a menjar sobre una capacitat global de 40 places de menjador. Es disposa d'un ampli espai per a fer-hi guarderia; però sense subvencions és pràcticament impossible muntar-la. Actualment té uns 200 alumnes i el que més abunda són els fills dels enginyers, aparelladors, advocats i dirigents de la SEAT.

A part, doncs, aquesta escola, tota la resta són aules de parvulari o jardí d'infància d'altres institucions. El quadre global de tot el preescolar a la Zona Franca és el següent:

<u>Tipus d'ensenyament</u>	<u>Aules</u>	<u>Edats</u>	<u>Alumnes</u>	<u>Mestres</u>
Estatat-Ajuntament		2-3	39	
Privat subvencionat	18	4-5	651	17
Privat 50% subvencionat	2	//2-3 //4-5	// 34 // 41	2
Privat no subvencionat		2-3	177	
Església	12	4-5	175	12
	32		1.117	31

Del quadre precedent, es desprèn que la densitat d'alumnes per aula és de 34'9.

(1) La majoria de les mares que treballen, fan feines de netaja.

Malgrat tot, aquesta mitja no reflexe pas ben bé les diferències que van des dels 29'3 alumnes per aula de l'escola privada no subvencionada i la de l'Església, als 38'3 alumnes per aula de l'escola pública i de la privada subvencionada. Realment, a partir d'aquest índex, no es pot pas afirmar que hi hagi una gran saturació d'alumnat al preescolar.

Si als 1.117 alumnes efectivament escolaritzats a parvulari i jardí d'infància, hi afegim les 290 places de guarderia infantil, tenim un total de 1.407 places per a infants amb edats compreses fins els cinc anys. Aquesta xifra representa una disponibilitat de places que cobreix el 49'92 % de la possible demanda. (Recordem que la població infantil dels 0 als cinc anys era per a tota la Zona Franca de 2.818 infants). No es pot pas dir, de manera global i sense matisos que es detectin dèficits a aquest nivell. La veritat és que poques són les àrees de Barcelona que ostentarien una disponibilitat semblant de places al nivell preescolar.(1)

(1) Per a valorar comparativament el nostre dèficit de 50'08 % de places escolars a la nostra àrea d'estudi, val la pena de comparar-lo amb els dèficits globals de Barcelona.(curs 71-72)

<u>Districtes</u>	<u>% dèficits (preescolar)</u>
Primer	49'6
Segon	50'4
Tercer	-24'7
Quart	-26'8
Quint	41'4
Sisè	46'4
Setè	50'6
Vuitè	25'4
Novè	54'8
Desè	68'2
Undècim	47'2
Duodècim	56'2
<u>Barcelona</u>	<u>44'6</u>
Zona Franca	50'8

Font: Análisis de la enseñanza en la Provincia de Barcelona, Consejo económico sindical, Barcelona, 1975, p.11

"La educación preescolar reúne dos características principales: bajas tasas de escolarización y privatización de la enseñanza"p.12

Donat que l'ensenyament preescolar no és obligatori, tal com dèiem, els dèficits han d'ésser considerat únicament a nivell orientatiu. Malgrat tot, seran significatius per causa de la importància dels primers anys de vida en el desenvolupament de l'escolatització i, per tant, de la personalitat. Una bona o mala educació preescolar; una absència o presència de la mateixa poden condicionar decisivament el futur escolar i professional dels nens.

4. L'Educació General Bàsica, per escoles, ^{sexe} ~~graus~~ i graus

a. Les institucions escolars d'E.G.B. a la Zona Franca

El llistat complet de les escoles sobre les que s'ha portat aquesta anàlisi, és el següent:

1. Hogar de aprendizaje Nuestra Señora de Port - P. Zona Franca, 56 (Ajuntament)
2. Hogar de aprendizaje nº 3 - Ntra. Sra. de Port, 179 (Ajuntament)
3. Col·legi Sagrada Família - Minería, 28 (privat 50 % subvencionat)
4. Col·legi Nacional Enrique Granados - Fuego, s/n - (públic)
5. Col·legi Ntra. Sra. del Pilar, Mecánica, s/n - (religiós, més o menys depenent de la SEAT)
6. Escola parroquial Ntra. Sra. de Port, Ntra. Sra. de Port, 209-211 (privat subvencionat)
7. Col·legi Plus Ultra, Aviador Ruiz de Alda, 57 (privat)
8. Col·legi Nacional Sant Raimon de Penyafort - Tortosa, s/n (públic)
9. Col·legi Garbiñe - Física, 12-14 (privat subvencionat)
10. Col·legi Nacional Isaac Peral - Can Clos, s/n (públic)
11. Col·legi Alfageme - P. Zona Franca, 198 (privat)
12. Col·legi Ntra. Sra. Loreto - Mecánica, s/n (religiós, més o menys depenent de la SEAT)
13. Agrupació Escolar Mixta El Polvorí - Ntra. Sra. Port, s/n (públic)
14. Col·legi Educació General Bàsica "Ramon Casas" - Aluminio, s/n (públic)

En conjunt, doncs, les institucions escolars, les agruparem en funció de les mateixes categories que el preescolar, és a dir:

Estatal o públic	<u>institucions</u>
Ajuntament	
Privat subvencionat	9
Privat 50 % subvencionat	1
Privat no subvencionat	
Església	<u>4</u>
	14

Cal tenir compte de la importància que adquireix el barri l'escola subvencionada. Efectivament, només dues escoles són exclusivament privades (Plus Ultra i Alfageme) perquè, de fet, la de Ntra.Sra. del Pilat i la de Ntra.Sra. de Loreto estan pràcticament sostingudes per l'empresa SEAT.

b. Les institucions escolars d'E.G.B. per sexe

L'equipament escolar segons la dependència socio-econòmica de l'escola, presenta la distribució següent:

<u>sector</u>	<u>aules</u>	<u>nens</u>	<u>nenes</u>	<u>Places menjador</u>
Estatal o públic				
Ajuntament				
Privat subvencionat	109	1751	1506	1017/1487
Privat 50 % subvencionat	8	170	172	25/ 110
Privat no subvencionat				
Església	<u>47</u>	<u>837</u>	<u>757</u>	<u>35</u>
	164	2758	2435	1077/1597

66'5 % de les aules es troben en mans del primer sector. Així mateix 63'4 % dels nens i 61'8 % de les nenes. Es a dir, lògicament i sense tenir compte de les escoles de la SEAT, es pot dir que l'embalum més important del sector es troba en mans de l'ensenyament protegit.

Pel que diu referència a les places de menjador, 94'4 % es troben també al primer sector i, en general, es pot dir que quasi totes (67'4 %) les places de menjador disponibles són aprofitades.

Quant a la densitat d'alumnes per aula, la distribució per sectors de l'ensenyament és la següent:

Primer	29'8 alumnes/aula
Segon	42'7 "
Tercer	<u>33'9</u> "
	35'4 "

En definitiva, ens sembla que seria abusiu parlar d'un problema d'ensenyament a la Zona Franca tenint compte d'aquests indicadors.

Pel que diu referència al total d'alumnes escolaritzats, sense fer distincions de sexes, tenim un total de 5.193. El total de nens i nenes en edat escolar de 6 a 13 anys era de 5.487. Es a dir, hi hauria 294 persones de 6 a 13 anys sense plaça escolar, que representa un 5'4 % de la població infantil total. Aquesta és la mitja que precisament ostenta actualment la ciutat de Barcelona. De totes maneres, no sabem fins a quin punt podem parlar de dèficits a la Zona Franca, puix que la capacitat de les escoles ofereixen 5.218 places, el que vol dir que ^{en} sobrarien 25. Aquest fet ens impossibilita parlar de dèficits i precisament l'explicació pot ésser la mobilitat escolar, és a dir, la bona quantitat d'infants que acudeixen a escoles de fora del barri.

De fet, si tenim compte dels sexes, tenim un altre indicador que és notori:

	<u>de 6 a 13 anys</u>	<u>escolaritzats</u>	<u>diferència</u>
nens	2.740	2.758	+18
nenes	<u>2.747</u>	<u>2.435</u>	<u>-312</u>
	5.487	5.193	-294

Definitivament, creiem que no podem parlar de dèficit escolar ni físic (manca de places) ni funcional (excés d'alumnes/aula) a la Zona Franca.

c. Les institucions escolars d'E.G.B. per cursos o graus

Finalment, portem la nostra anàlisi a la determinació de la distribució de l'ensenyament bàsic per cursos, deixant de banda la diferenciació per graus; però mantenint els sectors d'ensenyament anteriorment esmentats: sector 1 (estatal o públic, ajuntament i privat subvencionat), sector 2 (privat subvencionat al 50 %) i sector 3 (privat no subvencionat i Església o, en l'eventualitat, empresa).

El quadre de la plana següent, dona compte d'aquesta distribució. Hem operat el càlcul en nombres absoluts i en nombres relatius per a l'estudi de les relacions que presenta no solament l'embalum global de l'alumnat a cadascun dels cursos d'E.G.B., sinó també per a què es puguin apreciar les diferències que tinguin alguna significació.

<u>Cursos</u>	<u>Sector 1</u>	<u>Sector 2</u>	<u>Sector 3</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>
Primer	504	39	175	718	13'8
Segon	414	38	191	643	12'4
Tercer	460	43	214	717	13'8
Quart	482	41	207	730	14'1
Quint	406	44	214	664	12'8
Sisè	446	45	188	679	13'1
Setè	325	46	214	585	11'3
Vuitè	220	46	191	457	8'8
Total	3257	342	1594	5193	100
	(62'7 %)	(6'6 %)	(30'7 %)		

Les dues terceres parts de l'alumnat està en màns de l'escola protegida.

Es nota un línia decreixent de l'alumnat a setè i a vuitè de bàsica. Aquesta línia experimenta precisament els graus més forts d'absentisme a les escoles del primer sector, no experimentant precisament els altres dos diferències significatives.

Ens hem interessat per saber si al sector públic o, en general, al primer sector, eren més els nens o les nenes que experimentaven aquesta devallada. Ja només tenint compte de la distribució relativa per sexes al primer sector, la fèsonià d'aquesta dada es presenta de la manera següent:

<u>Cursos</u>	<u>Sector públic (o primer)</u>	
	<u>nens</u>	<u>nenes</u>
Primer	16'1	14'6
Segon	12'2	13'3
Tercer	13'6	14'6
Quart	14'9	14'6
Quint	12'5	12'4
Sisè	14'2	13
Setè	9'7	10'2
Vuitè	<u>6'4</u>	<u>7'1</u>
	100	100

A l'hora de ponderar aquestes diferències amb l'escala global de l'ensenyament bàsic a tota la Zona Franca, queda patent que és precisament els nens que provoquen definitivament la gran devallada a l'escala global. Això vol dir que segurament que són precisament els nens que abandonen més prematurament l'escola quan el sector és el protegit. Suposem hipotèticament que els pares provoquen la sortida de l'ensenyament per a fer ingressar

el seu fill a un aprenentatge laboral o, en el millor dels casos, a un escola professional. La nena, precisament del fet de la divisió del treball sexual a la societat, que no deixa d'ésser un adquirit cultural sobretot en contextos particularment degradats, roman més a l'escola, almenys fins a acabar el seu període d'escola bàsica.

5. L'ensenyament del batxillerat (B.U.P.) a la Zona Franca

Només hi ha una institució que, d'una manera relativament recent, es dedica exclusivament a aquesta àrea: l'Institut Lluís Antúnez, al passeig de Can Tunis.

El col·legi Lluís Antúnez fou construït quan la República. Es troba emplaçat en un espai adjunt a l'empresa de la Campsa. Fins fa molt poc, fou una escola més d'ensenyament primari i, després d'un període d'abandó i d'extraordinari saqueig (la gent hi anava a escalfar-se i s'ho emportava tot), ha estat transformat en Institut. Fa dos cursos que funciona, té una capacitat per a 630 alumnes i és mixte. Es donen lliçons en règim diurn i en règim nocturn i, a més, compte amb un plantell de 33 professors.

La distribució dels alumnes és la següent:

	<u>diurn</u>	<u>nocturn</u>	<u>Total</u>
Primer BUP	210	84	294
Segon BUP	105	49	154
COU	72	191	263
Sisè batxiller	-	55	65
Total	387	379	766

Dels alumnes diurns, 80 % són del barri, o sigui més o menys uns 300. Dels nocturns, només ho són el 15 %, o sigui aproximadament uns 56. Hia ha una associació de pares de creació molt recent.

L'Institut Lluís Antúnez fou fruit d'una reivindicació molt sèria i dura del barri. La sol·licitud popular es basava en el fet de la gran extensió dels barris de la Zona Franca que no disposaven d'estudis de batxillerat i, per tant, que es disposava d'uns edificis que havien estat fets per a escola i que s'estaven enrunant per causa del pillatge de la gent.

Una vegada logrades les autoritzacions necessàries per a engegar l'afer, s'hi presentaren un grup molt numeros de persones

per a ocupar el lloc de professors. El primer curs la cosa va funcionar força bé amb tots els problemes propis d'uns inicis. Un objectiu clar era el de captar i mantenir com a alumnes, primer de tot, els nois i noies del barri. El fet d'estar emplaçat en el barri de Can Tunis donava a la institució unes característiques molt especials: Can Tunis, ja ho hem vist per la història, havia estat una àrea urbana totalment marginada i efectivament era objecte d'uns controls totalment gratuïts per part de la policia. Fins fa un any o no gaire més, els obrers de les Cases Barates, quan a les cinc del matí anaven cap el treball, es trobaven a la policia a Can Tunis que els hi demanava el carnet d'identitat i, si no el potaven, els feien tornar a casa seva.

Quan es va engegar l'Institut va costar molt fer entendre als nois i noies del barri que allò també era per a ells. "Mi padre, mi abuelo, mi tío... todos han sido obreros y yo también lo he de ser". Aquest sol fer exigia per part del cos docent i pedagògic de l'Institut una consciència molt clara de la seva professionalitat i del context de barri on anaven a treballar.

En principi, era d'esperar que totes les idees "progres" que avui són el patrimoni dels universitaris (cultura al servei del poble, fora la selectivitat...), donada la politització de força membres del professorat, es deixarien sentir amb una virulència extraordinària. Es creia que hi hauria una certa coherència entre el pensar i l'obrar.

La realitat, desgraciadament, és molt diferent. El primer curs de funcionament les coses anaven força bé; però el segon curs les coses comencen a anar força malament: els fets que un darrera l'altre es van produint van tirant per terra totes les possibilitats i esperances concebudes. S'està donant una postura discriminatòria de cara als alumnes que són de la Zona Franca i aquests s'emporten quatre i cinc suspesos en cada evaluació, tot i que es tracta de nois o noies amb possibilitats.

El que d'una banda podria fer pensar en una ineptitud dels alumnes, és degut més aviat a una actitud del professorat que en la seva manera d'explicar no té en compte la realitat del barri. Els alumnes del barri diuen "yo no entiendo nada de lo que explica este tío". N'hi ha prou de fer-los-hi una explicació suplementària per a què ho entenguin desseguida. I el curiós és que els que surten catejats són precisament els del barri.

Els alumnes es desinflen perquè tenen consciència de que "no saben estudiar"; "tomamos muchos apuntes en clase y no sabemos para qué sirve". L'única explicació a aquest problema és que les classes són una gran parida del professor sense tenir compte de qui són els receptors.

S'ha fet un esforç de règim democràtic que a l'Institut significa la intervenció dels alumnes en totes les decisions col·lectives. La vaga del 12 de novembre fou molt significativa del trencament d'aquesta idea bàsica perquè el professorat va decretar la vaga unilateralment, decidint escampar octavetes informatives proclamant l'actitud de l'Institut respecta a la diada. La reacció dels alumnes fou de que en volien parlar i que demanaven explicacions per part del professorat. Això va crear una situació de tensió. Els alumnes feien sortir, per la seva banda, unes octavetes en contra de la vaga formades per P.A.C.A. i P.A.C.X. (Partit Anarquista Casa Antúnez i Partit Anarquista del "Carajillo" (1)). La vaga es va fer; però prèviament es va donar la verdadera perspectiva de les dimensions reals de la vaga: els interessos immediats i explícits de la classe obrera.

Una altra situació conflictiva s'ha presentat en el que es refereix als gitanos. Molts d'aquests es passaven moltes estones a la porta de l'Institut fins que una mestra els hi va deixar llapis i paper per a fer dibuixos. Aquesta petita entrada demanava una continuïtat; però de fet no es va fer res més i s'els deixava vagant per allà o bé categòricament s'els treia. Darrerament, ha sorgit una qüestió molt delicada: es diu que uns gitanos han "passat mà" a unes nenes de l'Institut. Per a uns es tracta d'una salvatjada, d'altres pensen que elles s'ho han buscat. Amb tot, sembla que la cosa no fou tan dramàtica com s'ha volgut fer veure.

Val la pena de remarcar que aquesta situació de negativitat dels mestres de l'Institut de cara al barri, va acompanyada d'actituds detectades ja a les escoles del barri. Tot sembla indicar la persistència d'una consciència de classe exclosa de tota progressió en quant als estudis superiors. Com que es tracta de la classe obrera no han d'aspirar a cap mena de promoció a través dels estudis. Per exemple, això es reflexa en el fet que de les escoles del barri són molt pocs els alumnes que han acce-

(1) PACA són les primeres sigles de l'organització. PAC són posterior. La X es refereix a les diverses composicions del "carajillo". (a la plana següent hi ha un exemplar d'octaveta)

I^o.A.A.C.A. y

I^o.A.A.C. X

Protestamos contra la usurpación que hace el P.S.U.C. del llamamiento a huelga general del día 12.

Es una problemática de toda la clase obrera y no la manipulación de un partido político.

¡FUERA USURPADORES!

¡LA VERDAD ES DE TODOS!

¡NO QUEREMOS MANIPULADORES!

dit o accedeixen al batxillerat. No solament això és degut a una manca de voluntat d'estudiar el batxiller, sinó que es refereix a una manca d'encaminament dels mateixos mestres cap a aquests nivells superiors de l'ensenyament.

6. L'ensenyament professional a la Zona Franca

Hi ha tres escoles de formació professional a l'àrea del nostre estudi. Amb tot, malgrat la seva ubicació, no estan pas necessàriament al servei de la Zona Franca.

La nostra anàlisi resta purament descriptiva donada la dificultat d'accés als matisos que ens permetrien fer induccions clares i nítides de cara al conjunt de la informació que aquests relats aporten.

a. Institució sindical "Verge de la Mercè". Centre de Formació Professional - carrer Motores, s/n.

Es tracta d'un formidable immoble situat a la Zona Franca; però que no està pas al servei del barri. L'alumnat prové de tot arreu i inclús de la província de Barcelona.

De moment, s'estan donant les lliçons de la formació professional corresponent als dos primers graus i l'any vinent començarà el tercer grau que tindrà una duració de dos anys.

El primer grau que dóna accés al títol de Tècnic Auxiliar o a un Certificat d'Escolaritat en Formació Professional de Primer grau, es fa en dos cursos i en aquests moments el règim de les classes és únicament diurn i cobreix un total de 950 alumnes. Les rames i professions a les que dóna accés aquesta titulació són les següents:

1. Metall, amb una doble vertent: mecànica i construccions metàl·liques.
2. Electricitat, distingint entre aquesta i la rama electrònica.
3. Fusta.
4. Delineant.
5. Automoció, distingint entre mecànica i electricitat.
6. Administratiu.
7. Imatge i so.
8. Micromecànica, que en aquests moments és la rellotgeria.

A qui ha obtingut el títol de Tècnic Auxiliar, se li dóna accés a la Formació Professional de Segon grau que consta de tres cursos en règim de tardes i nits. Es tracta de 1.100 alumnes que treballen ja a la indústria i, per tant, dóna accés a una especia-

lització dintre cadascun dels rams pels que dóna una titulació:

1. Màquines ferramentes. Matriceria i motllos.
Cadereria en xapa i estructural.
2. Màquines elèctriques. Instal·lacions i línees elèctriques. Automoció.
3. Administració.
4. Electrònica industrial. Delineant industrial i d'edifici o obres.
5. Fusta.
6. Micromecànica.

Aquestes dues últimes són experimentals.

Consignem únicament l'existència d'aquesta institució del fet del seu emplaçament a la Zona Franca; però de cara al barri no té excessiu interès perquè la seva funcionalitat no és pas específica de la nostra àrea d'estudi.

b. Escola de Formació Professional de la SEAT - P. Zona Franca s/n

Es tracta d'una escola homologada pel Ministeri, però és per a la formació professional dels aprenents i treballadors de la SEAT. L'aventatge particular d'aquesta escola és que asseguren el treball a la sortida dels estudis.

El curs vinent començaran el segon grau de formació professional; però, de moment, només es fan els dos cursos del primer grau. Hi ha un total de 325 alumnes dels que 80 % són del barri i 90 % fills de treballadors de la SEAT. Aquests vénen distribuïts en les tres grans rames següents:

1. Mecànica i especialitats (torner-matrices i màquines)
2. Electricitat i especialitats
3. Delineants (on hi ha algunes noies).

Una cosa en la que es troben és que cal fer classes de recuperació perquè o vénen amb una preparació matemàtica molt dolenta o, també, es nota al començament una manca d'hàbit en l'estudi.

c. Institut Social de la Juventut - c. Altos Hornos

Aquesta escola va començar fa ara nou anys. La va formar el doctor Ribas per a subvenir a les activitats culturals, socials i formatives del barri. Immediatament, ho va confiar a les religioses Xaverianes. Al començament, s'hi feien moltes activitats paraescolars i també ensenyament professional; però sense acordar un títol. Potser, aleshores, la justificació més important era que cohesionava el barri per les seves activitats socials.

Però, de mica en mica, la gent s'ha anat organitzant pel seu compte: tenen els seus centres socials i les seves associacions de veïns i, en aquest sentit, l'activitat està completament garantitzada. I és així com, des de fa dos anys, que l'Institut Social de la Joventut és un centre professional de promoció d'adults.

Hi ha un alumnat mixte a partir dels 14 anys i, en quant a la formació professional, s'acorda un títol amb validesa oficial. I així com al començament era una escola únicament del barri, des que es dona un títol, hi ha un 30 % aproximadament de l'alumnat que és de fora del barris de la Zona Franca.

Les activitats fonamentals que porta a terme l'Institut Social de la Joventut són les següents:

1. Cursets d'alfabetització que acorden el títol de graduat escolar i el certificat d'estudis primaris. Hi ha sis alumnes perquè es donen efectivament molts inconvenients per a recrutar alumnes del fet que hi ha prejudicis per a seguir aquests cursets: l'amor propi i els marits no deixen a moltes dones fer-se una promoció.
2. Classes d'adaptació d'Ensenyament General Bàsic. Són més o menys 20 alumnes que fan cultura general. Efectivament, són per a la promoció d'adults.
3. Es fan sessions de "corte" on hi acudeixen unes 15 persones.
4. Cursets del PPO de duració de 8 mesos, depenents del Ministeri del Treball. Són uns 30 alumnes, encara que depèn dels cursets.
5. A mecanografia hi ha unes 15 persones.

La formació professional abarca dues àrees: Tècnic Auxiliar Sanitari o Enfermeria i Administratiu o Secretariat. Hi ha un total aproximat de 195 alumnes la distribució dels quals és la següent:

6. Dos cursos d'Auxiliar Tècnic Sanitari depenent del Ministeri d'Educació i Ciència. 1er curs: 62 alumnes; 2on Curs: 35.
7. Dos cursos d'Administratiu amb dependència del mateix Ministeri. 1er curs: 56 alumnes; 2on curs: 57.

Ambdós són formació professional de primer grau i amb un màxim de 30 alumnes per aula. Al matí, són estudiants que hi van quan surten de l'escola i a les tardes tots són treballadors. L'escola disposa de biblioteca, laboratori, fotografia i bar; tot gestionat directament pels mateixos alumnes. En aquests moments s'està en un procés cooperatiu; de fet i de dret ja està en forma. Les subvencions provenen del Ministeri d'Educació i Ciència que no ha imposat mai cap mena de servitud pedagògica.

Les activitats paraescolars, ara, no es fan a l'escola; sinó que es participa a activitats ja organitzades com la vocalia d'ensenyament del barri. En tot cas, els mateixos alumnes monten ells mateixos activitats de cara al barri; però no com a Institut Social de la Joventut.

7. L'ensenyament especial a la Zona Franca

a. Escola de Nostra Senyora de Port - Centre Especial

Fou creada el 1966 i va començar a impartir les classes el mes d'octubre del 1967. El seu origen parteix de quan el doctor Ribas diagnosticava en el seu consultori i havia detectat més de vuit casos. Aleshores, es veié la necessitat de crear una escola que, de manera experimental i amb l'ajuda de la que aleshores era l'assistent social, s'ocupés d'aquests infants que no podien assistir a l'ensenyament normal. Les gestions arribaren a terme i la fórmula més viable era la d'escola parroquial per causa de les alternatives i facilitats que oferia aquest sistema. Amb tot, la parròquia no té pràcticament res a veure amb l'escola.

A partir del curs 1970-1971 es va iniciar un pretaller i es va habilitar una aula per a profunds. El 1973 fou creada l'Associació de Pares i Amics de l'Escola i és a partir d'aleshores que el Ministeri d'Educació i Ciència paga els mestres. Enguany, o sigui, el curs 1976-1977 s'han creat uns grups d'espai per a tots els deficients del barri que actua tres dies a la setmana.

En aquests moments, hi ha un total de 35 alumnes repartits en 4 aules:

- profunds (C.I.20) amb quatre alumnes
- C.I. màxim de 35 amb vuit alumnes
- liminars (C.I. 60-70) pàrvuls amb vuit alumnes
- " " grans amb quinze alumnes

Aquesta darrera aula està ja molt escolaritzada. Només 5 alumnes no són de la Zona Franca i es cobra 1.000 ptes al mes.

Hi ha quatre mestres titulats en pedagogia terapèutica: dos d'elles són logopedes, una és fisioterapeuta i, a més, es compta amb les visites excepcionals del doctor Ribas puix que pràcticament tots els alumnes tenen el seu propi neuròleg. També hi ha un monitor pel pretaller i una dona que fa regularment la neteja.

Les mestres hi estan sempre amb dos anys de prova i, malgrat que vinguin imposades pel Ministeri, l'escola els ha refusat quan l'hi ha calgut. En aquests moments, es pot parlar d'un equip molt sòlid.

El menjador acull a 14 nens i el porta una persona particular. S'organitzen sortides periòdiques amb tots els nens de la zona. De fet, és una labor molt interessant perquè hi acudeixen nens que van normalment a les escoles especials Alpi i Estel de l'Hospitalet de Llobregat.

L'escola no reuneix pas massa condicions i l'ambient mig dels pares és molt desfavorable i ajuda molt poc a la labor de recuperació.

De fet, es voldria que cada escola especial de les dues que es troben a la Zona Franca s'especialitzés segons graus o nivells d'autonomia; però la col.laboració és molt difícil.

Pel que diu referència al grup d'esplai, s'ha volgut donar una gran obertura a través de les colònies d'estiu i de les sortides quinzenals. Per a portar-lo, hi ha una coordinació de monitors, mestres i pares. S'agafa a nens i nenes a partir dels 14 anys i ve constituït regularment per unes 25 persones.

Es fan tallers a tres nivells: els profunds fan fitxes per a llibreries, les nenes fan modisteria industrial (davantals) i els nens fontaneria. Paguen 250 pessetes al mes i aquestes activitats les porten a terme dilluns, dimecres i divendres de sis a nou de la tarda.

b. Escola Especial Verge de Montserrat - c. Energia s/n

La idea de fer aquesta escola va nèixer del doctor Ribas que, de fet, la va crear. L'escola de Nostra Senora de Port no reuneix condicions. Econòmicament anava molt malament i l'única cosa positiva és que pràcticament tots els nens eren del barri.

Es va promoure un estudi al barri fet per ISPA i aquest treball havia d'ésser l'instrument per a portar a terme la reivindicació. També, es va fer un festival a nivell de la ciutat per a sensibilitzar l'opinió pública i, de manera molt particular, el senyor Muller de Abadal que més tard seria el president de la Diputació.

El terreny fou cedit per la SEAT a la parròquia de Sant Cristòbal i el rector era de l'opinió que primer de tot calia fer l'església.

Els qui estaven empenyats amb la idea, van començar a viatjar per Europa per a veure institucions: es volia fer ja arquitectònicament un edifici apropiat per a la tasca que havia d'acomplir.

El 4 de maig del 1975 es posava la primera pedra i el 20 de setembre del 1976 entrava en funcions. La capacitat és per a 100 nens. La intenció és fer-la privada i subvencionada; però l'Ins-

titut Nacional de l'Educació Espacial posa molts condicionaments:
des del moment de la subvenció passa a ésser de l'Estat.

Es va formar un Patronat que va construir l'obra. Els fons eren de la Fundació Montserrat Montero (vint milions) i dels religiosos Marianistes (quatre milions). El manteniment és caríssim perquè els alumnes paguen 3.500 ptes al mes, però cada un costa 11.000 ptes mensuals.

La direcció de l'escola és col·legiada: el rector de la parròquia, la directora en funcions i un senyor nomenat per la dita Fundació. La dedicació és pels graus de lleugers, migs i severs en edats compreses entre els 4 i els 12 anys. En aquest primer curs hi ha una 31 alumnes dels quals només 9 reben l'ajuda de la Seguretat Social.

Es disposa d'un metge pediatre, d'un psicòleg, un lloçista, tres educadors, una persona per a educació física i una secretària. Quant al menjador, una cuinera, una nena deficient que ajuda, tres noies que provenen de l'Institut Social de la Joventut en pla de pràctiques i una noia estudiant de medicina.

El projecte de l'escola és la integració i per a l'any vinent estan prevists uns pretallers.

En aquests inicis la inclusió d'un nou alumne és un problema perquè agreuja extraordinàriament els costos.

Arquitectònicament l'edifici és modèlic per a la tasca que ha de portar a terme.

8.Aspectes qualitatiu de l'ensenyament a la Zona Franca

~~XX~~

El relat que segueix és fruit de diverses converses amb professionals ensenyants al barri de la Zona Franca. La primera cosa que cal notar és, pel que diu referència al contingut sistematitzat d'aquestes converses, intentem fer unes generalitzacions que podrien pecar de simplistes. És a dir, es dona una tal dispersió de mètodes, sistemes i contextos de població on es troben ubicades les escoles, que es fa molt difícil arribar a generalitzacions que siguin suficientment vàlides per a totes les escoles de la Zona Franca. Fent una línia imaginària al passeig de la Zona Franca, hi ha una diferència de qualitat molt important de la part de la muntanya per respecte a la part que mira a l'Hospitalet. Pel que diu referència tant als aspectes demogràfico-socials de la població com pel tipus d'alumnat que acudeix a les diverses escoles.

Es partint d'aquesta diferenciació que les nostres generalit-

zacions poden caure fàcilment en simplismes. Intentarem fer els matisos que siguin necessaris; però precisament no tenim cap intensió de pormenoritzar la problemàtica fins el punt de caracteritzar individualment cadascuna de les escoles.

Valgui aquesta apreciació global per a tenir una idea d'aquestes característiques qualitatives de l'ensenyament a l'àrea d'estudi que ens ocupa.

a. Qüestions generals referides a l'ensenyament de la Zona Franca

"En el període del curs acadèmic actual, s'ha notat un canvi en l'ensenyament, referit específicament a una politització més aguda i conscient.

La Zona Franca, en general, ha passat d'ésser un suburbi a un barri obrer. Es pot dir que els problemes qualitatius que es donen al sector són els generals a tots els barris de la ciutat que presenten característiques semblants. En el fons, la marginació del barri es nota evidentment a l'escola i les diferències d'una àrea amb una altra és una qüestió de matisos.

El problema s'intensifica aquí del fet que s'observa molt poca mobilitat infantil per causa de l'escola. Per altra banda, són pocs els mestres que viuen el context dels barris i encara es tracta sobretot dels que són propietaris de la plaça i que han buscat el domicili prop de l'escola.

El problema s'intensifica del fet que hi ha molt poca coordinació. Es tracta precisament de la coordinadora d'ensenyament (la vocalia d'ensenyament) que reuneix persones concretes i interessades i que pràcticament no ha fet res de cara al barri. El que ha tingut més resonància, han estat les xerrades fetes pels cursos d'octau de bàsica (per a pares i nens) de cara als estudis posteriors del BUP. També han tingut alguna resonància els afers de les vagues i les reivindicacions (en particular la del polideportiu). Però hi ha molta diversitat de nivells entre les persones que hi col·laboren i en aquests moments s'està molt preocupat per a trobar una línia definitiva del que ha d'ésser una vocalia d'ensenyament.

Referit a aquest problema de la manca de coordinació,

sembla que és més aviat el mestre jove i sobretot l'interí qui manifesta més inquietud a aquest respecte. Molts mestres evidencien -segons els nostres informants- una manca de professionalitat, una falta de visió d'equip. Molts d'ells són estudiants (carreres universitàries, idiomes...) i estan més preocupats per la seva formació complementària que pel seu treball professional. S'observa també situacions conflictives entre mestres i direcció de les escoles. Aquestes postures desemboquen o en tensions inacabables o en l'anul·lació radical del mestre davant les pressions de la direcció. Tots aquests elements fan que l'escola d'aquests barris es troba fonamentalment desadaptada a la població que ve a fer un aprenentatge. Si a això s'hi afegíx que els corresponents plans d'estudi no discriminen entre les realitats hipotèticament diverses de l'alumnat, s'acaba plenament en la convicció que hi ha una inadequació de l'ensenyament al context. De totes maneres, la necessitat d'unes programacions escolars diverses per a situacions com les de la Zona Franca, no treu que és una verdadera dificultat trobar qui sigui capaç d'elaborar uns plans plenament adaptats a la idiosincràsia d'aquest tipus d'alumnes: seria necessari que mestres experimentats i aptes per a fer-ho, es dediquessin a pensar una alternativa més apropiada a una planificació escolar que fes referència no solament a les matèries indispensables a transmetre, sinó inclús sobre la manera i sistema en que han d'ésser transmeses!

b. Les dimensions de la inadaptació infantil

"Per causa de l'ambient familiar, es nota que els nens a l'escola estan molt nerviosos. Hi ha moltes dones que treballen en les labors de la neteja i això repercuteix en el fet d'una alimentació desordenada o insuficient. A l'hora de dinar, el nen es troba amb un entrepà que la mare li ha deixat el matí o, inclús, si per circumstàncies imprevistes la mare arriba massa tard a casa, el nen retorna a l'escola sense haver menjat pràcticament res.

No és solament aquest problema de l'alimentació: a casa no hi ha estímuls i tampoc hi ha motivacions per a l'es-

tudi, perquè els pares tampoc han tingut l'oportunitat de fer-ho. Es dona un important desnivell entre les possibilitats econòmiques i la cultura (per exemple, al passeig de la Zona Franca, carrer Minería a les mateixes Vivendes SEAT). Aleshores, hi ha una comunicació bàsica entre pares i fills. Els fills s'en cansen també de reclamar una atenció. "Mi padre no me deja ni hablar", diuen. I aleshores, com que l'horari dels pares no coordina amb el dels seus fills, aquesta manca de diàleg es produeix a més per problemes de productivitat del barri. Els pares han de treballar i els nens estudiar: és una divisió del treball en la que no hi caben matisos de cap mena.

Això és com una mena de cercle viciós: els nens no rendeixen perquè a casa no ajuden i els pares no ajuden i es despreocupen de l'educació perquè no tenen temps. Les cinc hores de classe es presenten com a insuficients, perquè -segons diuen alguns dels nostres informants- els nens necessiten activitats marginals a l'ensenyament i, en definitiva, és impossible fer-les durant el temps de la classe. Algunes escoles aquesta hora de permanència la fan al migdia perquè és més rentable: la tarda queda reduïda a les assignatures més fluxes. Aquesta diferència de rendiment entre matí i tarda, afegit a aquella manca d'estímul i de juguets a casa, fa que l'únic lloc d'aprenentatge escolar sigui la institució de l'escola i aleshores cal aprofitar les possibilitats de temps que ofereixin més rendiment en un moment donat.

Aquests elements distorsionadors de l'aprenentatge escolar es presenten en un context d'una cultura capitalista completament integrada (dibuix, ball, cançó, tabaco: formes de fer que els ve donat pel sistema socio-econòmic imperant). Són progressistes d'una manera indiscriminada. No han assimilat el profund d'aquestes formes, sinó únicament l'aspecte extern i aparent que presenta una figura "progre".

Les inadaptacions es manifesten, sobretot, per problemes de llenguatge i també es donen molts problemes de tipus caracterial, és a dir, abundància gran de "golfos". Això és molt degut a problemes de manca d'afectivitat o, potser, a una afectivitat viscuda desordenadament. Evidencien una molt forta inestabilitat. Volen cridar l'atenció

i aquesta voluntat inconscient tant es tradueix en trepallaries com en el fet de no voler treballar. A cada aula hi ha els cins o sis alumnes que, per aquest fet, destorben molt la marxa normal de la classe i la seva dinàmica.

Aquests problemes d'afectivitat es tradueixen també en una manca d'equilibri i comporten efectivament molts retrassos d'aprenentatge. La nena, per exemple, ha de fer sovint als seus nou o deu anys tota la feina de la casa. Tot plegat és fruit d'una educació autoritària: un dia els pares peguen sense massa justificació i d'altres dies l'estimen o demostren estimació d'una manera extraordinària.

La conseqüència és l'agressivitat mútua que es posa en evidència, sobretot, quan treballen en equip o en grup.

Es dona una rivalitat mútua impressionant.

Una bona escapatòria a tota la problemàtica és l'ús constant de la mentida. És el símptoma de que tenen por d'alguna cosa. En el cas de les nenes particularment, s'els veu mancades d'iniciativa i responsabilitat, perquè efectivament estan desvalorades. Exigeixen molt; però no donen res.

A més dels problemes generalitzats de llenguatge, es veuen també dificultats d'escriptura i el típic de l'esquerrà contrariat. A la segona etapa, es detecten sobretot tendències i impulsos delictius i el més corrent és el robo. A vegades, han passat coses que, encara que anecdòtiques, estan carregades de significació.

Malgrat el context en el que viuen, diuen els nostres informants, que aquests nens mostren un real progrés respecte a la generació precedent: és la seva capacitat de resposta i de reacció davant de fets d'injustícia o de manca de sol·lidaritat. La conseqüència és que s'uneixen molt fàcilment per a atacar.

Finalment, cal notar la gran quantitat d'inmadureses cerebrals i psicològiques. Ni són rars tampoc els casos d'epilepsia. Es tracta d'alumnes que haurien d'anar a escoles especials; però els seus pares no volen pas admetre el fet. "¿Qué se ha creído usted? Mi hijo no babea aún". I, en veritat, que el mestre es troba amb una seriosa dificultat per a fer entendre el problema del fill. El fet de no voler veure la subnormalitat del seu fill, ni la dels

casos límit comporta verdaders drames!

c. L'actitud dels pares

"Malgrat les alusions constants a l'actitud dels pares, val la pena de subratllar certes postures molt generalitzables dels mateixos.

-Es una verdadera minoria els pares que creuen realment en l'estudi.

-Es veu un real apoliticisme dels pares.

-Es nota molta passivitat a les reunions amb els pares. Els nivells de participació són extraordinàriament limitats.

-Les juntes de Pares solen ésser molt conservadores.

-Quan hi ha conflictes entre pares i professors és perquè tots plegats es coneixen massa i aleshores tradueixen en les seves relacions escolars les tensions per causa del veïnatge, de l'empresa o del barri.

-Un interès evident dels pares respecte a l'escola es manifesta en l'expressió "que sea más que yo".

-Lentament, els mestres creuen en la possibilitat d'estímul dels pares. S'els pot mentalitzar, diuen

-La gent obrera té tendència a qualificar l'ensenyament per l'abundància dels coneixements. (les acadèmies privades intenten precisament, per causa d'un mal entès prestigi, aconseguir indistintament els pares).

-Es nota una actitud diferencial dels pares respecte al nen o a la nena. La concepció social és que el nen ha d'estudiar i la nena s'ha de casar. És en aquest sentit que aquesta es troba particularment desvalorada en tots els nivells.

-Com ha estat dit, els pares no volen reconèixer la subnormalitat del seu fill; però tampoc admeten la delinqüència o els fets delictius. "Mi hijo es imposible que haya hecho esto".

9. Conclusions

En línees generals, ens atrevim a fer algunes induccions respecte a la problemàtica global de la nostra anàlisi sobre l'equipament escolar:

- 1ª/A nivell quantitatiu globalensem que no es pot parlar de problema d'ensenyament a l'escola ubicada a la Zona Franca. Per una banda, seria abusiu parlar de dèficit físic de places escolars i, per altra banda, tampoc es pot dir que es manifesta un dèficit funcional evident. El dèficit per obsolescència (escoles petites en nombre d'alumnes i, per tant, mal equipades) és completament inexistent.
- 2ª/A nivell qualitatiu, el context socio-econòmic de l'escola de la Zona Franca és deficitària extraordinàriament com ho és tota l'escola de barris semblants de la ciutat de Barcelona. Els indicadors més rellevants d'aquests dèficits de qualitat són els següents:
 1. Mestres que generalment no són del barri i amb una tendència generalitzada a preocupacions alienes a la seva professionalització.
 2. Manca de contacte evident entre pares i mestres i dificultats molt sèries des del punt de vista socio-demogràfic per a trobar una veritable col·laboració entre els dos grups.
 3. Seriosos problemes d'inadaptació escolar fruit dels condicionants imposats pel context socio-cultural familiar i la situació econòmica i de treball marcada pels elements estretament lligats a la misèria o a la pobresa.
 4. Culminació d'aquests problemes d'inadaptació deguts sobretot a veritables casos de deficiència mental, per altra banda, molt mal acceptats pels pares.
 5. Inadequació de l'escola de barri als interessos i als condicionants imposats ~~per la manca de barri~~ pel context al nen de barri. Aquest problema s'agreuja considerablement en el cas de les nenes.
- 3ª/Dèficit important d'equipament de guarderies. L'equipament està molt lluny de cobrir a bastament les necessitats del barri. Només podem parlar d'això a nivell orientatiu; però evidentment aquests dèficits es manifesten

també al nivell de preescolar, en general.

4ª/Destaquem molt favorablement la importància de l'escola pública, d'empresa o subvencionada al barri. Pràcticament només hi ha dues institucions exclusivament privades i una altra subvencionada al 50 %.

5ª/Es nota una tendència a l'abandó dels estudis en els nens escolaritzats a les institucions protegides. Sembla que els pares provoquen la sortida de l'escola per a fer-los entrar, qui sap si prematurament, a un aprenentatge laboral.

6ª/Quant als ensenyament de batxillerat i de BUP, almenys pel que es refereix a la seva quantitat, sembla que són suficients i cobreixen perfectament la possible demanda dels barris de la Zona Franca.

7ª/Pel que diu referència a l'escola especial, s'observa lamentablement una manca de coordinació entre les institucions existents. És conegut el greu problema en el que es debat aquesta mena d'ensenyament; però a la Zona Franca, malgrat els esforços reals que es fan en aquest terreny, es podria obtenir molt més a través d'una adequada i raonable conjunció de les possibilitats reals existents.

Capítol VII

La situació sanitària a la Zona Franca

Quan els dèficits són tan extremadament greus que es pot parlar d'una veritable inexistència d'equipaments sanitaris en el context del barri, no ens semblava ni necessari fer un apartat especial per a la sanitat. Ni l'assistència sanitària ni tampoc les condicions higièniques del barri reuneixen uns estàndards mínim que ens permetin parlar de salubritat. Segurament que la qualificació més apropiada de la Zona Franca en aquestes dimensions de la salut, seria la capacitat morbígena d'aquest context urbà.

La nostra descripció extraordinàriament superficial deixarà entendre pels seus mateixos termes la immensa vacuitat del que existeix en una àrea urbana mancada del més mínim. I, per tant, si considerem les dimensions demogràfiques de la població que hi habita, o si tenim compte dels aspectes marginals de l'estructura socio-urbanística de la Zona Franca, possiblement caldria pensar a nivell operatiu amb una certa organització autonòmica dels serveis sanitaris de la Zona Franca, partint del fet que la qüestió de les comunicacions i de l'accessibilitat juguen un paper tan important en aquestes ~~qüestions~~ matèries.

Sigui com sigui i sense ganes d'adelantar innecessàriament induccions, creiem profundament que la nostra pinzellada deixarà prou evident l'estat de real abandonó en que es troba la Zona Franca. Precisament la pressió social d'aquests darrers anys o, potser més precisament, d'aquests darrers mesos, s'ha mostrat a ponent de Barcelona marcadament sensible de cara a les qüestions que afecten a la salut. La intuïció immediata de la lluita urbana ha encaminat els seus passos cap a la reivindicació d'un ambulatori ubicat en el context mateix de l'àrea urbana de la Zona Franca.

Sense voler entrar en discussió sobre l'oportunitat o no d'aquesta demanda, qui sap si els camins de la reestructuració sanitària de la Zona Franca haurien potser d'anar per uns altres camins. Unicament volem deixar ben sentada aquesta hipòtesi directiva abans de procedir a la descripció sumària de la realitat tal com es desenvolupa a la Zona Franca.

1. Un barri contaminat

Ja fa bastants anys, una publicació que aleshores va causar un profund impacte (1) social, deia de la Zona Franca el següent:

"La Zona Franca és l'àrea de Barcelona que té unes perspectives més clares: reforçament de les actuals funcions, que s'intensificaran extraordinàriament en els pròxims anys, convertint-se en el sector de gran indústria i grans equipaments (no pas necessàriament destinats a la població) més importants de Barcelona.

Probablement es crearan a la zona alguns grups residencials mitjanament o del tot populars que, si bé disposaran dels equipaments mínims (ja que uns -com els transports- seran generats per les activitats de la zona i els altres -escoles, comerç- seran d'instal·lació forçosa i rentable pel fet d'ésser dirigits a una població relativament concentrada i aïllada), tindran dos tipus de problemes de difícil solució: a) la seva situació en una zona industrial (nocivitat, manca d'ambient urbà...) b) el seu aïllament per respecte a la resta de la ciutat el que dóna lloc a importants dèficits qualitatius."

Ni cal dir com el contingut d'aquestes perspectives de l'hàbitat per àrees ha estat com unes prediccions que s'han acomplert plenament i, per tant, són com un fidel retrat del que està succeint en aquests moments. La situació en zona industrial i l'aïllament de la ciutat són dues característiques verdaderament determinants de cara a la definició específica de la degradació ambiental de la Zona Franca.

Es realment la zona amb una major concentració industrial de la ciutat: el 41 % del sostre construït és industrial. Si d'aquesta zona hi separem el nucli urbanitzat que s'estructura a l'entorn del passeig de la Zona Franca, en el que s'hi troben gran nombre de vivendes, el percentatge s'acostaria sensiblement al 100 %.

Les conseqüències que una ubicació tan específicament determinada comporta de cara als problemes de salubritat pública de la gent que habita la Zona Franca són extraordinàriament greus: contaminació atmosfèrica (accentuant-se la seva significació per les peculiaritats topogràfiques i climatològiques que l'emmarquen),

(1) La gran Barcelona, Madrid, Alberto Corazón, 1972, p.91

anhidrit sulfurós (SO_2) que va decreixent a mesura que s'acosta als envolts de l'Eixample, fums i aerosols, sorolls produïts per la mateixa indústria i pel tràfic que origina i amb un context de dues hectàrees de parc urbà com a zona verda, etc.

Cada procés de producció industrial induïx la presència de residus específics la toxicitat dels quals està moltes vegades en funció de l'existència d'altres compostos amb els que reaccionen i de factors meteorològics tals com la temperatura, l'humiditat, la lluminositat... En general, les indústries metal·lúrgiques i químiques estan considerades com les més nocives. D'aquelles, les que tracten plom, arsènic, zinc o coure desprenen vapors perjudicials inclús quan es tracta de molt petites concentracions. La indústria química contribueix amb subproductes marcadament corrosius. (1) A tot això cal afegir-hi la pols i les partícules en suspensió.

Sembla que no hi ha dubte que tots aquests elements es troben a la Zona Franca i la contaminació atmosfèrica, sovint utilitzada per la seva capacitat integradora (ja que permeten criticar un model econòmic sense que s'en ressentixin les estructures que el fan possible), planteja malgrat tot en la ciutat capitalista l'evidència d'un nou tipus d'explotació en tant que degrada les condicions de vida d'una determinada classe social essent la participació en la generació de subproductes és sempre molt escassa. En darrera instància, posa sobre la taula la realitat d'un enfrontament perenne. /2)

2. L'absència d'equipament sanitari a la Zona Franca

No podem pas parlar d'equipament sanitari pròpiament dit i és per aquest motiu que preferim titular aquest apartat com la descripció d'una absència d'equipament sanitari. Haguéssim tingut un real interès a poder fer una anàlisi exhaustiva del que suposa realment aquesta dita absència; peròensem que la sumària relació dels equipaments existents deixarà prou clars els motius concrets de la nostra afirmació.

-
- (1) Aquests subproductes són: ClH , FH , SH_2 , mercaptans, gasos de fermentació, NO , NO_2 , derivats nitrats o halogenats orgànics...
- (2) Els elements tècnics d'aquesta informació han estat extrets del número 25 de la revista CAU, Maig/juny 1974, La contaminación en la Gran Barcelona.

1. Les farmàcies.

El nombre global de farmàcies de la Zona Franca és de 15. La seva distribució per barris és la següent:

<u>barri</u>	<u>Nombre</u>
Eduard Aunós	2
Can Clos	1
El Polvorí	2
Seat-Núria	2
Santiveri-Port	1
Plus Ultra-La Vinya	2
Mineria	3
Passeig Zona Franca	<u>2</u>
	15

La distribució de les oficines de farmàcia té molt poca significació perquè la determinació de la seva ubicació ve condicionada al nombre d'habitants. A l'àrea del nostre estudi es correspon una oficina per cada 2.162 habitants. A aquest nivell, hauríem de dir que la Zona Franca es troba inclús sobreequipat.

2. Els consultoris de practicants

Hi ha cinc consultoris. La seva ubicació concreta és un a cadascun dels barris d'Eduard Aunós, FFCC-Fomento i Seat-Núria i dos a Plus Ultra-La Vinya. Es tracta d'uns serveis d'injeccions, presa de pressió i petites cures que funcionen des de les 18 o 19 de la tarda fins les 20 o 21 del vespre.

A part aquests consultoris, també hi ha persones que benèvolament o cobrant donen injeccions. El control de les mateixes s'ens escapa totalment.

3. Els metges en consulta privada

Poques són les perspectives que pot presentar al metge de medicina privada un context com el de la Zona Franca. En una àrea urbana pràcticament treballadora i, per tant, coberta per l'assistència sanitària del SOE, les possibilitats especulatives queden extraordinàriament minvades i, per tant, els interessos immediats del consultori privat són molt limitats.

Diguem d'entrada que a l'àrea del nostre estudi no hi ha establert ni un sol especialista. D'una banda, el SOE i d'altra banda, el consultori ambulatori de l'empresa SEAT limiten extraordinàriament els possibles ingressos econòmics i la clientela

del metge privat. En síntesi, el quadre global dels metges a la Zona Franca és el següent:

<u>Barris</u>	<u>Medicina General</u>	<u>Pediatría</u>
Santiveri-Port	1	1 (amb consultori)
Plus Ultra-La Vinya	1 (amb consultori)	-
Seat-Núria	-	1
Carrer Mineria	<u>1</u>	<u>=</u>
Total	3	2

Grolllerament, corresponen 6.486 habitants/metge. Preferim no fer massa comentaris.

4. El consultori del doctor Ribas

Es tracta d'un dispensari al carrer Fuego que fou iniciat fa 37 anys. La idea inicial era extraordinàriament benèfica pensant precisament en el fet que a la Zona Franca hi ha molta gent que no té Seguro, és a dir, molts policies i guàrdia civil.

A més, l'ambulatori de la Seguretat Social que cobreix les visites d'aquesta àrea urbana, és el del carrer Manso, al costat del mercat de Sant Antoni i els serveis d'aquest ambulatori van des de la Via Laietana fins a la Zona Franca.

El consultori del doctor Ribas va nèixer, com a obra social, a l'ombra de la parròquia del Port. Els anys 1958-1959 es començava l'obra i fou inaugurat el 1961 l'edifici actual; però evidentment ja feia anys que estava funcionant en els locals de la mateixa parròquia. D'aquesta obra social s'en encarrega una Pia Unió: el Centre de Promoció Social de Nostra Senyora de Port.

Actualment, el dispensari disposa de moltes especialitats mèdiques i, de fet, s'els envia a totes les especialitats. Els especialistes que tenen consulta oberta allà mateix són els següents: Medicina general, pediatria, aparell digestiu, reumatologia i ginecologia. Des de l'any 1961, el dispensari disposa d'una informació que voreja les 13.000 fitxes. Al seu principi era únicament per a la classe més modesta; però ara hi va molta gent de la Zona Franca malgrat que el dispensari no és pas molt conegut al barri perquè no s'ha fet cap mena de promoció.

Aquest dispensari comporta moltes despeses i el seu passiu es cobreix amb l'ajuda d'empreses i de benefactors.

5. El consultori-ambulatori de l'empresa SEAT

Del que antigament era una residència per a nois solters, la SEAT ho va habilitar per a consultori dels seus treballadors. L'única motivació que en principi movia a l'empresa era per a que els seus treballadors no haguessin de desplaçar-se.

L'ambulatori, com a tal, depèn del SOE o, més ben dit, de l'Institut Nacional de Previsió. El que passa és que tots els afiliats i beneficiaris són de l'empresa. Disposa dels serveis de medicina general, pediatria i tocologia (aquest és el mateix del carrer Manso que hi va dos o tres dies a la setmana).

Tots els que treballen allà són interins; però alguns ja fa més de deu anys que són interins. I a més dels controls de l'Institut Nacional de Previsió, hi ha una inspecció mèdica pròpia de la SEAT.

Hi ha una freqüència de visites important i es nota una gran diferència social i educativa entre els treballadors.

Anualment, la fàbrica fa un "chequeo" o revisió mèdica total als seus treballadors. Si es fa una detecció d'arterioesclerosi, el pacient passa a l'Hospital de Sant Pau. Val la pena de dir que això és fet amb tota la serietat del món.

Així mateix, també es fa una certa profilaxis com és la campanya de vacunació dels nens.

A part de l'ambulatori, la Seat té també els metges d'empresa la missió dels quals és prevenir i constatar les condicions laborals on el que respecte a la sanitat. S'opera una certa classificació de la gent en funció de les seves capacitats somàtiques per a realitzar tal tipus de feina i no una altra.

Es nota una gran diferència de nivell social entre la gent de SEAT i els que no ho són. La cosa s'explica pel fet de que no entra ningú a treballar a l'empresa que procedís de barraques a fi de que no creés a l'empresa un problema d'habitatge. Malgrat tot, els que pretenien un treball a Seat, feien veure que vivien en pisos per a poder accedir a una feina.

El consultori de la SEAT cobreix aproximadament unes 3.400 famílies, és a dir, unes 12.000 persones. De fet, es disposa de tres metges de medicina general que cadascun d'ells supera les mil cartilles.

En definitiva, el consultori de la Seat entra dintre la gran obra social de l'empresa que cobreix des de l'esport a la sanitat passant per la vivenda i l'ensenyament. Malgrat tot, l'esclusi-

visme discriminatori de tot el que fa l'empresa reduït només als seus treballadors, fa pensar amb el gran poder de l'empresa capitalista que, sota l'aparença d'uns serveis als seus treballadors, instrumentalitza aquesta relació per a lograr una integració més eficient dels mateixos a la roda productiva que respon fonamentalment als seus interessos immediats.

3. D'alguns aspectes qualitatius de la sanitat

Primer de tot, cal insistir amb el gran abandó en que es troba la Zona Franca a nivell sanitari. Diuen els nostres informants, que la lluita per l'ambulatori dura ja des de fa més de tres anys. La presència del doctor Ribas, molt lloable a tot punt de vista, no soluciona pas tota la problemàtica assistencial del barri.

La lluita de l'ambulatori, malgrat l'agressivitat i la violència amb que ha estat portada moltes vegades, no ha donat cap resultat. Han acabat promentent un ambulatori "perifèric"; però en definitiva encara és una qüestió pendent. Aquesta lluita està centrada en els terrenys de la Bàscula, que es troba prop de l'antiga fàbrica Avisó al barri de Nostra Senyora de Port. A la part alta, ja s'ha lograt un polideportiu que està a punt d'entrar en funcionament i, a la part baixa, hi ha uns terrenys molt grans que són els reivindicats per l'ambulatori.

L'abandó sanitari de la Zona Franca és important; però la lluita és portada únicament per una minoria perquè, per altra banda, la majoria de la gent es manifesta extraordinàriament conformista. Aquest conformisme s'explica pel fet que han estat profundament sacsejats per la vida: han marxat de la fam, han viscut o viuen encara en barraques o quasibarraques i els hi sembla que qualsevol millora és ja, per si mateixa, molt bona. Fins a cert punt, ens diuen els nostres informants, que es tracta de persones tan súmament trepitxades que han acabat acceptant la seva condició. Quan s'els parla de l'ambulatori, molts diuen: "cojemos el 9 o el 13 y nos lleva allí"; això vol dir que, després d'un llarg tragecte, els deixa al Paral.lelo.

Alguns dels nostres interlocutors creuen, per tant, que demanar un ambulatori és caure en la trampa d'una medicina discriminatòria. Creuen aquests que la solució hauria de venir per una reforma estructural radical acceptant un model, per exemple, com el francès en el que els malalts acudeixen a la visita i el Seguro els hi abona el preu de la visita i el dels medicaments.

Aquests creuen que cal una llibertat absoluta de poder escollir el seu metge. Sense aquesta llibertat, no té cap sentit demanar un ambulatori, segons ells.

...

...

El problema més greu, segons alguns dels nostres informants, és la mentalitat de la gent. Això s'explica a les àrees de classe social menys modesta perquè amb molt pocs anys, d'una situació de misèria real, han passat a molt. Alguns opinen que han passat a massa i en aquest sentit constitueixen un món a part. Fa 21 anys que anaven a peu a la fàbrica, més tard a la bicicleta, després la moto, a continuació el 600 i ara no es conformen ni amb un 127. El pis, el cotxe, el terreny... el consum indiscriminat. Aleshores, culturalment es descontrolen perquè conserven certs hàbits i les possibilitats econòmiques actuals imposen uns altres. Per exemple, un dels problemes més aguts és el de la lluita contra l'obesitat. Sobretot amb la gent gran, l'endocrí no hi té res a fer: no es volen tractar. Els únics que en fan una mica de cas són la gent jove i encara per un problema d'estètica. El fet és que, no mancant-los res, mengen molt bé; però una alimentació molt poc racional, és a dir, mengen desproporcionadament allò que ells mai havien pogut menjar.

Un altre problema observat és de l'automedicació. Prenen el que els hi sembla i a dosis indiscriminades. S'ha observat molts casos d'intolerància i quan tenen problemes en aquest sentit van directament a la residència. En aquest aspecte de l'automedicació es pot dir que darrerament s'ha progressat molt. No fa tants anys que havien mort criatures per diarrees. La gent, aleshores, vivia en unes condicions socials extremadament precàries i es deixaven manipular fàcilment pel consell de qualsevol. Actualment, malgrat que visquin entrampats, aparenten més del que són. De fet, tothom disposa d'un servei de sanitat d'una mena o altra.

Un aspecte en el qual es manifesta una gran manca d'educació sanitària és en la ignorància sexual de les coses que afecten a la vida conjugal. La planificació familiar és molt difícil sense un mínim de bagatge cultural i, per tant, de capacitat de control. També, hi ha molts problemes d'alcoholisme amb totes les conseqüències que comporten els problemes etílics: des de la vida conjugal i familiar fins a la vida laboral.

Des d'aquesta perspectiva sanitària, cal parlar del gran problema dels avis. A la ciutat no encaixen i, efectivament, es tracta d'un empelt que no arrela. D'una banda, es moren de consumpció perquè suposa un trasplant que no es paeix i es pateix

una grau situació d'ambientació; d'altra banda, suposen una càrrega socio-familiar que no es suporta amb facilitat i solen fer la roda dels fills perquè no són grats arreu; finalment, acaben estant en una situació de total abandó. Els jubilats han vingut de totes les províncies de l'Estat i no hi ha espais per a ells. A nivell d'assistència mèdica han d'anar als montepios que es troben molt lluny de la Zona Franca i es troben, en definitiva, extraordinàriament abandonats.

Finalment, hi ha força problemes de deficiència mental i la seva atenció planteja greus situacions econòmiques. Es pot parlar d'una repetició molt gran de la incidència del fet que hi ha alguns mongòlics i que hi ha molts nens en edat escolar que reben tractament del neuròleg. De totes maneres, sense arribar a la subnormalitat pròpiament dita, es donen molts casos d'inmadureses. El context social mateix de la marginació de la nostra àrea d'estudi constitueix una verdadera fàbrica d'aquestes inmadureses. En certa ocasió, es va demanar a les guarderies que acollissin un nombre determinat de subnormals; però aquesta proposta no va pas passar d'ésser un pur projecte.

Conclusió

La panoràmica general tant de les condicions sanitàries de la Zona Franca com dels elements que toquen específicament a l'assistència sanitària, són veritablement alarmants. Així com en altres serveis la Zona Franca es troba mínimament equipada, en les qüestions sanitàries la degradació arriba a una situació veritablement incomprensible.

No queda clar que la reivindicació immediata sigui una petició explícita d'un ambulatori ubicat allà mateix. No treu que el fet sigui extraordinàriament desitjable; però tenim la impressió que no tots els problemes de l'àrea del nostre estudi es puguin concretitzar únicament en aquesta petició. Encara caldria pensar amb tot el que afecta a la salut i que no és precisament assistència sanitària.

No ens atrevim a proposar solucions; però creiem que es tracta d'un debat a madurar encara a fi de poder endevinar amb tota certesa quines són les prioritats específiques de la Zona Franca en el que afecta a la qüestió sanitària.

Com a conclusió d'aquesta anàlisi sobre la situació sanitària a la Zona Franca, tenim un exemple ben recent de l'estat real d'aquesta. Tota la premsa diària s'en va fer ressó.

Ens limitem a portar el retall mateix portat pel Tele/Expres el 17 de juny de 1977. Sembla que la simple nota de premsa, ens excusa de fer-hi qualsevol comentari explicatiu. Les coses són així: no hi ha terme mig.

En la Zona Franca

Murió un hombre por falta de asistencia

Vecinos de la Zona Franca han denunciado públicamente la falta de asistencia médico-sanitaria que padecen los barrios, concretada en el caso de Antonio Martínez Vicente, de 67 años. Este, a las 9 de la mañana del día 14 empezó a sentirse mal, por lo que sus hijos llamaron a la Seguridad Social, para recabar el servicio del médico de urgencias.

A las 5 de la tarde, por teléfono, el médico de cabecera les indica que ha estado fuera y que el suplente que atendió la llamada, al no encontrar la dirección, se desprecupó del caso. Antonio Martínez había muerto a las 3 de la tarde sin recibir asistencia médica.

Al aparecer el médico de cabecera en el domicilio del difunto, éste señala que no hay médico de guardia, por lo que el cadáver no podrá recibir más atenciones hasta la mañana siguiente. A las 12 de la noche, cuando se

enteraron las entidades cívicas del barrio, éstas ponen una denuncia en Comisaría, exigiendo que un juez venga a certificar los hechos. Se les comunica que «eso complicaría las cosas».

Representantes de las asociaciones llaman entonces al concejal del distrito, que casualmente es el presidente de Pompas Fúnebres, quien indica que se hará cargo de que el forense le visite en la mañana del día 15, aunque ofrece la solución de que el cadáver sea trasladado al depósito de cadáveres, pues el día de elecciones no habrá entierros. Los familiares, ante la imposibilidad de otra solución, tuvieron que aceptar que la funeraria amortajara el cadáver y lo introdujera en un ataúd, a la espera de poder ser enterrado.

En la denuncia, las entidades del barrio se preguntan cuál será la autoridad sanitaria que se haga responsable.

Conclusions generals

1ª/ A l'esquena de la muntanya de Montjuic, s'hi troba l'anomenada Zona Franca que, carregada d'història, ha vist una evolució marcada pel passatge del sector primari al secundari per l'aparició d'una indústria importantíssima i per l'oferta de molts llocs de treball. Història rica en experiència, fecunda en alternatives; però desconeguda pels ritmes de creixement més importants de la ciutat de Barcelona. Del barraquisme a la vivenda social, la Zona Franca no és res més que un conglomerat de nuclis habitats que han vist el seu naixement a través de les promocions públiques i, molt recentment, de les possibilitats especulatives de l'àrea. L'assentament de la població precedeix sempre l'urbanització i l'equipament, i la Zona Franca és fins a cert punt la ventafocs de Barcelona.

2ª/ Demogràficament, la Zona Franca no creix, almenys pel que respecta al darrers anys. Manté una estructura de piràmide d'edats particularment envellida, encara que hi ha diferències remarcables en el conjunt dels nuclis habitats de la Zona Franca. Aquests presenten estructures immigratòries rellevants, notant així mateix remarcables diferències entre els diversos barris que integren la Zona. Els ofluvis migratoris més importants es situen particularment entre els anys 1950 i 1960. De totes maneres, l'afluència dels sobrevinguts ve extraordinàriament marcada per l'impuls diferencial de les promocions que són les que en definitiva marcaren la pauta dels temps i els moments de la vinguda dels foranis. L'anàlisi d'aquestes dades permet ajudar a comprendre que, juntament amb els condicionaments geogràfics, cadascun dels barris manifesti una certa consciència de nucli independent i que precisament fa difícil entendre o englobar tota la Zona Franca com si es tractés d'un sol i únic barri.

3ª/ El predomini de classe modesta queda patent tant si es mira des del punt de vista de la distribució socio-professional

com si es té compte únicament del sou respectiu dels caps de família en funció de la seva professió. S'endevina evidentment una correlació positiva entre l'abundància relativa de classe benestant i la vivenda de promoció privada.

4ª/ S'endevinen uns estàndards de densitat familiar particularment elevats a les àrees més antigues de la Zona Franca. Un cas excepcional és el barri de Can Tunis on s'hi observa una gran abundància relativa de famílies entre sis i vuit persones; les diferències culturals i racials juguen un important paper en aquesta zona de l'àrea del nostre estudi.

5ª/ Pel que respecta a la vivenda, la Zona Franca ha estat de sempre una mena de reserva de sòl urbà per a l'hàbitat subintegrat. Des de fa molts anys, els encontorns de la muntanya de Montjuïc han servit de primer asentament a milers d'immigrants dels que la societat capitalista necessitava la força de la seva mà d'obra; però que n'ignorava deliberadament les seves necessitats. Els estàndards de qualitat són baixíssims, situació demogràfico-qualitativa molt diferenciada segons que les promocions siguin públiques o privades, importants residus de vivenda deteriorada i vetusta, predomini generalitzat de la vivenda social, previsiones de congelació de les promocions fetes en el planejament urbanístic del barri... El conjunt és extraordinàriament càbtic.

6ª/ L'interès que la vida associativa de la Zona Franca planteja és extraordinari. Es tracta d'una vida social que té unes arrels profundes en la història i que porten el signe de la reivindicació que és, al cap i a la fi, resultat de molts anys de lluita i de marginació. La difícil coordinació de l'aïllament autònom de cadascun dels barris de la Zona Franca s'ha lograt en certa manera a través de les vocalies coordinadores de l'Associació de Veïns de Port. Amb tot i en aquest aspecte, encara queda molt camí per recórrer.

7ª/ Pel que respecte a l'ensenyament, hi ha un dèficit important de guarderies agreujat el problema precisament per ésser la Zona Franca un barri de gent treballadora. Pel que

respecte al dèficit físic o funcional o, encara, per obsolescència, no hem sabut ni podem honestament destacar res de particular. És a aquest nivell que el problema de l'ensenyament s'ens apareix com un "fals problema". A nivell qualitatiu, en canvi, els problemes són de molta importància, molt variats i que condicionen extraordinàriament l'aprenentatge escolar. Aquesta situació va des de la manca de coordinació real entre els mestres de l'àrea als greus indicadors d'inadaptacions infantils.

L'escola pública o subvencionada per un o altre criteri és predominant a la Zona Franca i, a més, es tracta de senyalar les grans disponibilitats en tot el cicle, graus i nivells de l'ensenyament: BUP, professional i especial. Senyalem aquesta dada del fet que, comparativament, trobaríem molt poques zones de la ciutat, particularment les més perifèriques, que disposessin d'un equipament semblant.

3ª/ La situació més deficitària a l'àrea del nostre estudi és la que afecta a la salut. Des dels greus problemes ambientals fins a la degradació de la salubritat pública i des de la manca d'assistència sanitària fins a les greus contradiccions que suposa la convivència amb la indústria i amb un tipus de vida tan degradada ja des de la seva concepció, promoció i edificació, la Zona Franca es troba extraordinàriament marginada de tota possibilitat de salvar la salut i cal incidir durament en aquests dèficits erigint-los com a bandera de quelcom que s'hagi de resoldre immediatament. Per altra banda, el que no tenim gens clar és que l'única alternativa imaginable sigui la petició de la proximitat immediata d'un ambulatori de la Seguretat Social. Qui sap si no caldria dedicar esforços i temps a pensar sèriament sobre el greu problema de salut del barri per a imaginar la solució més adient i prioritària en aquests moments.

BIBLIOGRAFIA

- Bach, Dols, Millet, Páez, Espacios recreativos, deportivos y verdes, Barcelona, 1971
- Can Clos; una realidad social: bases para una pedagogia popular en una escuela de barriada, Barcelona, 1914, inèdit
- Agustí Duran i Sanpere, Barcelona i la seva història. La societat i l'organització del treball, vol.II.
- La Gran Barcelona, Madrid, Alberto Corazón, 1972
- Cáritas Española, Plan CCB, Madrid, Euramérica, 1965
- Jaume Fabre i Josep Mª Huertas, Tots els barris de Barcelona, vol. IV, Barcelona, Edicions 62, 1976
- Historia de Barcelona, Departamento de Cultura del Ayuntamiento de Barcelona, Barcelona, 1971
- Jordi Nadal, Orígenes y desarrollo de la Barcelona moderna
- Barcelona. La ciudad, el arte y la vida, Banco Urquijo, Barcelona, Labor, 1962
- Montserrat Galera, Bibliografía sobre Barcelona
- Monografía sobre Montjuic, editorial Pòrtic.

A més d'aquests llibres bàsics de consulta, hem trobat abundant informació a les publicacions següents:

- Mundo Diario
- El Correo Catalán
- La Vanguardia de Barcelona
- Revista CAU del col·legi d'Aparelladors
- Cuadernos de Arquitectura, del Col·legi d'Arquitectes
- Los vecinos, de l'Associació de Veïns de Port.

INDEX

INTRODUCCIÓ.....p.2

Capítol I: Història i evolució de la

Zona Franca i els seus barris..p.5

1.Can Tunis

2.El Port

3.Montjuic

4.Eduard Aunós

5.El Polvorí

6.Can Clos

7.Vivendes SEAT

8.La zona industrial

Capítol II: Anàlisi demogràfica dels barris de la

Zona Franca.....p.37

1.Nombre d'habitants i increment demogràfic

2.Sexe i edat

3.Origen de la població

4.Estructura socio-professional de la població

5.Tamany de les famílies

6.Sous per família

Conclusions

Capítol III: Els problemes reals de la

vivenda.....p.57

1.Situació general

2.Sectorització per barris

3.Les promotores de les vivendes

a) Patronat Municipal de la Vivenda

b) Fomento de Obras y Construcciones S.A.

c) Seat-Múria

d) Altres entitats promotores

e) Interpretació personal

4.El Pla Comarcal

Conclusió

Capítol IV: El nivell socio-econòmic dels
habitants de la Zona Franca.....p.71

1. La Zona Franca és un barri estalviador
2. L'angoixós problema de la vivenda
3. El joc de les lletres de canvi per a les compres

Capítol V: La vida associativa a la Zona Franca...p.76

1. L'Associació de Veïns de Port
 2. Centre juvenil de Nostra Senyora de Port
 3. Club Atlètic Ibèria
 4. La Joia de Montjuic
 5. Centre Social de Cases Barates
 6. Centre Social La Vinya
 7. Associació de Veïns dels barris de les Vivendes SEAT
 8. Centre Social Ancora del Polvorí
 9. Centre Social de Can Clos
- Conclusió

Capítol VI: L'equipament escolar: un fals problema...p.91

1. Població en edat escolar per barris, sexe i edat
2. Les guarderies
 - a. Dades generals
 - b. D'alguns elements d'història
 - i. La guarderia de La Vinya
 - ii. La guarderia Bellmunt del Polvorí
 - iii. Guarderia de l'Asil
 - iv. Guarderia Chavorrillos de Can Tunis
 - v. Guarderia Tic-Tac
 - c. aspectes qualitatius
3. L'escolarització a preescolar
4. L'Educació General Bàsica, per escoles, sexe i graus
 - a. Les institucions escolars d'EGB a la Zona Franca
 - b. Les institucions escolars d'EGB per sexe
 - c. Les institucions escolars d'EGB per cursos o graus
5. L'ensenyament del batxillerat (BUP) a la Zona Franca
6. L'ensenyament professional a la Zona Franca
 - a. Institució sindical Verge de la Mercè
 - b. Escola de Formació Professional de la SEAT
 - c. Institut Social de la Joventut

7. L'ensenyament especial a la Zona Franca
 - a. Escola de Nostra Senyora de Port
 - b. Escola Especial Verge de Montserrat
8. Aspectes qualitatiu de l'ensenyament a la Zona Franca
 - a. Qüestions generals referides a l'ensenyament de la Zona Franca
 - b. Les dimensions de la inadaptació infantil
 - c. L'actitud dels pares
9. Conclusions

Capítol VII: La situació sanitària a la Zona Franca....122

1. Un barri contaminat
 2. L'absència d'equipament sanitari a la Zona Franca
 1. Les farmàcies
 2. Els consultoris de practicants
 3. Els metges en consulta privada
 4. El consultori del doctor Ribas
 5. El consultori-ambulatori de l'empresa SEAT
 3. D'alguns aspectes qualitatiu de la sanitat
- Conclusió

Conclusions generals.....p.132

Bibliografia.....p.135

Index.....p.137

